

למעשה

פרשת שמות

©

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

חנה סנש 11\21

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

כמו כן המכון מתמחה בעריכה לשונית וכתובת דברי

תורה וסיפורי אמונה

**באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס
אהל מועד, כולל שיבת מיר ירושלים**

**"ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה" – קושי
השעבוד מתגבר לפני גאולת מצרים ולפני הגאולה
העתידה!**

**ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
(ה, כג)**

א) אחרי שמושה רבנו עושה את שליחותו אצל פרעה, אומר משה לקב"ה (שמות ה, כב-כג) "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". והקב"ה עונה למשה (שם ו, א) "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו".

המפרשים כבר עומדים לבאר מה היה טענתו של משה רבנו, הרי הקב"ה אמר לו בעצמו (שם ג, יט-כ) "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה. ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבן ואחרי כן ישלח אתכם". ועוד נאמר (שם ד, כא) "ויאמר ה' אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם". וא"כ מה היתה טענתו של משה.

הרמב"ן מביא מה שביאר הר"א, שמושה חשב כי מעת דברו אל פרעה בשליחות ה' יקל מעליהם ויחל האלקים להצילם, ואילו פרעה רק הכביד והרע. וזה טעם "למה הרעותה" כי זה הפך מה שאמרת לי "ראה ראיתי את עני עמי כו' וארד להצילו" (וכן פירשו החזקוני והריב"א).

והיינו שמושה חשב, שהגם שהקב"ה אמר לו שיכביד את ליבו של פרעה כדי שידעו כי אני ה', בכל אופן מיד יראו ויבחינו שהקב"ה בא לגאלם בכך שיקל עליהם את עול השעבוד. ואילו למעשה לא רק שלא הוקל עליהם עול השעבוד, רק החמיר עול השעבוד.

אולם מעתה צריכים אנו להבין מה שענה לו הקב"ה "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו". ומה התשובה על זה שהיה סבור משה שבנתיים לכל הפחות יקל מעליהם עול השעבוד.

ומבאר מרן הגרי"ז זצ"ל (עה"ת פר' בא), ש"עתה תראה" בא להורות שלא הגיע עדיין הקץ של הארבע מאות שנה שהיו להם להיות במצרים, שהרי לא נשתעבדו כי אם רד"ו שנים. ולכן הוסיף להם צרה ושעבוד כדי שהסך המועט יעלה לחשבון מרובה וע"י קושי השעבוד יתקרב להם הקץ.

והיינו שאדרבה קושי השעבוד הוא סימן לגאולה, מאחר שרק בכך היה ניתן לגאלם קודם כלות הזמן שע"י יושלם החשבון של ד' מאות שנה.

ומטעם זה מבאר הגרי"א חבר (יד חזקה פיסקא 'מרור זה') מה שאוכלים מרור בלילה זה שאנו עושים סימני חירות בהסיבה וד' כוסות ואכילת מצה, ולמה נזכיר בו העבדות והעינוי? אלא מכיון שהשעבוד הקשה הוא זה שגרם למהר גאולתם משם, לכך אוכלים מרור עם הפסח והמצה שהם סימני חירות, לרמז שהמרור שהיה להם במצרים זה היה הסיבה למהר את הגאולה.

וכ"כ הגר"י מלצאן (שיח יצחק פיסקא 'מה נשתנה') שהטעם שאוכלים את המרור ביחד עם הפסח והמצה ובטיבול, כדי להראות שהמרור גופא הוא מסימני הגאולה, מאחר שזה גופא השלים את שנות העבדות.

ולכן אנו אומרים "פסח מצה ומרור" – הגם שלפי סדר המאורעות הסדר האמיתי הוא "מרור פסח ומצה" (שהרי המרור ארע קודם הפסח והמצה). להורות שרק אחרי הפסח והמצה הגיעו לכלל הכרה במרור. וזהו באמת כל תכלית הענין שאנו עושים "זכר לעבדות".

"שהן עתידים להתחדש כמותה"

ב) אך יש כאן מהלך נוסף שכותב הכלי יקר (שמות ו, א), והוא יסוד גדול לכל עסק הגלות והגאולה.

של מיעוט וריבוי השפע, צמצום והגברת האור, הנדרשים מצד תכלית הבריאה".

והיינו שכך הוא צורת הגאולה, שקודם לגאולה מתעצם הקושי וזה עצמו סיבה שעומד להגיע הישועה. וזהו מה שענה הקב"ה למשה "עתה תראה כו'", שהקושי הוא אדרבה סימן לגאולה.

מאפילה לאור גדול

ג) ויש בזה נקודה נוספת. שקודם הישועה והגאולה מחמיר קושי הגלות, ואז הישועה מגיעה בפתע פתאום בבת אחת (ועל ידי כך מתעצם כל ההכרה במהלך העניינים וכדלהלן).

וכך כותב הספרנו (בראשית מא, יד) עה"פ "ויריצוהו מן הבור", וז"ל: "כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאמרו (ישעיה נו, א) "כי קרובה ישועתי לבוא". וכאמרו (תהלים פא, יד-טו) "לו עמי שומע לי כו' כמעט אויביהם אכניע". ומוסיף שכך היה ענין מצרים כאמרו (שמות יב, לט) "כי גורשו ממצרים" כאמרם ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ וכו'. וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו (מלאכי ג, א) "ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים".

ובמכתב מאליהו (ח"ה עמ' 14) מוסיף, שהמדליק באפילה נרות הרבה זה אחר זה עד שנעשה אור גדול, הרי זה מאפילה לאור גדול בדרך הדרגה. אבל המדליק נרות חשמל רבת עוצמה, הרי זה מאפילה לאור גדול פתאום. וכך בגאולה העתידה נאמר (מלאכי ג, א) "פתאום יבוא אל היכלו".

אך הקשה, שמצד אחר מצאנו שגאולת ה' היא קימעא קימעא, וכמו שאומרים חז"ל (ירושלמי יומא ג, ב; שה"ש רבה ו, יא) שר' חייא ור"ש בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתא, ראו אילת השחר שבקע אורה. א"ר חייא לר"ש בן חלפתא, כך היא גאולתן של ישראל, בתחילה קימעא קימעא כל

ואלו דבריו: "כי מהידוע שכך היא המדה שבכל יום סמוך לעלות השחר, החושך מחשיך ביותר מן חשכת הלילה ואחר כך אור השחר בוקע ועולה. וכן רוב החולים, סמוך למיתתם הם מתחזקים ויושבים על המטה ומבקשים לאכול ואחר כך המות גובר. וכן בימות החורף סמוך לעלית השמש, הקור הולך וגובר ולסוף הוא מנוצח מן השמש. וזה דבר טבעי, כי כל דבר טבעי המרגיש שבא כנגדו איזה דבר הפכי לו הרוצה לבטל מציאותו, אז הוא מתחזק ביותר כנגד מתנגדו וימאן לענות מפניו ופועל בטבעו כל אשר ימצא בכוחו לפעול, ולסוף היא מנוצח כי גבר עליו ההיפך. כך הוא בכל הדברים שהזכרנו.

כמו כן מה שהרע פרעה לישראל עכשיו יותר ממה שעשה לשעבר, זה מופת חותך שקרב קיצו, ושזמן הגאולה קרובה לבטל כל פעולותיו של פרעה, על כן הוא רוצה להתחזק בפעולותיו.

וזהו שאמר "עתה תראה". שבמילת "עתה" תירץ לו על מה ששאלו "למה הרעות וגו'", לפי שעתה הגיע הזמן שיהיה מוכרח לשלחם ולגרשם, על כן הוא רוצה להתקומם עליהם ביד חזקה, וזה מופת כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות" עכ"ד.

ויש לצרף בזה מש"כ הרמח"ל (דע"ת סי' קסח): "ויש בזה הענין ידיעות עמוקות לחכמים בהבנת דרכי הלבנה והליכותיה כו', שהם דוגמא ממש לכל העניינים הכלליים של ההנהגה הסובבת להשלים הבריאה לפי התכונה הזאת שיש בה כמו שביארנו, שצריך להשלמת ענינה הריבוי והמיעוט. אשר על כן המשילו כנסת ישראל ללבנה, ואמרו (סנהדרין מב, א) "שהם עתידים להתחדש כמותה" כו".¹

ומבאר הגר"פ שם בהערות: "הילוך הלבנה הוא ממצב של חיסרון אור למצב של ריבוי אור. כמו כן כנסת ישראל, תגיע לידי שלימות על ידי כל הגלגולים

¹ וע"ע מש"כ הרמח"ל שם בסימן עב ומש"כ עלה הגר"פ צ"ל בהערה 137.

למעשה פרשת שמות

ומבואר מדבריו יסוד גדול, שהדבר תלוי באיזה צורה היא הגאולה. שאם הגאולה היא בתוך דרכי הטבע, אז באמת צורת הגאולה הוא קימעא קימעא. אבל בעת שהגאולה היא בצורת ניסית, אז הגאולה אדרבה באה מתוך השפל הגדול ומתוך מצב זה בא הישועה בפתע פתאום בבת אחת. ולכן במצרים שהיתה הגאולה שלא בדרך הטבע באה הגאולה היתה בצורה שגורשו ממצרים ולא יכלו להתממה. ומוסיף המלבי"ם שזהו מה שאמר הקב"ה למשה "עתה תראה אשר אעשה לפרעה", ר"ל עתה שהגיע קושי השעבוד עד למעלה, פתאום יזרח שמש הגאולה.

והוסיף שזהו גם מה שאמר לו הקב"ה (ו, ב) "אני ה'", שההנהגה עתה ביציאת מצרים הוא בשם הוי"ה, שבו יעשה ניסים גלויים שלא בדרך הטבע (וע"ע במגיד מישירים למרן הב"י פר' וארא מש"כ בזה) עכ"ד.

פתאום יבוא אל היכלו

(ד) והנה צורת הגאולה לעתיד לבוא תהיה כמו צורת הגאולה ביציאת מצרים. ולכן גם בגאולה העתידה יהיה את שני הדברים הנ"ל:²

א. הגאולה תתבצע מתוך הכבדה וקושי הגלות.³

שהיא הולכת היא הולכת ומאיר, מאי טעמא? "כי אשב בחשך ה' אור לי" (מיכה ז, ח). כך בתחילה (אסתר ב, כא) "ומרדכי יושב בשער המלך" ואחר כך (שם ו, יב) "וישב מרדכי אל שער המלך" ואחר כך (שם, יא) "ויקה המן את הלבוש ואת הסוס וגו'" ואחר כך (שם ח, טו) "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות" ואחר כך (שם, טז) "ליהודים היתה אורה ושמחה".

וא"כ עלינו להבין מהו צורת הגאולה, האם קימעא קימעא, או בפתע פתאום בבת אחת מאפילה לאור גדול.

ואת פתרון הדבר מצאנו במלבי"ם (ריש פר' וארא) שם הוא כותב: "כי בסדר ההנהגה לפי חוקי הטבע היה ראוי שבעת הגיע תור הגאולה יקל עול השעבוד מעליהם, וכמו"ש בירושלמי שמדמה גאולת ישראל לעליית השחר, כמו שבעלות השחר יזרח האור מעט מעט בהדרגה, כן גאולת ישראל תחילה "וישב מרדכי אל שער המלך" ואח"כ "ליהודים היתה אורה".²

אולם זה אמור רק בעת שהגאולה היא ע"י ניסים נסתרים, כמו שהיה בימי מרדכי. אבל בסדר ההנהגה הניסית הוא בהיפך, שבעת הגאולה צריך שיהיה הגלות והשעבוד, והלידה תהיה מתוך חבלים גדולים, ומאופל גדול מעוף צוקה יבא פתאום אור שבעתים" עכ"ד.

(לה) "והוצאתים אל מדבר העמים", והכתוב הזה מדבר לעתיד בגאולה אחרונה.

⁴ וכך כותב רבינו בחיי (שמות ה, כב): "דוע כי עיני הגלות הזה הראשון. רמז לעיני גלותינו זה האחרון שאנו עומדים בו בשעבוד ויסורין ברשות מלכות אדום, ואנו מצפין לישועת השי"ת כו'. ואם תתאחר הגאולה לבוא, הכל להוסיף לנו שכר טוב ולהטיב אותנו באחריתנו, וכדי להוסיף פורענות ועונש לאותם המשתעבדים בנו. וכשם שמצינו שנדחקה להם השעה לישראל במצרים מעת בא הגואל הראשון לפני פרעה, ואמר לו בדבר השי"ת "שלח את עמי ויחוגו לי במדבר", ואחרי זאת כבדה עליהם העבודה ונתעוררה עליהם השנאה ונתוספה ביניהם מאוד על מה שהיתה. כן בגאולתנו זאת העתידה, בהגלות

² הגם שגאולת מרדכי ואסתר גם בא בצורה של היפוך (ראה מה שכותב החפץ חיים עה"ת פר' נצבים). מ"מ צורת הגאולה באה בהדרגה מעט מעט, לא כן גאולת מצרים שהגאולה הגיע אדרבה מתוך הכבדת קושי השעבוד.

³ כדאי לציין בזה לידיעה נכבדה שכותב הרבינו בחיי (במדבר לג, ב), שיש תועלת בסיפור המסעות באשר הוא רומז לעתיד, כי הרי דברי הנביאים כולם מוכיחים, שהגאולה האחרונה כדמיון הראשונה, וכשם שיצאו ישראל בגאולה ראשונה ממצרים אל המדבר, כן בגאולה האחרונה עתידים שיצאו הרבה מישראל אל המדבר ויעברו במקומות האלה, והקב"ה יכלכלם וינהלם שם כמו שעשה לישראל במדבר, והוא שאמר הנביא (יחזקאל כ,

למעשה פרשת שמות

לעיניהם בכל אותם הסברות הרעות שזכרנו למעלה. הרי הקב"ה צריך הוא לגלות להם מה שלא ידעו הם להשיג. ואין זה אלא שיעשה בדרך שהוא עושה בגלות הזה, שהסתיר פניו הסתר אחר הסתר, עד שנתגברה הרעה בעולם תכלית התגבורת הגדול, וכמו שאמרו חז"ל (עי' סוטה מה, א) "אין לך יום שאין ברכתו מרובה מחבירו". והנה בסוף הכל, פתאום יבא אל היכלו האדון היחיד ב"ה, ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו".

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש
בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

אהבת אחים הנדירה בין משה לאהרן – "שמחים זה בגדולת זה וזה בגדולת זה"
אחר שנתגלה הקב"ה למשה רבינו בסנה ובקשו שילך לגאול את ישראל, משה רבינו מסרב ללכת לשליחות זו.
וכמה זמן סרב משה רבינו, נאמר ברש"י (שמות ד י) שמשך זמן של שבעה ימים סרב עד שהסכים לשליחות שהטיל עליו ה'.

כואבת יותר מכל ימי הריונה כשיושבת על המשבר. כן קודם הגאולה יכבד הגלות יותר מכל הגלות. ושם בהערה נוסף וכמו במצרים שהיה קושי השעבוד קודם הגאולה כמ"ש "תכבד העבודה על האנשים כו...". וע"ע בדברי הגר"א בביאור אגדת סבי דבי אתונא (בכורות ח, ב) שכותב בתו"ד: "העיבור מתחיל מעיקרא מעת התחלת הצרות כמ"ש אגרא דכלה דחוקא, כשרוצה הקב"ה לגאול את ישראל כדי שיגאלם מהר וע'י בזהר, וכן היה במצרים קודם הגאולה "תכבד העבודה על האנשים וכו'" וזהו עיקר הגרם לגאולה".
5 הרד"ק (ישעיה מ, כח) כותב: "וא"ת מאחר שברא העולם ומעמידו בכוחו הגדול, ומשגיח בו ושופטו והכח בידו לשפוט בכל עת ואין לכווחו הפסק, למה ראה זה הזמן הארוך בצרת ישראל בגלות ולא יושיעם מצרתם ולא יעשה משפט ברשעים. התשובה, אין חקר לתבונתו. אין אנתו יודעים ויכולים להשיג חכמתו ותבונתו, ולא נוכל לחקור עליה ולדעת אותה. אבל הוא יודע מה יעשה, אלא שאין אנחנו מכירים ויודעים וזהו".

ב. הגאולה תתבצע בבת אחת בפתע פתאום, וכמו שהובא לעיל בשם הספורנו ע"פ מה שנאמר (מלאכי ג, א) "ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים".

והדברים מפורשים בדברי הרמח"ל (דע"ת סי' מ) ואלו דבריו: "והנה זה יתד חזק לאמונת בני ישראל, אשר לא ירך לבם לא מאורך הגלות ולא ממרירותו הקשה". כי אדרבה הרשה הקב"ה והניח לרע לעשות כל מה שבכוחו לעשות כו'. ובסוף הכל, כל יותר שהקשה הרע את עול סבלו על הבריות, כן יותר יגלה כח יחודו יתברך וממשלתו העצומה אשר הוא כל יכול. ומתוך עומק הצרות הרבות והרעות מצמיח ישועה בכוחו הגדול".

וכותב הגר"ח"פ זצ"ל שם בהערות: "שהגדלת הרע מועילה להגדיל את גילוי היחוד. כי לעומת מה שנראית שליטת הרע יותר גדולה, ודומה שסותרת יותר את שליטת יחודו יתברך, יתגלה יותר עוצם שליטת יחודו לעתיד לבוא, כשיתבטל הרע".
ומוסיף הרמח"ל שם: "כיון שלא זכו בני אדם במעשיהם, ואדרבה הלכו אחרי התרכיית המתראה

הגואל האחרון תתעורר השנאה בין העכו"ם לישראל ויוסיפו שעבוד על שעבודם, ויהיה הגואל נגלה וחוזר ונכסה, כדי להתעות את העכו"ם ולהקשות את לבם. שכן מצינו בגאולת מצרים שנגלה להם משה וחזר ונכסה מהם כו'. וכן דרשו במדרש חזית "דומה דודי לצבי" (שה"ש ב, ט) מה צבי זה הוא נראה ונכסה וחוזר ונראה, כך גואל הראשון נראה להם, וחזר ונכסה מהם, וחזר ונראה להם כו'. וכן הגואל העתידי יהיה נגלה, וחוזר ונכסה, **שהרי גאולה זו עתידה להיות כמינין גאולת מצרים בהרבה ענינים, וכן אמר הנביא (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וכאשר יתקרב הקץ, תהיינה צרות רבות ומתחזקות והוא סימן הישועה לישראל.** וכן אמרו חז"ל (סנהדרין צח, א) אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו, שנאמר (ישעיה נט, יט) "כי יבא כנהר צר רוח ה' נוססה בו" וסמך ליה (שם, כ) "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה'". וכך מובא גם בשם הגר"א (אבן שלמה יא, ה): "הגאולה מכונה בשם לידה כמש"כ (ישעיה סו, ח) "כי חלה גם ילדה ציון", וכמו שקודם שמתחיל להאיר היום הוא מחשיך ביותר, וכן ההרה, כשמתקרבת הלידה

למעשה פרשת שמות

(טז): תדע לך שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה שילך בשליחותו אצל פרעה וא"ל שלח נא ביד תשלח את סבור שמה עכב משה שלא רצה לילך, אינו כן אלא כמכבד לאהרן, אמר משה עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה.

ואם כן עולה מדברי המדרש שלא רק שנתנבא אהרן קודם למשה, אלא היה משך זמן של שמונים שנה. ונמצא שהיה אהרן היו נביאים של ישראל משך זמן גדול מאד.

אמנם לא רק שקדם אהרן למשה בנבואה ולא רק משך זמן של שמונים שנה, אלא גם מהות הנבואה היתה בה חשיבות, ששם ביחזקאל נאמר שנבואה זו נאמרה "ביום בחרי בישראל". ואם כן שנבואה זו היתה בראשית היציאה מן הגלות ואותה נבואה נאמרה על ידי אהרן שבו בחר ה' לאמר להם לישראל נבואה זו.

ומעתה לפי זה יבואר היטב שעל הנבואה שנתגלה הקב"ה לאהרן בתחילה היתה בכך "טובה וגדולה לאהרן" שבכך היתה החשבה גדולה לאהרן הוא המבשר הראשון על בא הגאולה לעם ישראל.

מעתה אחר כל הקדמות הללו יובן חששו של משה רבינו, שסבר שאם הוא ילך ולא אהרן תיחיה בכך פגיעה באהרן הכהן. שבמדרש תנחומא (שמות כז) נאמר: אמר משה כל השנים האלו היה אהרן אחי מתנבא⁶, ועכשיו אני נכנס בתחומי של אחי ויהיה מיצר לכך לא היה רוצה לילך.

ומעתה יובן סרובו של משה רבינו לקבל את השליחות, שאחר שאהרן הוא נתנבא והוא הראשון שנתנבא לישראל בשעה שנבחרו לעם, אם כן מכל זה מובן שאהרן הכהן הוא השליח לעם ישראל לגאול אותו ולא משה רבינו ומשום כן סרב משה רבינו משך זמן של שבעה ימים זאת כדי לא לפגוע באחי אהרן הכהן.

בטעם לסרובו של משה כתב רש"י וז"ל: "וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר (שמואל א ב כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים, הוא אהרן".

והדברים צריכים ביאור, והרי עם ישראל נתון בעבדות קשה שאין כמוה שעבוד, גלות, ומשה רבינו מסרב ללכת מחמת שלא לפגוע באהרן אחיו, וצריך להבין פשר ענין זה.

והנראה בזה שברש"י כתב שטענת משה היתה שאהרן גדול ממנו וגם נתנבא לפניו.

וביאור דברי רש"י, שנבואה זו שנאמרה על יד אהרן במצרים, המקור לנבואה זו של אהרן מצינו, שבשעה שבא איש האלוקים הוא אלקנה לפני עלי ואמר לו בשם ה'. (שמואל א ב כז): "הנגלה נגליתי אל בית אביך", וכתב רש"י מכאן שנתנבא אהרן במצרים, ומה היא הנבואה הוא שנאמר (יחזקאל כ) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו:

עוד כתב רש"י שם: הנגלה נגליתי - הידעתם כי הטובה הזאת והגדולה הזאת נתתי לאהרן: וצריך ביאור מה טובה וגדולה היתה בכך יותר משאר נבואות.

והביאור בכך, שעל נבואה זו שנתנבא אהרן, כתב רש"י (יחזקאל כ ז): ואומר אליהם - אהרן ניבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקדוש ברוך הוא על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א ב) לעלי הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגו':

ומבואר, שמה שהתגלה הקב"ה לאהרן בנבואה זו היה הדבר קודם שנתגלה הקב"ה למשה רבינו.

אהרן הכהן נתנבא במצרים משך זמן של שמונים שנה קודם משה רבינו

ועד עתה עולה שנבואתו של אהרן קדמה לנבואתו של משה, אמנם לא רק זאת, שעוד הארה יש על נבואה זו של אהרן, שבמדרש נאמר (שמות רבה ג

⁶ גם מדברי המדרש הללו מבואר שנתנבא אהרן כל השנים הללו.

ישראל ממצרים ומכאן היה חששו של משה רבינו, ועל זה אמר לא הקב"ה שאל לו לדאוג "וראך ושמת בלבו".

ויש לבאר עוד בזה מה היה החששו של משה רבינו בפגיעה באהרן הכהן, והוא שנתבאר בכמה מקומות במאמרנו לספר שמות, שהקפדה יתירה בתורה על "הכרת הטוב בעניני יציאת מצרים, משה מסרב להכות על היאור במכת דם, וכינים, הכרת הטוב לכלבים שלא נבחו בזמן יציאת מצרים, פדיון פטר חמור לפי שסחבו ביציאת מצרים את ממונם של ישראל, עצם שליחות משה רבינו שאינו הולך מיתרו קודם שייבקש רשות מחותנו יתרו, והמכנה המשותף לכולם הכרת הטוב.

ונתבאר שהסיבה להקפדה היתירה על ענינים הללו, שבראשית צמיחת עם ישראל לעם שהם שרויים בבית עבדים, היתה להם נפש עבדים, שהיא נפש נמוכה ואין מכיר העבד בטובת האחר, משום כן בשעה שנעשה עם ישראל לעם היה צורך לחדד את ההרגשה של הכרת הטוב שהיא בסיס להעמדת קומת האדם כראוי.

מעתה משום כן חשש משה רבינו שלא לפגוע באהרן הכהן, שבכך חשש שאם יסכים לדבר ישפיע רוח לא נכונה בעיני העם הרגיל שאהרן הוא נביאו והוא א"כ צריך לעמוד בראשו. ומשום כן הקפיד משה רבינו ביותר על כבודו של אהרן הכהן שלא תגרם תקלה לדורות לעם ישראל בעניני מדות מכח פגיעה זו באהרן הכהן.

אמנם החידוש שהיה בהנהגתו של אהרן, שלא רק שלא הקפיד כלל, אלא שמח עד למאד שמושה רבינו הוא יהא הגואל של ישראל וכדלהלן

אהבת אחים הנדירה בין משה לאהרן

על אהבה שהיתה בין משה ואהרן נאמר במדרש תנחומא (שמות סימן כז): ושם נאמר שכל ישראל אומרים לפני הקדוש ברוך הוא "מי יתן כחה לי", שאחים שקדמו להם להם ישראל היו שונאים זה

[עומק סרובו של משה היה יש לבאר שהגדון אם להיות או להיות שליח לגאולה היה הדבר נתון להסכמתו ולשקולו של משה רבינו, ומשום כן שייך ש"התוכח" עם הקב"ה על כך. והוא כיסוד המתבאר בכמה מקומות במאמרנו שבעניני מידות שייך שהקב"ה יבקש מאדם דבר ושייך שיסרב לומר איני רוצה, אלא שמראש אפשר לבקש ממנו שיעשה כן אלא ש"מ"מ בכוחו לסרב].

על עומק חששו של משה מהפגיעה באהרן מפורשת על כך בכמה מקומות.

על הפסוק (שמות ד יד): **וראך ושמת בלבו**. כתב רש"י "לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה". ומבואר שהיה סבור משה רבינו שמחמת שהוא משה עולה לגדולה, משום כן אהרן יקפיד עליו, "אתה סבור" כך היתה הבנתו של משה שיקפיד עליו אהרן, ומקום מקום לא רק שלא הקפיד אלא היה בבחינה של "וראך ושמת בלבו".

עוד מבואר כן ברש"י (שבת קלט ע"א): "וזה זכה לחשן המשפט - שכנגד הלב, שהיה גדול ממנו, וקודם למשה נגלית שיניו על אהרן, כדכתיב (שמואל א, ב) הנגלה נגלית אל בית אביך, ונאמרה לו נבואה של מצרים הכתובה (ביחזקאל כ) עד וימרו בי, ויאהף על פי כן לא נתקנא בו בואת".

ומבואר ברש"י שלא רק שסבר כן משה, אלא היה צד שמחמת כל האמור לעיל שיקנא אהרן במשה "ואף על פי כן לא נתקנא בו בואת", והיינו שלמעשה אהרן לא נתקנא במשה רבינו.

ובמאמר המוסגר יש לבאר שכל מה שסבר משה רבינו שאהרן מקפיד עליו או מקנא, אינו "קפידא", לפי שעלה משה לגדולה, אלא החשש הוא מחמת קרבת אלוקים שהיתה לו לאהרן מחד שהיתה בנבואה וגם כח ההטבה לכלל ישראל שהיתה בשליחות זו.

וכפי שנתבאר לעיל ברש"י שהשליחות שנתנה לאהרן היתה בה "טובה וגדולה", שמכחה יכל אהרן לחשוב שהוא המוציא והמביא בענין יציאת בני

למעשה פרשת שמות

אמנם משה ואהרן אינם כן, לא הרגישו שמגיע להם משהו, וממילא גם לא לוקחים מהם כשאחד מהם מתמנה למנהיג ומשום כן היו שמחים זה האחד בגדולתו של השני.

ויש להוסיף עוד את דברי המדרש תנחומא שמיני סימן ה ושם נאמר "א"ל משה כך אמר לי הקדוש ברוך הוא למנות אותך כהן גדול, אמר לו אהרן אתה יגעת במשכן, ואני נעשה כהן גדול. ומבואר, שלא רצה אהרן להיות כהן גדול אלא רצה אהרן שמשה הוא יהא הכהן גדול לפי שהוא יגע במשכן. ועל זה מחזיר לו משה רבינו שם במדרש "שכשם ששמחת לי בגדולתי, כך אני שמח לך בגדולתך".

ומבואר שאהרן הכהן הוא היה הדוגמא למשה רבינו איך אח מתנהג עם אחיו, אחוה שאינה מצויה לא רק שאין קפיידא וקנאה אלא כל כולה שמחה על כך שאחיו עולה לגדולה⁷ וממנו למד כן משה רבינו. משום כן בשעה שנתמנה אהרן לכהן גדול אומר משה לאהרן שכשם ששמחת לי בגדולתי, כך אני שמח לך בגדולתך, שמחה אמיתית בין שני אחים גדולי הדור, ועל זה אמרו ישראל להקב"ה "מי יתנך כאח לי"

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

לזה, קין שונא להבל, ישמעאל שונא ליצחק, עשו שונא ליעקב, השבטים שונא ליוסף.

ושם במדרש נאמר ובאיזה אח אמרו ישראל להקב"ה כמשה ואהרן שנאמר הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד (תהלים קלג), שהיו אוהבין ומחבבין זה את זה שבשעה שנטל משה את המלכות ואהרן את הכהונה לא שנאו זה את זה אלא היו שמחים זה בגדולת זה וזה בגדולת זה,

ועל זה אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה לא אכפת לאהרן בדבר זה לא די שאינו מוצר אלא עוד שמח תדע לך שאמר ליה וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמה בלבו אינו אומר ושמה בפיו או ושמה בלבד אלא ושמה בלבו. והיינו ש"שמחת הלב", הינה ביטוי לשמחה אמיתית ושליומה שהייתה לו לאהרן הכהן בשמחתו של משה רבינו.

מכאן אותה שמחת הלב, נאמר במדרש הלב ששמחה בגדולת אחיו יבא וישמח וילבש אורים ותומים שנאמר (שמות כח) ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן.

ועל זה מסיים המדרש "מי יתנך כאח לי כמשה וכאהרן, אמצאך בחוץ אשקך, ויפגשהו בהר האלהים וישק לו", שהיו אחים אלו משה ואהרן שונים מאחים שלעיל שהיו אוהבים ושמחים זה בגדולתו של זה.

וההבדל בינם לבין קין השונא להבל, ישמעאל השונא ליצחק, עשו השונא ליעקב, השבטים השונאים ליוסף, שכל הללו המנויים כאן הרגישו ש"לוקחים להם" משהו, קין חש שהבל חי על חשבונו, ישמעאל סבר שיצחק הוא היורש ולא הוא וכן עשיו על יעקב, וכן השבטים ליוסף חששו שהוא יוסף הממשיך והם הנדחים מכח זה חשבו הללו שלוקחים להם את מה שיש להם.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים

בשכונת פסגת זאב

ויעש להם בתים

וויטב אלקים למילדת וירב העם ויעצמו מאד. ויהי כי יראו המילדת את האלקים ויעש להם בתים (א, כ-כא)

לכאורה יש להקשות מדוע התורה כופלת את שכר המיילדות שבתחילה אמר "וויטב אלקים". ושוב חזר ואמר "ויהי כ... ויעש להם בתים". וביותר קשה

טובת עצמו כל הזמן לנגד עיניו. אמנם אהרן הכהן שכל כולו שמח בשמחת השני, שייך שירדוף שלום תמיד

⁷ ויתכן שהוא שמחת שהיה אהרן כל כולו שמח בשמחתו של השני, משום כן היה אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום, שהפך השלום הוא זה הרואה כל הזמן את

למעשה פרשת שמות

מה שלא שמעו לפרעה היה מתוך אהבה, ולא מיראת הדין.

והנה אמרו חז"ל (קידושין מ.) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ולפי זה ביאר הרב שהקב"ה לא המתין לתת להם שכר עד שיעשו את המצווה בפועל להחיות את הילדים, אלא מיד שחשבו לעשות את המצווה הקב"ה נתן להם שכר. והוסיף הרב: שלפי מה שביארנו שהיה כאן ב' שכרים אחד על סור מרע, והשני על עשה טוב, יש לפרש שלא המתין הקב"ה עד שיעשו טוב, אלא מיד שסרו מרע קבע הקב"ה להם שכר. וגם לפי מה שביארנו שבתחילה עשו את מעשיהם מיראה, ורק אח"כ עלו בדרגה ועשו מאהבה, יש לומר עוד שהקב"ה הקדים לשלם שכרם מיד שהתחילו לעשות מיראה, ולא המתין עד שיגיעו למדרגה של אהבה.

ומדיוק הפסוקים משמע שהיה הבדל בשכר כי במה שנאמר ויטיב אלקים למיילדות. מבואר שהקב"ה הטיב עימם ממש. ובמה שנאמר ויעש להם בתים. הכוונה שזכו שמזרעם יצא בתי כהונה ולוויה ומלכות, אבל לא היה הטובה ישירה אליהם.⁸ ויתכן לתלות זאת בדברים הנ"ל, שההטבה שהקב"ה הטיב לזרעם כתוב שהיה בעבור יראתם, כמש"כ "ויהי כי יראו המיילדות את האלקים ויעש להם בתים". והיינו במה שסרו מרע והסתכנו בנפשם שעברו על גזרת פרעה, וזה היה ניסיון יותר קשה מאשר לעשות טובה להטיב עם הוולד, ולכך הועיל לקנות מידה זאת עד זרעם אחריהם, כי דבר שאדם מוסר נפש עליו, נחרט בנפשו, ועובר לבניו אחריו בירושה, אבל ההטבה שהקב"ה נתן להם עצמם היה על מה שהוסיפו ועשו עשה טוב להטיב

שבתוך ההטבה של המיילדות כתוב ויירב העם ויעצמו מאד. ומה קשור וריבוי העם לטובת המיילדות.

עוד יש להקשות שהתורה אומרת שהסיבה שהקב"ה הטיב למיילדות היא משום כי יראו המיילדות את האלקים. ומשמעות הדברים שהשכר שקיבלו היה על מה שהיה בהם יראת שמים, לא על עצם מה שהצילו את הילדים, והדבר צריך ביאור שלכאורה היה צריך להיות השכר על עצם ההצלה ולא על היראת שמים. עוד יש להבין מה שאמרו חז"ל ויעש להם בתים. שהכוונה בתי כהונה ולוויה ומלכות, ויש להבין מה המידה כנגד מידה שבשכר שהצילו את הילדים זכו לכך.

וביאר רבינו האלשיך שבמעשה המיילדות היה ב' בחינות, כיון שפרעה ביקש מהם להרוג כל זכר, והם לא רק שסרו מרע ולא שמעו לגזרתו, אלא הוסיפו לעשות טוב. והטיבו עם הוולדות.⁸ ובזה מבואר כפילות הפסוקים בשכר המיילדות, כיון שבאמת הקב"ה שילם להם ב' שכרים, הראשון על הסור מרע שהסתכנו בנפשם ולא שמעו לגזרת פרעה והימרו פה המלכות. והשני על העשה טוב שהוסיפו מעצמם להטיב להם.

אמנם בהתחלה הסיבה שסרו מרע ולא שמעו לפרעה להרוג הזכרים, היה זה מפני יראת הדין וכמו שמעיד הכתוב "ותיראן המיילדות את האלקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים". אך לאחר מכן שהוסיפו לעשות טוב עם הוולדות, בעל כורחך היה זה מאהבה, כיון שדברים שאדם לא חייב לעשות, ולמרות זאת הוא עושה אותם, מעשיו מוכיחים שעושה כן מאהבה, וממילא התעלו בדרגה וזכו שגם

⁸ וכן איתא במדרש רבה (א, טו) ז"ל: וכי מאחר שלא עשו כאשר דבר אליהן אין אנו יודעין שקיימו את הילדים, למה הוצרך הכתוב לומר ותחיינן את הילדים, יש קילוס בתוך קילוס לא דיין שלא קיימו את דבריו אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות, יש מהם שהיו עניות והולכות המיילדות ומגבות מים ומזון מבתיהם של

עשירות ובאות ונותנות לעניות, והן מחיות את בניהן, הוא שכתוב ותחיינן את הילדים עכ"ל.
⁹ ובזה דייק הרב שנאמר ויעש להם, ולא כתוב להן. שאם היה נאמר להן היה חוזר עליהם עצמם ממש, אבל מעתה שנאמר להם היינו לזרע שיבוא אחריהם.

❖ רבי לייב חסמון בספרו 'אור יהל' כתב לבאר שהסיבה שהתורה הדגישה שהשכר של המיילדות היה כי יראו מהקב"ה ולא בעבור ההצלה עצמה, כי את מעשה ההצלה היה אפשר לעשות שלא מתוך יראת ה'. אלא מתוך רחמנות פשוטה. והעידה שאצל המיילדות היה זה מכח היראת שמים שלהם. ובספר דרכי מוסר הוסיף בשם ר' נחום זכר צדיק לברכה בנו של הסבא זצ"ל מקלם שביאר את מאמר חז"ל 'צדיקים יצר טוב שופטין' שהכוונה שכל מה שהם עושים הוא מצד היצר טוב. אבל רשעים יצר הרע שופטין שאפילו הדברים הטובים שהם עושים זה מצד היצה"ר. כמו שמי שהוא חולה ויש לו חום יותר מארבעים הוא מסוגל להרים משא כבד, אבל לא מתוך כוחו הטבעי, אלא בגלל החום. כך יכול האדם לעשות פעולות גדולות אבל מתוך חולי ר"ל. ובענין המידות יאמר שמי שהוא נגוע במחלת הכבוד יכול לבצע גדולות לשם כבוד אבל אין לזה ערך כיון שזה בא מתוך 'חולי הכבוד'. כי העיקר לטהר את הלב שהמעשים יהיו באמת ובכוונה לשם שמים כמו שאמר בעל חידושי הרי"ם זצ"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים שאפילו הלשם שמים יהיה לשם שמים!

*

עם הוולדות, וזה בגדר מצוות ומעש"ט שכל אדם עושה לעצמו, ואינו עובר בירושה לדורות הבאים. ואמרו חז"ל שיוכבד נקראה 'שפרה' על שם שמשפרת את הולד. ומרים נקראה 'פועה' שפועה אל הולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה. וביאור הדבר שיוכבד הייתה מטפלת בתינוק בבחינת 'סור מרע' כי 'שיפור' מתייחס לדברים רעים שצריך לתקן. ואילו מרים הייתה בבחינת 'עשה טוב'. שהייתה מדברת לולד לפתח אותו להבין דברים חדשים, ובוזה מבואר המידה כגד מידה שיוכבד זכתה ויצא ממנה בתי כהונה ולוויה שהם מתקנים את הרע שבעם ישראל בקרבנות ושירה וזימרה. וממרים יצא ממנה מלכות דוד שהם בבחינת עשה הטוב שהוסיפו בחיזוק עם ישראל ובתפארתו.

ומה שאמרה תורה ו"ייטב אלקים למיילדות ויירב העם ויעצמו מאד". ולכאורה אינו קשור להטבתם, ביאר האלשיך שהמיילדות עמדו במצב בעייתי גם מצד פרעה וגם מצד עם ישראל. כי פרעה לא יאמין להם שהם לא מספיקות ליילד את הישראליות והם יולדות בלעדיהם, ומצד עם ישראל אם ח"ו יקרה שיולד תינוק עם פגם מטבעו, יאשימו את המיילדות שהם ניסו להרוג ולקיים גזרת פרעה, וכיון שלא הצליחו להרוג פגעו בו. לכך עשה הקב"ה הטבה עם המיילדות ויירב העם שנוולדו הרבה ילדים ממש ואז צדקו טענתם מול פרעה שהם לא מספיקות ליילד את כולם. והוסיפה התורה ויעצמו מאד. שכל הילדים נולדו עצומים ובריאים וחזקים, וממילא לא היה מקום לחשדן כלל!¹⁰

*

שלמים. אמר ר' לוי הרי אמרת את הקלה אמור את החמורה, יש מהן שראוין למות בשעת יציאתן או אמן לסכן בה ולמות אחר יציאתן והיו עומדות בתפלה ואומרות להקב"ה רבונו של עולם תלה להם עכשיו ותן להם נפשותיהם שלא יאמרו ישראל הן הרגו אותן, והקב"ה עושה תפלתן לפיכך ותחייין את הילדים, ותחייין אלו האמהות, הילדים, הילדים ממש עכ"ל.

¹⁰ וכן איתא במדרש רבה (שם) וז"ל: ותחייין את הילדים, יש מהם שראוים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומין או לחתוך בו אבר שיצא יפה, ומה היו עושות עומדות בתפלה ואומרות לפני הקדוש ברוך הוא אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה, דברייך אנו מבקשות לקיים, רבון העולם יצא הולד לשלום שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר הרי יצאו בעלי מומים שבקשו להרוג אותם, מיד היה הקדוש ברוך הוא שומע קולן ויוצאין

להרגיש טעם באושר ועושר רק בדבר שכל ההנאה שלו היא ואין להכירו חלק בה! כמו שמפתח הקופה נמצא בידו ואין להכירו שום גישה לכספו, משא"כ בדבר שבטבע הניתן להנאת כל אחד ואחד. אמנם קדוש ישראל מרן הגרי"ס זיע"א שאהב את כל האדם אהבה עזה כגופו ממש היה יכול להרגיש את האושר ועושר של הטבע אף שאחרים גם כן נהנים מזה, כמו שהאב הנאמן אינו מרגיש שום פגיעה בקניניו הפרטיים כשבניו גם כן נהנים מרכושו אדרבה זה מוסיף לו עונג מיוחד.

❖ עוד ראיתי ביארו למה התורה משבחת על היר"ש ולא על ההצלה, כיון שעל עצם ההצלה יש לומר שהרבה שלוחים למקום, ואם הקב"ה רצה להציל את ישראל מגזרת הכליה יש לפניו דרכים רבות, וגם אם המיילדות לא היו מצילות היו ניצולים על ידי דבר אחר. ולכן אין מקום לשבח אותם על ההצלה אבל על היר"ש שמחמתה הם הסכימו למסור נפש על ההצלה על זה התורה משבחת.

*

משולחן ר' אליהו ברוך פינקל

הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו
ויוסף היה במצרים (שמות א, ה).

כתב רש"י: והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו.

יש לדקדק מה שהזכיר דוקא כאן את צדקותו של יוסף, והלא לכאורה מקומו בסוף חומש בראשית במיתת יוסף. ושמעתי לפרש דהנה אע"פ שהיו בני ישראל במצרים נתונים במ"ט שערי טומאה, מ"מ שמרו על יחודם ומסרו נפש שלא להתערב בין הגוים, ולמרות שהיו נשלטים הם ונשותיהם בידי המצרים, מ"מ לא קלקלו [חוץ משלומית בת דברי שפטטה].

ומבואר במדרש (ויק"ר לב, ה) שכל זה היה בזכות יוסף הצדיק, וז"ל המדרש, יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו, ע"כ. והיינו דמתוך שמשל יוסף ביצרו במעשה דאשת פוטיפר, ניתן הכח לכל העם לשמור על קדושת בית ישראל אף תחת השעבוד. ולכן דוקא כאן בתחילת שעבוד מצרים מזכיר הכתוב את צדקתו של יוסף כדי

❖ עוד כתב בספר דרכי מוסר לבאר מה שבתוך ההטבה של המיילדות כתוב ויירב העם ויעצמו מאד: שלכאורה קשה מה קשור ריבוי העם' לטובת המיילדות. אמנם התורה באה להעיד שהמיילדות לא היו מקבלות סיפוקן בזה שה' היטיב להן באופן פרטי ועשה להן בתים, בו בזמן שעם ישראל מתבוסס בדמו בניו נשלכים לכליה וכליה חיילה נשקפת לו. ורק אחרי שזכו לראות בעיניהן שהקב"ה ברוב חסדיו הפיר את מחשבתו של אותו רשע וסוכלה עצתו, ותחת 'הבה נתחכמה לו פן ירבה'. נתקיים יירב העם ויעצמו מאד. זוהי ההטבה העקרית שהטיב עמהן ה'. ורק אח"כ כשהוטב מצב העם יכלו המיילדות להרגיש את ההטבה בחייהן הפרטיים שעשה להן בתים.

*

והוסיף שם דבר נורא. שמעתי מפי מו"ר הגה"צ ר' משה רוזנשטיין זצ"ל שמרן הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל היה מביע לפעמים בזמן זריחת השמש שמחה רבה על האושר שהוא מרגיש בשמש המאירה שאין ערוך לטוב הצפון בה. והוסיף ע"ז מו"ר ז"ל. למה אין אנו מרגישים את האושר למראה השמש וכל צבא השמים? מכיון שיצר לב האדם רע הוא והוא יכול

למעשה פרשת שמות

אולם מאידך יש כאן גם לימוד גדול בכוחות הנפש, שאע"פ שמדת הכרת טובה כל כך טבועה בנפש האדם, מ"מ יש ביד האדם להשכיח מעצמו אותה ידיעה והרגשה, ונעשה כ"לא ידע", "לא זכר", ושוב אין מעצור בעדו משום כך כלל.

ודברים אלו הם יסוד דבריו הנודעים של הגר"י הוטנר זצ"ל (בפחד יצחק חנוכה מאמר ב רפ"ב), שרק בלשון הקודש כוללת מילת "הודאה" שני ענינים, א' הודאה במשמעות של תודה, ב' הודאה על האמת וכגון הודאת בע"ד וכדו'. והביאור ע"פ האמור, שהודאה על האמת היא המחייבת בתודה ובהכרת הטוב, ולא שייך שיהא אדם מודה על האמת בלא שיודה ויכיר בטובתו של חברו, משום שהכרת האמת מחייבת את הכרת הטוב, אלא שיכול לכפור בטובתו ולעשות עצמו כלא ידע*.

ואיתא בחז"ל (מדרש שכל טוב שמות א, ח) שאחר שפרעה כפר בטובתו של יוסף שוב כפר במקום, ולכן חזר ואמר (שמות ה, ג) מי ד' אשר אשמע בקולו וגו' לא ידעתי את ד' וגו', [ובפרשתינו מצינו זה לעומת זה, שמושה אומר (לעיל ג, יא) "מי אנכי", ואילו פרעה אומר "מי השם"]. והיינו שהכל אותו שורש, שמאחר שפרעה אינו מכיר טובה, שוב הוא כופר גם במקום, ואילו להיפך המכיר בטובתו של חברו מכיר בטובתו של מקום, דכיון שהוא מודה ואינו מתכחש למה שחבירו הטיב לו, כמו"כ יודה על חסדי השי"ת.

כיצד באמת לא שלטו המצרים על נשי עמי"י מנפלאות ההשגחה

[ויקוצו מפני בני ישראל ,

ורואים מזה דבר נפלא שעמ"י חשבו שזה לרעתם מה שהמצרים קצו בהם בעוד שכוונת ה' היתה רק לטובתם שלא יעשו עימם עבירות וכמו שאומר החת"ס

י"ל שזה שהיו בני ישראל לקוץ בעיני מצרים עשה הקב"ה כדי שלא יתאוו המצרים לענות את נשי בני

ללמדנו שהכח של בתי ישראל שנשארו בשלמותם בעודם בגלות מצרים, הוא בזכות יוסף הצדיק שעמד בצדקו במצרים.

גודל חיוב הכרת הטוב

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א, ח).

פירש רש"י, עשה עצמו כאלו לא ידע עכ"ל. והנה הקדים פסוק זה לכל הגזירות הכתובות אח"כ, "הבה נתחכמה לו וגו', וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם, ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו' כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", והיינו שכל הגזירות שפרעה גזר על ישראל היה כתוצאה מ"אשר לא ידע את יוסף" שעשה עצמו כאילו לא ידע.

וצא ולמד עד היכן כחה של הכרת טובה, דהנה אף שפרעה גזר על בני ישראל את כל הגזירות האכזריות לשים עליהם שרי מסים למען ענותו בסבלותם, להעבידם בפרך, למרר את חייהם, להמית זכוריהם ולהשליכם היאורה, שכל זה ודאי מורה על מידת אכזריות גדולה, מ"מ מבואר דכל זאת באה לו רק מחמת ששם עצמו כלא ידע את יוסף, שאם היה יודע הרי שעל אף אכזריותו הרבה לא היה יכול להתעלם מהכרת הטוב.

וכן מתבאר בפיוט "אשר הניא" שהתביעה על המן היא "ולא זכר רחמי שאול כי בחמלתו על אגג נולד אויב", והיינו שאף רשע כהמן היה לו לעצור ברשעו משום הכרת הטוב. ויש כאן הרגשה גדולה בעיני הכרת הטוב, שהרי המעשה עם אגג היה הרבה דורות קודם, ולא עוד אלא ששמואל הנביא הרי חתך את אגג לחתיכות והאכילו לנמיות (עיי' איכה רבה סוף פרשה ג), ועכ"ז דורשים מהרשע הכי גדול כהמן, לזכור את הטובה שנעשתה לאגג שחמלו עליו והמתינו לו לילה אחד, צא ולמד עד היכן חיובה של הכרת הטוב.

למעשה פרשת שמות

הייתה כדי להתרחק ממקום ישוב ולהינצל עי"ז מעבירות ידועות כלשה"ר, רכילות, אונאת דברים, שקר, גאווה, גול.

והנה, למרות כל האמור, העידה התורה על יוסף שעשרות השנים שבהם התגורר במצרים, כאשר בחלקן אף היה מלך, לא פגמו בצדקותו וקדושתו כמלא הנימה, והוא נשאר בצדקותו, ללא שום שינוי ממה שהיה בזמן שחסה בצילו של אביו!

גדלותו של יוסף הצדיק

בראש וראשונה יש בכך כדי לפתוח בפנינו צוהר לגדלותו העצומה של יוסף.

הבה נתבונן: על דברי הכתוב (בראשית לז, ג) "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו" – אומר המדרש (בראשית רבה פד, ח), שכל מה שלמד יעקב אצל שם ועבר, מסר ליוסף. הרמב"ן (שם) מוסיף ומבאר, "שיעקב מסר ליוסף חוכמות וסתרי תורה, ומצאו משכיל ובעל סוד בהם כאלו היה זקן ורב ימים". עוד אומר הרמב"ן, שיוסף היה מצוי עם יעקב תמיד לשמשו.

והנה, בעודו נער כשהוא בשיא פריחתו, נלקח יוסף מבית אביו – מהבית שבו עסק בתורתו של שם ועבר, ובחוכמות וסתרי תורה – ונמכר למצרים, ומאז התגורר במשך רוב שנותיו בארץ מצרים "אשר הייתה מלאה גילולים ושם תוקף הטומאה" (לשון האור החיים הקדוש), כשהוא מוקף יומם ולילה בעובדי אלילים.

הניתן לשער את עוצם ההבדל בין התנאים הרוחניים שהיו מנת חלקו של יוסף כשהיה בבית אביו לבין אלו שהיו לו לאחר שנמכר למצרים?

ואף על פי כן העידה עליו התורה שלא זו בלבד שהוא נשאר צדיק, אלא שהוא נשאר באותה דרגת צידקות שהיה בה בשעה שהיה בבית אביו – ללא שום שינוי כלל!

ישראל רק שלומית בת דברי היתה מקשטת עצמה בדברים משא"כ שארי הנשים היו כשרות ועי"ז לא שלטו בגופן ולא כמו שחשבו אומות העולם (כדאית' ברש"י פ' פנחס סי' כ"ו פסוק ה') ורק אח"כ כשנתן הקב"ה חן בעיני מצרים כתיב והאיש משה גדול מאוד ואז היו יראים מחמת מוראו הגדול להרע כזאת:

ורואים מכאן את נפלאות דרכי ההשגחה.

לעובדך באמת

הירושה שנחלנו מיוסף - להשאר צדיק בכל המצבים

ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים (א, ה).

"ויוסף היה במצרים" - מה בא זה ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו" (רש"י בשם הספרי).

דברי הספרי הללו ישנו לקח נפלא.

ידועים דברי הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ו' הלכה א') ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך, כדי שלא ילמד ממעשיהם".

בהמשך דבריו מפליג הרמב"ם בסכנה הגדולה שבמגורים בסביבתם של רשעים, והוא אומר ש"אם היו כל המדינות נוהגים בדרך לא טובה..., ישב לבדו יחידי, כעניין שנאמר ישב בדד וידום".

רבינו בחיי כותב, שהסיבה שאבות העולם והנביאים והובה מגדולי הצדיקים היו רועי צאן,

למדנו מכאן, שיראת שמים היא הגדולה והחשובה שבמעלות, אף יותר ממעשה של הצלת נפשות שנעשה תוך סיכון חיים!

יראת שמים - אוצר לחכמה ושורש לכל מצוות התורה

הם על הפסוק (שמות לא, ו) "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" אומרים חז"ל: "אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה". וידועה התמיהה, שא"כ החכמה הראשונה מאין תמצא?

אומר נפש החיים (שער ד' פרק ה'), שהחכמה הראשונה אשר צריכה להיות בלב החכם כדי שישפיע עליו הקב"ה חכמה, היא יראת ה', כמו שנאמר (איוב כח) "הן יראת ה' היא חכמה", והשגתה של חכמה זו מסורה בידי כל אחד ואחד. והטעם שהקב"ה נותן חכמה רק למי שיש בו יראת שמים, לפי שהקב"ה משפיע את החכמה העליונה של התורה למי שהתורה יכולה להתקיים אצלו, והאוצר אשר יש בו הסגולה לשמר את חכמת התורה אצל לומדיה הוא היראת שמים, כי יראת ה' היא האוצר המשמר את החכמה.

עוד הביא נפש החיים (שער ד' פרק ה) את דברי הקדמות הזוהר וז"ל: "אמר רשב"י שהיראה היא שער להכנס לאמונה, ועל מצווה זו מתקיים כל העולם, וזו היא השורש והיסוד לכל שאר מצוות התורה, מי ששומר היראה שומר הכל, ומי שאינו שומר היראה אינו שומר מצוות התורה".

לא יפלא איפה, שהשבח הגדול ביותר שבו שיבחה התורה הקדושה את יוכבד ומרים היה, על יראת ה' שלהן.

עובדה מהחזון איש

בחור אחד אמר לחזון איש, שכפי איך שהוא מכיר את עצמו - ברי לו שאם ילך לצבא הוא לא יתקלקל, אך מאידך יש לו חשש שהוא יצטנן ביראת שמים.

היעלה על הדעת שהיה קל לו ליוסף להשאר בדרגתו בתנאים כה קשים? אלא מאי, הוא עשה כל אשר ביכולתו, והקב"ה סייע בידו, וכנאמר חז"ל (סוכה ג"ג): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר: 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, שנאמר, ה' לא יעזבנו בידו' - והיינו, שהקב"ה עוזר להתגבר על היצר גם בדברים שאלמלא הקב"ה עוזרו, אינו יכול לו.

ובכן, את הכוחות האדירים הללו, להשאר באותה דרגת צדקות בכל המצבים, הוריש לנו יוסף הצדיק, ועלינו לנצלם כדבעי. זה מחייב אותנו להתחזק גם בזמני רפיון, וגם כאשר נקלעים למקומות שהאווירה שם אינה מסייעת להתעלות בתורה ויראת שמים.

יראת שמים - הגדולה שבמעלות

ותראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דיבר עליהם מלך מצרים ותהיין את הילדים. ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים (א, יז, כא).

יש בפסוקים אלו הבחנה נכבדה מאד.

התורה מספרת בפסוקים הקודמים, שיוכבד ומרים, המילדות העבריות, נקראו אל פרעה וקיבלו ממנו הוראה ברורה ומפורשת, להמית את כל הזכרים שיוולדו מכאן ואילך. והנה, לא זו בלבד שהן לא מילאו את פקודתו של פרעה להמית את הזכרים, אלא הן עשו את ההיפך הגמור ממה שנצטוו, והצילו את ילדי ישראל ("ותהיין את הילדים") תוך סיכון חייהן!

ומה מציינת התורה בבואה להודיע על הגמול המיועד להן בעבור מעשיהן? לא את הצלתן של נפשות רבות מישראל - ילדי ישראל הזכרים, ואפילו לא את מסירת נפשן וסיכון חייהן למען הצלת ילדי ישראל, אלא את יראת השמים של המילדות ["ויהי כי יראו המילדות את האלקים..."].

הקודש, לאחר חורבן יהדות אירופה. ויהדות ארה"ב וכתה שהקב"ה שתל בתוכה את הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל, אשר הקים בה עולם מפואר של תורה, ויצר בארץ החומריות במדינה שצבירת ממון היא חזות הכל, את המושג של הקדשת החיים-כולם לעסק התורה, ללא שום חשבונות של תכלית.

סיעתא דשמיא - כפי צורך הדור

והנה, הרב מפוניבז, הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל היה אומר, שהוא רואה בחוש שאנשים אשר עוסקים בבניינו של עולם התורה שלאחר חרבן יהדות אירופה, זוכים לסייעתא דשמיא יותר מכפי ערכם. והסיבה לכך, שהיות שהדור זקוק להם לצורך בניינו המחודש של עולם התורה שחבר, הם זוכים להצלחה יותר מכפי דרגתם - כפי צורך הדור.

כך גם לעניין הצלחה בלימוד, הרב מפוניבז היה אומר, שרואים שבדורנו בחורים מגיעים לדרגות גבוהות של לומדות, אשר בדורות קודמים הוצרכו ליגיעה רבה בכדי להגיע לדרגות אלו, וזאת משום שבדור עני כשלנו הסייעתא דשמיא ניתנת לא רק לפי מעשינו אלא לוקחים בחשבון גם את צורך הדור. וזה מחייב גדול עבורנו, שבמעט מאמץ אפשר לנחול הצלחות גדולות.

גם שמעתי מהגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל, שפעמים שאנשים נטפלים לעסוק בדבר-מה וזוכים לסייעתא דשמיא, לא משום שהם ראויים לכך, אלא משום שהעניין שאליו נטפלו ראוי לכך.

והנה, חז"ל אמרו (ירושלמי סוף ברכות): "אם ראית דור שמתרפה מן התורה, עמוד והתחוק בה ואתה נוטל שכר כולם". להאמור, "נטילת שכר כולם" אינה מתיחסת רק לשכר בעולם הבא, אלא גם לסייעתא דשמיא בעולם הזה, להשיג יותר מכפי ערכנו וערך מעשינו.

שתי סיבות למכות מצרים

ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה (ג, יט).

השיב לו ההוון איש, שגם להצטנן ביראת שמים זה יהרג ואל יעבור!

סיבת לידת משה - צורך הדור

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ותהר ותלד בן... ותקרא שמו משה (ב, א)

יש לעיין, מדוע לא הזכירה כאן התורה את עמרם ויוכבד בשמותיהם, ובמקום זאת כתבה ש"איש מבית לוי" לקח את "בת לוי"?

אומר המהר"ל בספרו 'גור אריה': אילו התורה הייתה כותבת את עמרם ויוכבד בשמותיהם, שעמרם לקח את יוכבד ונולד מהם משה, היה משתמע מכך שעמרם ויוכבד הם הסיבה להולדת משה, כפי שכל אב ואם הם הסיבה להולדת בנם. על כן לא פירשה התורה את שמותם של עמרם ויוכבד אלא כתבה "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי", ללמדנו שסיבת הולדת משה רבנו לא הייתה עמרם ויוכבד, אלא צורך הדור במושיע שיגאל את ישראל משעבוד מצרים. ואמנם, לאחר שלכלל ישראל היה צורך בלידת מושיען של ישראל, נמצאו עמרם ויוכבד ראויים להיות אלו שמהם יולד משה, אך סוף סוף לא הם היו סיבת לידתו של משה רבנו ולפיכך לא הוזכרו בשמותיהם.

הקב"ה שותל גדולי תורה לפי צורך הדור

כשם שהקב"ה סובב את הולדתו של משה רבנו לצורך גאולתם של ישראל, כך במהלך הדורות שתל הקב"ה גדולי עולם, כדי שייצילו מרוחם על הדור שחיו בו וסייעו לתקן את הצריך תיקון.

רבנו החפץ חיים אמר על הגר"י סלנטר, שגדלותו לא הייתה לפי ערך הדור שהוא חי בקרבו, אלא הוא היה שלית ממרום להצלת הדור באמצעות חיזוק לימוד המוסר והמסתעף מכך.

גם דורנו זכה להנהגתם המופלאה של החזון איש והרב מבריסק, אשר היו שלוחים ממרום לכוון ולהתוות את דרכו של עולם התורה המתחדש בארץ

למרות הפחד שהתעורר אצלו מהמכות שכבר קיבל. וטעם ההכבדה: "למען שאשית בקרבם האותות אשר אני חפץ לעשותם, שידעו מצרים את גבורתי... ועוד, כדי שתספר אתה וכל ישראל לדורות הבאים כח מעשי, ותדעו כי אני ה', וכל אשר אחפוץ אעשה בשמים ובארץ.

- כלומר, אף שאמת היא שלצורך הוצאת בני ישראל ממצרים די היה במכה אחת חזקה, ואדרבה, אילולי שהכביד הקב"ה את ליבו של פרעה, הוא היה משלח את ישראל כבר לאחר המכות הראשונות, מ"מ רצה השי"ת לעשות אותות ומופתים רבים במצרים, לצורך שתי מטרות: כדי שידעו מצרים את גבורתו, וכדי שידעו עם ישראל לדורותיו את ח מעשיו של הקב"ה, שעושה בשמים ובארץ ככל אשר חפץ.

נמצא, שניסי יציאת מצרים שימשו לא רק כאמצעי להוצאת עם ישראל ממצרים, אלא גם כאמצעי לברר ולפרסם בעולם את אלוקותו יתב'.

המהור"ל אומר שעשרת המכות אינן רק ריבוי של מכות, אלא הן מעידות על שלטון הקב"ה על כל על כל אשר בבריאה:

בדם, ה' הראה את שליטתו על המים, שממים הוא יכול לעשות דם.

בצפרדע, ה' הראה שהוא שולט על הבריות שבמים.

בכינים, הוא הראה את שליטתו על עפר הארץ לעשות אותו כינים.

מכת ערוב מלמדת על שליטה בבעלי חיים שמעל הארץ.

מכת דבר, על שליטה על האויר ועל בעלי חיים. מכת שחין הוכיחה שליטה על בריאות האדם.

מכת ברד - על העננים למעלה, וגם, שבשליטתו של הקב"ה שאש ומים יעשו שלום ביניהם.

"ולא ביד חזקה" - כל עוד שאין אני מראה לו את ידי החזקה" (רש"י).

מפירושו של רש"י עולה, שהקב"ה אומר שפרעה יסרב לשלח את ישראל עד אשר ינהג עמו ביד חזקה, אך מעת שיראה ה' לפרעה את ידו חזקה, יתרצה פרעה לשלוח את ישראל ממצרים.

כפי הנראה, היה קשה לרמב"ן על פירוש רש"י, שלשון המקרא "ולא ביד חזקה" מורה, שפרעה לא ישלח אתכם אפילו ביד חזקה.

לפיכך מפרש הרמב"ן: "והנכון בעיני, שפרעה לא יתן אתכם להלך בדבור ולא ביד חזקה, עד שאשלח ידי בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבו, ביד חזקה ובזרוע נטויה, ובמורא גדול ובאותות ובמופתים, ואח"כ ישלח אתכם".

נמצא, שתיכף בשעה שהודיע הקב"ה למשה שהגיע זמן גאולתם של ישראל ומינהו שלח לומר לפרעה שישלח את ישראל ממצרים, הודיעו שהדיבור לא יעזור, ואפילו יד חזקה לא תביא את פרעה לשלח את העם, ורק לאחר שהקב"ה יעשה את כל נפלאותיו: יד חזקה, זרוע נטויה, מורא גדול, ואותות ומופתים - אז ישלח פרעה את ישראל.

המטרה שבריבוי מכות מצרים

אלא שעדיין לא נתברר, מדוע באמת היה צורך שהקב"ה יכניע את פרעה על ידי שיעשה את כל נפלאותיו על מצרים, היפלא מהקב"ה להכניע את פרעה במכה אחת חזקה ?

והנה, בתחילת פרשת בא מביאה התורה את דברי הקב"ה למשה (פרק י, א): "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ולב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו. ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בס וידעתם כי אני ה'".

מפרש הרמב"ן (שם), שהקב"ה הודיע למשה שהוא הכביד את לב פרעה שלא ישלח את העם,

הז"ל (תנחומא ב, יט) אומרים על משה רבנו, את הפסוק "חכם לב יקח מצוות", לפי שכאשר כל ישראל היו עסוקים לשאול משכניהם כסף וזהב, היה משה עסוק בעצמות יוסף, אף שלא היה בנו או בן בנו של יוסף.

הסיבה שנשתמט משה מהנהגת עם ישראל

והנה דוקא כשנודמנה לידו המצווה הנשגבה ביותר שאפשר להעלות על הדעת - גאולת עם ישראל משעבוד מצרים (אפילו עבור פדיון שבויים של נפש אחת מוכרים גם ספר תורה כדי לפדותה), לא זו בלבד שמשה רבנו לא רדף אחריה, אלא אף עשה כל טצדקי להשתמט ממנה עד שעורר עליו חרון אף של הקב"ה.

התמיהה גדלה עוד יותר, כשאנו רואים את מסירותו העצומה של משה רבנו לעם ישראל, שכאשר חטאו ישראל בעגל ואמר הקב"ה למשה "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואתך לגוי גדול", השיב לו משה "יתבטלו אלף כמוני ולא תבטל ציפורן אחת מישראל".

הז"ל מסבירים את הסיבה להשתמטותו של משה, משום שחשש שמא תהיה לאהרון חלישות הדעת מכך שהוא יהיה המנהיג של עם ישראל ולא אהרון - שהיה גם המבוגר מביניהם וגם היה נביא ישראל במצרים במשך שמונים שנה. [ואמנם ה' השיב למשה שלא זו בלבד שאהרון לא יצטער אלא ההיפך: "וראך ושמה בלבוי".]

יש ללמוד מדברים אלו לקח מאלף: גם כאשר באים לעסוק בעניינים גדולים בעלי חשיבות נשגבה, צריך לקחת בחשבון גם את צערם של יחידים העלולים להפגע מהעניין. מובן שלא תמיד שיקול זה מכריע את הכף - ודבר זה מסור לחכמים מובהקים שבידם לשקול את כל הצדדים, אך מ"מ זה לימוד גדול עבורנו כמה זהירות נדרשת כדי לא לפגוע חלילה בזולת.

מכת ארבה מראה על שליטה על הבריות המעופפות, ועל הרוח שהביאה אותם למצרים.

מכת חשך מראה שליטה על המאורות.

ומכת בכורות הוכיחה את שליטת הקב"ה על חיי בני אדם.

בנוסף לשלטונו של הקב"ה על כל הבריאה, הוכיח גם הקב"ה את היותו מושגיח על הבריאה, שמהמכות שבאו על מצרים לא יפגעו בישראל, וכדברי הכתוב: (שמות ח): "והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערב, למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" - שהשגחתי פרושה על הארץ, שהערוב ששלחתי להכות את מצרים, לא יכנס לארץ גושן להזיק לעם ישראל.

זהירותו העצומה של משה רבנו מלצער את הזולת

ויאמר בי ה' שלח נא ביד תשלח. ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי וגו' וראך ושמה בלבוי (ד, יג יד).

הרמב"ם בפירושו המשניות (מס' אבות פרק ד', ב'), מתפעל מאד מגודל רדיפת משה אחרי קיום מצוות.

וז"ל: "כבר העירו חכמים ע"ה על חידוש נפלא, יש בו זירוז על מעשה המצוות. והוא מה שאמרה תורה (דברים ד, מא) "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן וגו'". והנה, יודע היה משה רבנו שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו גם השלש שבארץ ישראל, שנאמר "שש ערי מקלט תהינה".

"ואמנם הבדיל משה את הערים שבעבר הירדן (אף שידע שלא יוכל להכנס לא"י ולהשלים את הבדלת שלש הערים הנוספות), מפני שאמר הואיל ובאה מצווה לידי אקיימנה. ואם משה רבנו ע"ה, משיג האמתות, שלם שבשלמים, נכסף להוסיף חצי מצות עשה על כל מעלתו ושלמותו, אין צריך לומר שיעשה זאת מי שנצטרעה נפשו".

חיוב הכרת הטוב שנתחייב בו משה אינו לעפר עצמו אלא לשר הממונה עליו, שהוא זה שנתן לעפר את ההוראה לכסות את המצרי, ולאותו שר שבשמים לא ניחא שמכים את העפר הנתון להוראותיו.

מקדש הלוי

תפקידה של אשה בישראל

ויאמר מלך מצרים למילדת את העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה (א', ט"ו)

ובפרש"י: "שפרה - זו יוכבד, על שם שמשפרת את הולד. פועה - זו מרים, על שם שפועה ומדברת והוגה לולד בדרך הנשים המפיסות תינוק הבוכה".

לכאורה, הדברים מפליאים ממש. על פי דברי רש"י מתברר, ש'שפרה' ו'פועה' - לא היו אלא יוכבד ומרים, שתי צדקניות, אשר נקראו בשמותיהן על שום מה? על שם האופן בו טיפלו בתינוקות... כלום אין בכך כדי בזיון? כלום לא היה ראוי ומתבקש לקרוא לשתי הצדקניות הללו על שם מעלותיהן הרוחניות הנשגבות ולא על שם מעשים פשוטים שכל אם בישראל עושה אותם בדרך זו או אחרת?

ובכן, התשובה היא - שלא!!!

לא ולא. לא היה מכובד יותר לקרוא לשפרה ופועה, ליוכבד ומרים - על שם מעלות רוחניות נשגבות. מכובד הרבה יותר היה לכנות אותן בשמות שיעביעו על האופן המושלם בו הן מקיימות את תפקידה של האשה - הלא הוא: הטיפול בילדים במסירות, והעיסוק היומיומי בזוטות החיים! דווקא במשימות פשוטות אלו - באה לידי ביטוי מעלתה של האשה, ובהן ראוי לה שתשתבח!

בגלל אבות תושיע בנים

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב', א')

לכאורה עלינו לבאר, על שום מה ולמה מקדימה התורה ומדגישה את הנקודה הזו, שמשה רבינו היה

שיקולי הכרת הטוב בשלושת המכות הראשונות

כך רואים אנו גם בהמשך: כאשר מגיע הזמן להעניש את המצרים על רשעותם ולהוכיח למצרים ולעולם כולו "כי אין כה' אלוקנו", באמצעות עשרת המכות, אומר הקב"ה שאהרון הוא שיכה על היאור [במכות דם וצפרדע] ולא משה, והוא אשר יכה את עפר ארץ מצרים במכת כינים. חז"ל מבארים את הסיבה לכך (הובא ברש"י פרק ז', יט), שהואיל והיאור הגן על משה כשהרג את המצרי וטמנו בחול, אין ראוי שמשה הוא שיכה אותם לפי שהיה לו טובה מהם.

הנה כי כן, גם כאשר עומדים לעשות מעשה נשגב מאין כמוהו, אשר יש בו גם קידוש ה' עצום וגם הענשת המצרים על רשעותם, לא נפטרים מהצורך לעיין בכל צדדי ופרטי המעשה, וכאשר נמצא שהכאה של משה את היאור והעפר אינה מתיישבת כראוי עם חובת הכרת הטוב, מצווה הקב"ה שלא משה יהיה זה שיזכה להכות את שלושת המכות הראשונות אלא אהרון הוא שיכה את היאור והעפר.

למי נתחייב משה הכרת הטוב

ידועה השאלה, שלכאורה גם אילו היה משה עצמו מכה את היאור והעפר, איזו סתירה הייתה בכך למידת הכרת הטוב, הלא היאור והעפר אינם מרגישים מאומה?

ישנם שמתרצים, שחיוב הכרת הטוב הוא כה גדול, עד שכדי להרגיל את האדם במידת הכרת הטוב, מצווים אותו שלא יכה את מי שיש לו הכרת הטוב כלפיו, אפילו אם הנפגע אינו מרגיש מאומה.

אך באמת יש להקשות יותר, שלכאורה גם אם ננקוט שיש חיוב על משה להכיר טובה לעפר שכיסה את גופתו של המצרי, עדיין ישאר קשה מדוע שלא יכה משה עפר אחר, וכי איזו טובה תצמח לעפר שכיסה את גופתו של המצרי, מאי הכאת עפר אחר? לכן נראה לומר, שלעפר יש שר בשמים אשר העפר נתון למרותו וממלא אחר הוראותיו, ובאמת

למעשה פרשת שמות

עולם ומעם ישראל. אם יתבוננו במסלול שעבר משה רבינו בדרכו אל הגדלות, הם יגלו כי גם בלי סביבה חיובית תומכת, גם בלי חינוך נכון - ניתן להפעיל ולצמוח, כי אחרי הכל, בדמים - זורם אותו מטען רב ועוצמה שירשו באופן טבעי מאבותיהם-אבותינו, אבות האומה, אברהם יצחק ויעקב!

עכ"ד המקדש הלוי ויש להוסיף מש"כ בזה על

בתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו

כוחן של שנות הילדות!

ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד (ב', ז)

לשם מה היתה בת פרעה זקוקה למינקת עבריה דווקא? וכי חסרות היו לה מיניקות מצריות? תשובה לדבר מוצאים אנו בדברי בגמרא במסכת סוטה (דף י"ב, ע"ב), שם שנינו: "מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצרות כולן ולא ינק. אמר: יפה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא?".

הפלא ופלא, משה רבינו, תינוק בן שלשה חדשים - מסרב לינוק ממינקת נכריה, שחלבה נוצר ממאכלים טמאים שאכלה. בתיה מנסה מינקת אחת, ועוד מינקת, אולם משה התינוק אינו יונק. לבסוף, אין לה ברירה כי אם לדאוג למינקת עבריה שתיניק את הילד, ואמנם, כאשר מגיעה יוכבד - משה יונק ממנה בשמחה.

כמובן, לא היתה כאן שאלה הלכתית... תינוק בן שלשה חדשים, שאפילו לא הגיע לגיל חינוך - בודאי אינו מחוייב במצוות, ואינו עובר כל איסור אם יינק חלב שכשרותו מוטלת בספק. מלבד זאת, הרי היה מדובר כאן במצב של פיקוח-נפש, ובנסיבות מעין אלו בודאי ניתן להתיר אפילו אכילת מאכלות אסורים באופן ישיר.

בנו של איש מבית לוי אשר לקח לו אשה 'בת לוי'? אם ברצון התורה ללמדנו מי היו הוריו של משה רבינו, אבי הנביאים - הרי שהעיקר חסר מן הספר, ואם ישנה מטרה אחרת להזכרת הפרטים הללו - הרי שעלינו לברר מה טיבה!

תשובה לדבר נוכל למצוא, אם נעקוב אחרי המושך דרכו של משה רבינו. שכן הלא את שנות ילדותו - עשה משה בביתו של פרעה המלך, פרעה הרשע, שם בודאי לא חונך על ברכי ערכים של תורה ויראת שמים... החינוך שקיבל משה רבינו בצעירותו - בהחלט לא היה חיובי, וזאת בלשון המעטה... הוא גדל בביתו של פרעה, בארץ מצרים שטופת הזימה!

אילו היינו שומעים על ילד שגדל בנתונים הללו, בודאי לא היינו מעניקים לו סיכויים גדולים להיות צדיק גדול... אולם הנה ראה זה פלא: משה רבינו, למרות החינוך שקיבל, למרות הסביבה בה גדל - צמח להיות האדם הגדול ביותר שבכל הזמנים, והעפיל אל פסגת הצידקות!

הכיצד נסביר זאת?

התשובה היא, כי למרות החינוך הקלוקל, למרות הסביבה המושחתת - בדמו של משה זרם ככלות הכל דם בעל מטען מרומם! משה רבינו, שנוולד מנישואיו של 'בן לוי' עם 'בת לוי' - היה טעון בכוחות רדומים, שהתעוררו בו ברגע שהוא מילא את חלקו ויצא אל אחיו!

גדלותם של עמרם ויוכבד, הוריו של משה רבינו - לא יכולה היתה להשפיע על הילד הרך בהשפעה סביבתית, כפי שכל הורים משפיעים על ילדיהם, שהרי לאחר שנות הינקות הוא כבר לא גדל בביתם. לפיכך, אף לא הוזכרו שמותיהם בפסוק. אולם מוצאו המרומם של משה, מבית לוי - הוא שנתן בו את אותותיו!

ומכאן, נחמה ועידוד לבעלי תשובה, אשר את מיטב שנותיהם עשו בניכור מוחלט מהריבונות של

למעשה פרשת שמות

רוחני מרומם, שגרם לו לדחות באופן טבעי מאכל פסול וטמא כחלב של מינקת נכריה!

ומכאן, מסר חינוכי רב עוצמה בעבורנו. לעיל כבר הזכרנו, כי לשנות חייו הראשונות של הילד - נודעת השפעה מכרעת באשר לעתידו. כעת, אנו מחדדים את הדברים אף יותר! אפילו לשלשה חדשים, ואפילו לתקופת טרום-חייו של תינוק רך - עלולה להיות השפעה משמעותית ביותר על מעשיו בעתיד, והרשמים שהוא קולט בשנים הללו - יכולים לשנות לטוב או למוטב את כל מהלך חייו!

למה פתח את מדרש שמות בנושא חינוך כתוב במדרש פרשה א

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, הדא הוא דכתיב (משלי יג, כד): חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר, בנהג שבעולם אדם שאומר לו חברו פלוני הכה לבנך יורד עמו עד לחייו, ומה תלמוד לומר: חושך שבטו שונא בנו, ללמדך שכל המונע בנו מן המרדות סוף בא לתרבות רעה ושונאהו, שכן מצינו בישמעאל שהיו לו געגועים על אברהם אביו ולא רדהו ויצא לתרבות רעה ושנאהו והוציאו מביתו ריקם. מה עשה ישמעאל כשהיה בן חמש עשרה שנה, התחיל להביא צלם מן השוק והיה מצחק בו ועובדו, כמו שראה מאחריים. מיד (בראשית כא, ט): ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק וגו', ואין מצחק אלא עבודת כוכבים, כמה דאת אמר (שמות לב, ו): ויקמו לצחק, מיד (בראשית כא, י): ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה, שמא ילמד בני ארחותיו, מיד (בראשית כא, יא): וירע הדבר מאד בעיני אברהם וגו' על שייצא לתרבות רעה, (בראשית

אולם בפסוק נאמר (ויקרא י"א, מ"ג): "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורי ולא תיטמאו בהם ונטימתם בם", המלה 'ונטימתם' - כתובה בלי 'א', עד שהיא משתמעת גם במובן של טמטום' (יומא דף ל"ט, ע"א). כלומר: מזון טרף - מטמטם את הלב ומשפיע על כל אופיו של האדם. הנשמה שלו מושפעת לרעה. לפיכך, אילו היה משה רבינו יונק ממינקת נוכריה - קדושתו ותומתו היו נפגמות, והוא היה עלול להפסל מדובר עם השכינה. ואמנם, בירושלמי במסכת חגיגה (דף ט', ע"ב) מסופר על אמו של 'אחר', אלישע בן אבויה, שבהיותה מעוברת - עברה על פתח בית עבודה זרה ונהנתה מריח הבשמים שנדף ממנו, "והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה" - כארסו של נחש, כאשר לבסוף אותו הילד יצא לתרבות רעה חרף גדלותו העצומה בתורה, והיה לאפיקורס.

אין ספק בכך, שאלישע בן אבויה לא עבר כל 'איסור' כאשר הריח ממעי אמו את בית הבשמים של העבודה הזרה. אולם למרות זאת, די היה בריח הטמא כשלעצמו - בכדי להסב לנשמתו הרכה נזק בל ישוער, בלתי הפיך, שברבות הימים הביאו עד פי שאול!

אלא שמעתה, עלינו לשאול, כיצד משה רבינו בן שלשת החדשים - יכול היה להתנזר מתלבן של המיניקות המצריות? כיצד הוא ידע, הבין או הרגיש - כי החלב הזה פסול ועלול להזיק לו בעתידו? הרי בטבע העולם, ילד בן שלשה חדשים אינו מבחין מאומה, ובשמחה יינק כל חלב שיוגש לו!

התשובה היא, ששלשת החדשים הראשונים לחייו, אותם עשה משה רבינו במחיצת שני הצדיקים הגדולים הללו, עמרם ויוכבד בני לוי - נתנו בו את אותותיהם! יוכבד, אמו של משה רבינו, דאגה לכך שלא יבוא במגע עם כל דבר טמא או פסול במשך החדשים בהם נתון היה תחת פיקוחה, והקדושה שהוא ספג באותם שלשה חדשים - טבעה בו טבע

למעשה פרשת שמות

א, ו): ולא עצבו אביו מימיו, (מלכים א א, ו): ואתו ילדה אחרי אבשלום, והלוא אבשלום בן מעכה ואדניהו בן חגית, מהו ואתו ילדה אחרי אבשלום, אלא מתוך שייצא לתרבות רעה ולא רדהו אביו, וכתוב באדניהו ולא עצבו אביו מימיו, אף הוא יצא לתרבות רעה, לפיכך כתיב: ואתו ילדה אחרי אבשלום. (משלי יג, כד): ואהבו שחרו מוסר, זה הקדוש ברוך הוא, על שאהב את ישראל, דכתיב (מלאכי א, ב): אהבתי אתכם אמר ה', שהוא מרבה אותן ביסורין.

אתה מוצא שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכלם לא נתנם להם אלא על ידי יסורין, התורה, וארץ ישראל, וחיי עולם הבא. התורה, דכתיב (תהלים צד, יב): אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ארץ ישראל, דכתיב (דברים ח, ה): וידעת עם לבבך וגו', מה כתיב אחריו (דברים ח, ז): כי ה' אלהיך מביאך וגו'. העולם הבא, דכתיב (משלי ו, כג): כי נר מצוה ותורה אור וגו'. וכל המיסר את בנו, מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו, שנאמר (משלי כט, יז): יסר בנך ויניחך וגו', ואומר (משלי יט, יח): יסר בנך כי יש תקוה. ומוסיף עליו אהבה, שנאמר: ואהבו שחרו מוסר, לפי ששחרו מוסר לכך אוהבו. אתה מוצא שאברהם יסר את יצחק בנו ולמדו תורה והדריכו בדרכיו, דכתיב באברהם (בראשית כו, ה): עקב אשר שמע אברהם בקלי, וכתוב (בראשית כה, יט): ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ללמדך שהיה דומה לאביו בכל דבר, בנוי בחכמה בעשר ובמעשים טובים. תדע לך שבן שלשים ושבע שנה היה כשעקדו אביו, וכתוב (בראשית כד, א): ואברהם זקן בא בימים, ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע, לפיכך (בראשית כה, ה): ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, הוי: ואהבו שחרו מוסר.

כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו, שנאמר (בראשית, כז): ויעקב איש תם וגו', ולמד מה שלמדו אביו, ואחר כך

כא, יב): ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגו', מכאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. מיד (בראשית כא, יד): וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים, ללמדך שהיה שונא לישמעאל על שייצא לתרבות רעה, ושלחו הוא ואמו הגר ריקם וסדרו מביתו על כך. וכי תעלה על דעתך שאברהם שכתוב בו (בראשית יג, ב): ואברם כבד מאד במקנה וגו', היה משלח אשתו ובנו מביתו ריקם בלא כסות ובלא מחיה. אלא ללמדך כיון שייצא לתרבות רעה לא נפנה עליו. מה היה סופו, כשגרשו ישב בפרשת דרכים והיה מלסטם את הבריות, שנאמר (בראשית טז, יב): והוא יהיה פרא אדם.

כיוצא בו (בראשית כה, כח): ויאהב יצחק את עשו, לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא רדהו, כמו ששנינו חמש עברות עבר עשו הרשע באותו היום, בא על נערה המאוסה, והרג את הנפש, וכפר בתחית המתים, וכפר בעקר, ובזה את הבכורה. ועוד, שתאב מיתת אביו, ובקש להרג את אחיו, שנאמר (בראשית כז, מא): יקרבו ימי אבל אבי וגו'. וגרם ליעקב לברח מאבותיו, והלך אף הוא אצל ישמעאל ללמד ממנו תרבות רעה ולהוסיף על נשיו, שנאמר (בראשית כה, ט): וילך עשו אל ישמעאל.

כיוצא בו דוד שלא יסר לאבשלום בנו ולא רדהו יצא לתרבות רעה ובקש להרג את אביו, ושכב עם פילגשיו, וגרם לו לילך יחף והוא בוכה, ונפלו מישראל כמה אלפים וכמה רבבות, וגרם לו דברים קשים הרבה שאין להם סוף, דכתיב (תהלים ג, א): מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, מה כתיב אחריו (תהלים ג, ב): ה' מה רבו צרי וגו'. וקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם ממלחמת גוג ומגוג, דאלו במלחמת גוג ומגוג כתיב (תהלים ב, א): למה רגשו גוים, ולהלן כתיב (תהלים ג, ב): ה' מה רבו צרי.

וכיוצא בו עשה דוד באדניה שלא רדהו ביסורין, ולא גער בו, ולפיכך יצא לתרבות רעה, דכתיב (מלכים א

למעשה פרשת שמות

פרש מאביו ונטמן בבית עבר ללמד תורה, לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ, שנאמר (בראשית לז, א): וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. ואף יעקב אבינו יסר את בניו ורדה אותם ולמדם דרכיו, שלא היה בהם פסלת, שכן כתיב: ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', השון כלם ליעקב, שכלם צדיקים כיוצא בו היו, והיו: ואהבו שחרו מוסר.

אלא בא המדרש לכאר שכל אדם לעמל נברא. ורק

ויש להוסיף מש"כ בזה בלמעשה על אהבת תורה

חשיבות התורה ועמלה

לא נברא אדם אלא לעמל, אם זכה, הוא עמל בתורה, ואם לא זכה, הוא עמל בארץ

אמר רבי אלעזר (סנהדרין צט:): כל אדם לעמל נברא שנאמר (איוב ה-ז) כי אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוא אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, הוא אומר לעמל תורה נברא, והיינו דאמר רבא כוליהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא.

ובמדרש (ב"ר פ"ג ז) ואדם אין לעבוד את האדמה (בראשית ב, ה), ואדם אין להעביד את הבריות להקדוש ברוך הוא, כאליהו וכחוני המעגל. (ודבר זה צ"ב שבשלמא אליהו מובן מה שקירב אותם אבל חוני במה הוא קירב ואולי ע"י העוגה שחג קירבם ועוד צ"ב למה לא הוזכר אברהם אבינו) ואדם אין לעבוד את האדמה, לא נברא אדם אלא לעמל, אם זכה, הוא עמל בתורה, ואם לא זכה, הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה.

וכן מפורש במדרש (ילקו"ש תהלים צד רמז תתנ) אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורתך תלמדנו - אמר רבי ביזנא אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשינו אינו יכול לישן בעינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער וזה ער, הוי אשרי הגבר וגו' והיינו שתמורת מה שסבל על המצוה חוסך ומנע היסורים שהיו באים עליו בלא"ה

אם אינו עמל בתורה מגיע מזה לכל הרעות שבעולם ומואס באחרים העושים וכופר בעיקר

ומקרא מלא הוא בפרשת בחוקתי (ויקרא כ"ו י"ד ט"ו): "ואם לא תשמעו לי, (פרוש: להיות עמלים בתורה כפרוש רש"י שם) ולא תעשו את כל המצות האלה, (משלל תלמדו לא תעשו): ואם בחקתי תמאסו (מואס באחרים העושים), ואם את משפטי תגעל נפשכם (שונא החכמים) לבלתי עשות (מונע אחרים מעשות) את כל מצותי (כופר, שלא צויתים, לכך נאמר: "את כל מצותי" ולא את כל המצות) להפרכם את בריתי" (כופר בעקר, הרי שבע עברות. הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית ואלו הן כו'. בסיכום הרי שבע עבירות: א. לא למד. ב. לא עשה. ג. מואס באחרים העושים. ד. שונא את החכמים. ה. מונע את האחרים. ו. כופר במצוות. ז. כופר בעיקר. עד כאן. והכל החל מזה שהוא לא למד תורה. יכול להיות שהוא כל היום עסק בחסד או במקווה או בתיקונים על עוונותיו, או שהוא הולך לקברי צדיקים ואין קבר שהוא לא מכיר, אלא שאיננו לומד תורה. אומר רש"י בשם הו"ל, שהאדם הזה יבוא מחר לכפור בעיקר ולמאוס במצוות ובתלמידי חכמים. וכן ההיפך - מי שיושב ולומד, מובטחות לו כל המעלות, כמו שמובא במשנה באבות (פ"ו מ"א), "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, וכל העולם שנברא זה בעיקר בשבילו".¹¹

פון מיינע בעסטע ווערטער... [זה אחד מהאמרות הכי יפות שלי]. וכך אמר: הגמ' מספרת במס' פסחים (ק"ב..) על התנא הק' רבי עקיבא שהיה

¹¹ כ"ק מרן האדמו"ר בעל ה'שפע חיים' מצאנז צוק"ל אמר פעם בשיעור חומש רש"י ביוניאן סיטי פירוש נאה, כשהוא בעצמו מציין: "דאס איז איינע

למעשה פרשת שמות

יעקב לעשו האם הוא איש שדה או איש תם יושב אהלים והרי עשו היה רוצח ונגב אלא שורש ההבדל לויגדלו הנערים זה שעשו לא היה עמל בתורה וזוהו יצאו כל הדברים הרעים משא"כ יעקב היה 'משמש בבית מדרשא דעבר תבע אולפן מן קדם ה' וזוהו הוא הגיע לכל השלמויות (שמעתי מהרב יורם מימון שליט"א ראש ישיבת תורת משה)

אברהם אבינו רצה את הארץ רק בגלל שגרו בה אנשי עמל

כתוב במדרש (ב"ר לט ח) אמר רבי לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלוואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת, וכיון שהגיע לסלמה של צור, ראה אותן עסוקין בנכוש בשעת הנכוש, בעדור בשעת העדור, אמר הלוואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית יב, ז): לזרעך אתן את הארץ הזאת.

עמלק בא בגלל ביטול תורה

וכתוב בתנא דבי אליהו (זוטא פרק א): לא חרב העולם אלא מפני פשעה של תורה, ולא חרבה ארץ ישראל אלא מפני פשעה של תורה, וכל הצרות

לפי"ז למה מיד שהתרפו נענשו עמי" בעמלק
לפי"ז מובן מה חומרת העונש שנענשו עמי" בעמלק על שרפו ידיהם מן התורה ויבוא עמלק ברפידים על שרפו ידיהם מן התורה. וצ"ב וכי זה כל כך חמור ולהנ"ל יובן שבלי עמל מגיעים לכל הרעות שבעולם לכן מי נענשו בעמלק כדי שיחזרו בהם ואכן כך עשו וכמו שמבאר האור החיים על הפסוק ויסעו מרפידים שנסעו מהרפיון

(וצ"ב למה נענשו הרי לא קיבלו את התורה עדיין אלא מבואר ברש"י ביחזקאל (כ ג) שנענשו על מה שהתרפו מלקבל את התורה)

מה הבדל בין יעקב לעשו שעבר על כל העבירות שבתורה

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים (בראשית כה כז) ובתרגום יונתן מבאר ורביאו טליא והוה עשו גבר נחשירכן למצוד עופן וחיוון גבר נפיק חקל קטיל נפשיין הווא קטל ית נמרוד וית חנוך בריה ויעקב גבר שלים בעובדוי ומשמש בבית מדרשא דעבר תבע אולפן מן קדם ה': וצ"ב איך הכל נכנס במילה איש שדה שפירושו נחשירכן שפירש הרשב"א בתשובה שהכוונה אדם בטל ועוד וכי זה שורש ההבדל בין

שאינ אדם לומד תורה הוא מתנהג כחית פרא... וזה מה שאמר רבי שמעון בר יוחאי לרבו הקדוש רבי עקיבא: רבי יקר, אם אתה לא תלמד אותי תורה, אתה יודע ח"ו ח"ו לאיזה מדריגה שפלה אני יכול להגיע כתוצאה מכך?! אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות. עד לדיוטא תחתונה כזו מסוגל אני להגיע אם לא אלמד תורה, למסור את רבי המובהק למלכות... סיים הרבי ואמר: הבור ריק אין בו מים, דרשו חז"ל (שבת כב). מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, אין מים אלא תורה, אם אין בו באדם מים חיים יש בו נחשים ועקרבים, ואפילו תלמיד מסור ונאמן לרבו אם לא יהיה מחובר לתורה הוא ירד עד לעפר, והוא מסוגל למסור את רבו אהוב למלכות חלילה...

חבוש בבית האסורים, ובא רבי שמעון בר יוחאי תלמידו לבקר. אמר לו רבי שמעון לרבי עקיבא: רבי למדני תורה. אמר לו רבי עקיבא: איני מלמדך. אמר לו רבי שמעון: אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות. אמר לו: בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק. עד כאן דברי הגמרא. כל מי שלומד את הדברים האלה עומד ומשתומם. איך יתכן שהתנא האלוקי שיקל לפטור את כל העולם כולו מן הדין, רבי שמעון בר יוחאי, ידבר בצורה כזו לרבו המובהק התנא האלוקי רבי עקיבא? הוא מאיים עליו שימסור אותו למלכות אם הוא לא ילמד אותו תורה? אמר על כך הרבי ה'שפע חיים': האדם בטבעו נולד עיר פרא, פרא אדם, ומהו הדבר שגורם לו להתנהג בעדינות כבן אדם? המאור שבתורה מחזירו למוטב. וכל זמן

הבאות על ישראל אינו אלא מפני פשעה של תורה משום שגדולה ורבה היא לפני הקב"ה פשעה של תורה שהיא שקולה כנגד כל העבירות. וכתב הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד (בהקדמה לקובץ שיעורים), שסיבת הסיבות של כל הצרות הבאות אלינו היא שכחת התורה, ולפיכך חיזוק בלימוד התורה הוא הצלה גם במובן הגשמי, והעומד מנגד בשעות קשות אלו, ואינו מתחזק בתורה, עובר על איסור "לא תעמוד על דם רעך".

אי אפשר לעלות ולהתקדם אלא על ידי עמל ויגיעה.

ובמסכת עבודה זרה (יט.) אמר רבא בתחילה נקראת (התורה) על שמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר ובתורתו יהגה יומם ולילה. ופירש רש"י, שנקראת על שמו של התלמיד שטרה בה דכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם. ע"כ.

והגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ראש ישיבת פונבז'ו, בספר זכרון שמואל (עמ' תקצ) תמה, היכן מוזכר בפסוק אם בחקתי תלכו דהוא על עמל התורה, נימא דהינו על עצם למוד התורה אבל לא על עמל התורה. ותרין, דהלשון 'תלכו' משמעותו היא לעלות ולהתקדם במעלות התורה, וזה הרי אי אפשר לעלות ולהתקדם אלא על ידי עמל ויגיעה. וכן תירץ ר' יהודה צדקה זצ"ל בספר קול יהודה (פרשת בחוקותי)

כל הברכות שהבטיחה התורה הוא בעבור העמל

כל מקום שדיברו חז"ל על לימוד התורה, המדובר הוא מעניין "עמל התורה".

*באבות (פ"ד) כתוב **אם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך**, ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך.

*אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו) שתהיו עמלים בתורה. "ואם בחוקותי תמאסו", הכוונה שלא תהיו עמלים בתורה.

*אמר ר' יהודה אשרי אדם שעמלו בתורה.

ובספר סדר היום (דף כה) וזה לשונו כתב, צריך ללמד בנחת מלה במלה כדי שלא יטה מדרך הישר, ויוכל לכוון אל האמת, כי לא נמצא הטעות והשגיאה כי אם בשביל שאינו מדקדק בדבריו וקורא במרוצה ואינו שוקע בעיונו אלא מתרצה ברצי כסף המובן בתחילת העיון, ובוהו אפשר לטעות שאין הכוונה כך, אבל המעמיק משיג כונת הענין ומגיע אל התכלית ותמצית הענין. הרי זה דומה לסוחט ענבים בראשי אצבעותיו ויוצא מה שיוצא, ומשליך השאר. כי נמצא שאכל מה שמוציא, הוא הטפל של האשכול, אבל עקרם תמציתם נשאר עדין באשכול. מי גרם לו זה עצלותו ומעוט השתדלותו לסחוט בכח בכל ידו. ואם אין כח בידו היה לו לדרך ברגלו עד שיצא ממנו המבקש, ואותו יין היה ודאי טוב ומתוק מדבש, ויוכל להתקים כראוי וישמח אלהים ואנשים. מה שאין כן בעצל שחושב להוציא יין והוציא המים בלבד. ומוציא שם רע על הענבים שיינם אינו חזק, ומעשיו הם שגרמו שלא ידע דרך סחיטת הענבים כיצד נעשה, ומפני זה לא הועילו מעשיו. בן דרך הלומד, שיש הפרש רב ועצום בין המעמיק, לקורא על פני המים, כי זה מוציא לאור משפטו להבין ולהורות חק ומשפט, ותעלומות יוציא אור, וטועם טעם הענין מדבש ונפת צוף. מה שאין כן בקורא כאגרת כי הלך בחשך ואומר לכל סכל הוא. והימים והשנים חולפים ובאים ולא ימצא אותו לא שכל ולא ישר להוציא דבר מאפלה לאורה, ולעמוד על עקן של דברים, ולהשיג

רק על ידי העמל גדלים

23

למעשה פרשת שמות

לכן צריך לדעת שכשיש טרדות, בעיות כלכליות, הלימוד הולך בקושי וכדו' ובכל זאת הולכים ללמוד, אז מקיימים את עיקר רצון ה'; שעיקר העבודה זה כשקשה, ולא כשהכל הולך בנחת ובלי בעיות, וכשהאדם מתייגע ומתייסר בלימוד אין ספק שיזכה לתורה, בספר חסידים כתוב שאפי' בעת שהאדם טרוד בצעריו ואין לו כח, אעפ"כ חייב לפנות ליבו למעלה בחזקה, כמאמר דוד המלך "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא".

ופירש הרמב"ם שזה מה שאמר דוד המלך בתהילים (פרק צא) "עמו אנוכי בצרה אחלצה ואכבדהו". "עמו אנוכי בצרה" שאומר הקב"ה האיש הזה אף כי טרוד בצרתו, עם כל הטרדות והבעיות שיש ובכל זאת מחזק ליבו ולוקח אותי "עמו", והכוונה שלומד בזמן שטרוד, אם כבוד כזה הוא עושה לי, לכן גם אני "אחלצהו ואכבדהו", אחלצהו מכל הטרדות שיהיה ליבו פנוי לעסוק בתורה, ואכבדהו ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו. ומבואר מכל הנ"ל שכדי לזכות לתורה אדם צריך למסור את נפשו.

בשביל שלא מסרי נפשיהו למלפינהו כדמעיקרא נודעזעה הארץ ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה

וכן משמע בגמ' (מגילה ג.) "תרגום של נביאים יהונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, ונודעזעה הארץ ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ויצתה בת קול ואמרה מי גילה סתרי תורה לבני אדם". יהונתן בן עוזיאל בסך הכל תרגם את פסוקי הנביאים, ועל מה יצא הקצף? מבאר תוס' ר"ד (שם) "לא מסרי נפשייהו למלפינהו כדמעיקרא" היינו נחסר מהעמל והמסירות נפש שהיה מעיקרא, וכל הקללות כאמור נאמרו בחסרון עמל התורה, ולכן נודעזעה הארץ.¹²

כתוב בשם הגר"א (חידושי הגר"א לברכות) שבענין עמל התורה ישנה דרגה עליונה שלא כל אחד

*ר' יוחנן אמר אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה (ברכות יז).

*אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר (ברכות כח). הכל הוא מעניין העמל. והנה אם אחד אינו עמל בתורה, ומצד שני הוא גם לא בטל, אלא רק לומד סתם. מוכח מדבריהם שאם אינו עמל כבר נחשב לביטול תורה, בלי עמל לא נחשב עדיין לימוד תורה.

עיקר העבודה כאשר יש טרדות.

רבינו ירוחם זצ"ל כותב יסוד גדול בעבודת ה'; שעיקר עבודת האדם היא דווקא כשקשה, ולא כאותם שחושבים שצריך לעבוד את השי"ת בכל מצב וגם "כשקשה", אבל עיקר העבודה היא כשנחו לאדם ואין טרדות והכל הולך טוב. זו טעות לחשוב כך, אלא צריך לדעת שעיקר תפקיד האדם בעוה"ז הוא לעבוד את ה' דווקא כשקשה, כמו"ש אדם לעמל יולד (איוב ה. ז) הכוונה שכל יצירת האדם היא כדי שהאדם ישא עול על עצמו, עול התורה, עול מצוות וכו'. (דעת חכמה ומוסר ח"ג עמ' קכ).

עיקר עבודת הבורא יתברך הוא בזמן הנפילה,

כותב הסטייפלר (קריינא דאיגרתא ח"א עמ' לח'), עיקר עבודת הבורא יתברך הוא בזמן הנפילה, וכשמתחזק בזמן החושך להתייגע על התורה כראוי, זוכה אח"כ לרוב בהירות בתורה. כשהיו באים לבקש ממנו ברכה שלא יהיו טרדות, השיב להם, בלי טרדות כלל א"א להצליח. סוד ההצלחה הוא דווקא בהתגברות על הטרדות, שם טמונה הצלחה ע"כ. אבל למעשה רוב האנשים מחפשים לעבוד את ה' ללא טרדות וקושי כלל, ואינם יודעים שדוקא שם טמונה ההצלחה.

וכן כותב המסילת ישרים (בסוף פ"א), "נמצאנו למדים, שעיקר מציאות האדם בעוה"ז היא רק לקיים מצוות, לעבוד, ולעמוד בניסיון.

שאר דברים של אחרונים. וכן כל אחד ואחד עשה ספר לפי מה שראה ענייני הדור שהיה בו. וכן חיברו רבנים רבים פסקות, כגון:

¹² כתב באורחות צדיקים (שער התורה) ואחר כך עמד רבנו משה מקוצי וחיבר ספר אחר וליקט מאותו ספר של מיימוני וחיבר עליו

למעשה פרשת שמות

גודל מעלתו של יוסף שלא התנאה עליהם

כתוב במדרש (שמו"ר א ז) ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וגו', עם יוסף שהיה במצרים היו שבעים.

דבר אחר, ויוסף היה במצרים, אף על פי שזכה יוסף למלכות, לא נתנאה על אחיו ועל בית אביו, כשם שהיה קטן בעיניו מתחלה שהיה עבד במצרים, כך היה קטן בעיניו אחר שהיה מלך.

עד כדי גודל מעלתו של יוסף של יוסף

למה אמר להם פרעה שוטים שבעולם ולא כפוי טובה

כתוב במדרש (שמו"ר א ח)

רבנן אמרי למה קראו מלך חדש, והלא פרעה עצמו היה, אלא שאמרו המצריים לפרעה, בוא ונזדוג לאמה זו. אמר להם שוטים אתם, עד עכשו משלהם אנו אוכלים, והיאך נזדוג להם, אלולי יוסף לא היינו חיים. כיון שלא שמע להם, הורידוהו מכסאו שלשה חדשים, עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם, והשיבו אותו, לפיכך נתיב: ויקם מלך חדש. רבנן פתחין פתחא להאי קרא (הושע ה, ז): בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה, יאכלם חדש את חלקיהם. ללמדך, כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים. מכאן אתה למד שמושה מלך ביציאתן ממצרים, וכיון שעשו כן, הפך הקדוש ברוך הוא האהבה שהיו המצריים אוהבין אותו, לשנאה, שנאמר (תהלים קה, כה): הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו, לקים מה שנאמר (הושע ה, ז): עתה יאכלם חדש את חלקיהם. מלך חדש, שעמד וחדש

זוכה לה, יש עמל בתורה ותורת ה' היא אוצרו, ומ"מ אינו נהנה ושמה בעת יגיעתו, אלא רק לאחר שמושיג את מטרתו להיות בקי, ותלמודו בידו רק אז נהנה, והוא נקרא עובד "מיראה". אומנם יש זוכה לעבוד מאהבה שיש לו הנאה ושמה ממש בעת לימודו ממה שהוא יגע בתורה, משום שכל כוונתו היא לקיים מצוות בוראו, ועל דא אמרו גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. פי' העובד מאהבה שנהנה מעצם יגיעתו בתורה, הוא גדול ממי שאינו עובד אלא מיראה. ואין לו שמחה על יגיעתו.

אם אין אדם גולה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם

במדרש משלי (פרק לא) על הפסוק היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, אמרו, אם אין אדם גולה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם, ואין לחם אלא דברי תורה שנאמר "לכו" לחמו בלחמי. והינו, שאם אדם גולה למקום תורה, שזה גם כן סעיף מסעיפי עמל התורה, אז הוא זוכה לתורה, ואי לאו הכי אינו זוכה לתורה, שנאמר "לכו" לחמו בלחמי. ובמדרש רבה (פרשת בשלח, פרשה כה פי"ג) נאמר: אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, אני נתתי לכם את התורה שתהיו עוסקין בה יום יום. חייכם שאשביע אתכם לחם מן השמים יום ביומו, שנאמר, ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו "הילך" בתורת.

ע"כ מלמעשה אהבת תורה

גדולים, כגון רבינו שמשון משאנץ שחיבר גם כן תוספות, לבד משארי תלמידים שהיו לרוב מאוד. והם היו גיבורים בתורה, והיה לבבם גדול מאוד ופתוח כאולם, ולמדו בעסק גדול, ומסרו נפשם על התורה, וידעו בלא עיון כל התלמוד, פירוש [רש"י] ותוספות. ואחר כך בעוונותינו הרבים רבו הצרות, ונתמעטו הישיבות, והיו אותם התוספות האחרונים כבדים עליהם ולא יכלו לשאת. ובאו גדולים אחרים וקיצרו התוספות הן, כל אחד כפי חכמתו, להקל לאנשי דורו הלימוד וצ"ב למה לא חששו למה שכתב התוס' ר"ד

הרוקח, ורבי אליעזר ממיץ, ואבי העזרי, ואור זרוע. וכן עשו רבנים רבים, כל אחד חיבר ספר לפי מה שראה ענייני הדור שהיה בו, כי ראו שנתמעט בעוונותינו הרבים ידיעת התלמוד, ואין אדם יכול לידע אם לא מתוך ספר פוסקים.

וגם רבינו שלמה עליו השלום, שראה בימיו מיעוט הלבבות, שהיו הדורות בעוונותינו הרבים מתמעטים והולכים, ועל כן נתעורר לבו לפרש התלמוד, ללמד בני ישראל דעה. ואחר כך עמדו יוצאי ירכו, רבינו תם ורבינו יצחק ושאר רבנים, ופלפלו לפלול גדול עד שחיברו ה"תוספות" בישיבתו של רבי יצחק בעל התוספות. ושם היו

למעשה פרשת שמות

יין דבר טמא, והינו דכתיב (ישעיה כה, ט): את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה לגמולי מחלב וגו'.

דבר אחר, למה פסל דדיקה, אמר הקדוש ברוך הוא זה עתיד לדבר עמו, למחר יהיו המצוות אומרות, זה שמדבר עם השכינה אני הניקיתיהו. ותלך העלמה, למה קראה הכתוב עלמה, שהלכה ביריאות. רבי שמואל אמר שהעלימה את דבריה. ותאמר לה בת פרעה היליכי, אמר רבי חמא בן רבי חנינא נתנבאת ולא ידעה מה נתנבאת, היליכי שליכי הוא. ואני אתן את שכרך, אמר רבי חמא בר חנינא, לא דין לצדיקים שמוחזירין להן אבדתן אלא שנוטלים שכר. ותקח האשה את הילד ותניקהו, באותה שעה נתן לה הקדוש ברוך הוא מקצת שכרה, שהיא היתה מחיה את הילדים, וכן הקדוש ברוך הוא החזיר לה את בנה ונתן לה שכרה.

למה עמ"י נמשלו דווקא לכוכבים

ראיתי מובא (מדשן ביתך) מובא בשם רבי לייב בקשט ראש ישיבת דטרויט, לבן אנוש אין את היכולת לספור את הכוכבים, וכן מצאנו כשהקב"ה אמר לאברהם "הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך" [בראשית ט"ו - ה']. לעומת זאת הקב"ה בוודאי יודע את מספר הכוכבים כמאמר הפסוק "מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא" [תהילים קמ"ז] ולכל אחד יש חשיבות בפני עצמו, כך גם עם ישראל לכל אחד יש חשיבות בפני עצמו.

רק שצ"ב למה השמילם לדבר שרק ה' יודע לספור

אלא יש לבאר שכל אחד מעמ"י הוא מלא מצוות כרימון ורק ה' הוא זה שיודע להבחין בכך

עליהם גזרותיו. אשר לא ידע את יוסף, וכי לא היה מכיר את יוסף, אמר רבי אבין משל לאחד שרגם אוהבו של המלך, אמר המלך התיזו את ראשו, כי למחר יעשה בי כך. לכך כתב עליו המקרא, כלומר היום אשר לא ידע את יוסף, למחר הוא עתיד לומר (שמות ה, ב): לא ידעתי את ה'.

צ"ב למה אמר להם פרעה שוטים שבעולם ולא כפוי טובה.

אלא יש לומר שבאמת הם שוטים לא רק שיוסף החזיק אותם אלא גם בהמשך יוסף ואחיו היו מעמידים את הכלכלה ואפ"ה המצריים מרוב קינאה ושנאה רצו להעביר אותם ולכן פרעה התנגד כי הם מחזיקים אותם אבל לבסוף לא עמד כנגדם ושמע להם.

וכמו שסיפר הרבי מקלויזנבורג (על יהודי בשואה שלמרות שהיה הנגיד של הבנק שלחוהו למחנות).

או שעל כפיות טובה כזו גלויה נקרא שוטים וכמו שביארנו כיו"ב לגבי הגמ' בע"ז שה' אמר לרומאים ששיקרו שוטים שבעולם ולא שקרנים וביארנו כן בשם החיד"א?

שכרה של יוכבד שהצילה – קיבלה את בנה עם שכר על מה שגידלתו

כה ותאמר אחתו אל בת פרעה וגו', למה אמרה מרים מן העבריות, וכי אסור לו למשה לינק מחלב הנכרית, לא. כן תנינן (גמרא עבודה זרה כו-ב): בת ישראל לא תניק בנה של כותית, אבל כותית תניק בן ישראל ברשותה. אלא למה אמרה כן, לפי שהחזרתו למשה על כל המצוות להניק אותו ופסל את כלן, ולמה פסלן, אמר הקדוש ברוך הוא הפה שעתיד לדבר עמי

האורח החליט להשאיר ולהקשיב האורח מאד נהנה מהתזמורת פעם הראשונה בחייו שהוא שומע תזמורת נפלאה כל כך אבל המנצח החמיץ פנים לא זה לא זה פסק חבל שאלו האורח מה קרה אמר לו היה חסר שם כנר אחד אני אימנתי את המקהלה שבנוסף לכל הכלים יופיעו גם כנרים והופיעו שם רק כנרים האורח היה בטוח שהשתבשה דעתו מרוב זקנה כי זה לא שייך להבחין ועוד דרך הטלפון שחסר כנר אחד הרי היו שם למעלה ממאה כלים שונים ואיך יתכן שיבחין לחסרון של כנר האורח לא הרים ידים הוא התקשר למארגן ההופעה ושאלו איך היה אתמול ההופעה השיב לו נפלא מעולם עוד לא היה כזו הופעה שאלו האורח היה חסר שם מישוהו מה פתאום הכל היה מושלם בכל זאת כמה כנרים היו שם השיבו אולי היו צריכים להיות לא בטוח אבל אבדוק לאחר דקות ספורות השיבו אכן היו אמורים להגיע כנרים אבל אחד הכנרים היה חולה ולא היה יכול להופיע חזר אל המנצח ואמר לו אכן בדקתי ואחד הכנרים היה חסר אבל איך ידעת אמר לו אם לכל הכנרים היו תווים שווים היה מספיק או כנרים למה צריך כנרים אלא לשלל כנר יש תווים מיוחדים וכך בהופעה מלאה של כל הכנרים יש הופעה מושלמת אני הבחנתי שתווים מסוימים חסרים ומכך הסקתי שכנר אחד חסר הקב"ה הוריד את התורה לעם ישראל אבל בנוסף לתורה הכללית שיש לנו נתן לכל אחד תווים מיוחדים ששייכים רק לו ואם האדם אינו ממלא את חלקו בתורה חלק התורה הזה חסר ואין מי שישלימו ולכן אנו מבקשים ותן חלקנו בתורתך שאנו נוזה להשלים את החלק ששייך רק לנו בתורה שאם אנחנו לא

ועתה שמך ה' א' ככוכבי השמים לרב תמוה שיש כוכבים מליארדים בלי מספר, ועם ישראל הוא הכי קטן בעמים והיאך ניתן לומר שאנו ככוכבי שמים. אלא ביאר הקדוש הבעש"ט זצ"ל שכל כוכב נראה לנו קטן מאד פחות מכביצה, והאמת הלא ידועה

כמוש כתב הרמב"ם שאין אומדים כן אלא בדעתו של קל עליון

כתב בספר ווי העמודים וחשוקיהם (חמ"ד עמ' צז) פרשת במדבר נקראת לעולם לפני חג השבועות זמן מתן תורתנו וכבר אמרו על כך בתוס מגילה דף לא ע"ב ד"ה קללות כדי שלא להסמך את הקללות של פרשת בחוקתי לשבועות שבו דנים את פירות האילן וכתב הגאון רבי משה פיינשטיין בספרו דרש משה שיש לומר עוד טעם בזה שבפרשת במדבר למדנו את חשיבות של כל אדם מישראל כשהקב"ה צוה למשה למנות את בני ישראל אמר לו למנותם לגולגלותם כלומר האדם החשוב ביותר והאדם הפשוט ביותר שניהם נמנים לאדם אחד ולמה באמת יש בזה שני ביאורים א כי הקב"ה טבע בעם ישראל שכל אחד גם הפשוט ביותר יכול ברגע אחד להשתנות ולהפוך לאדם גדול ולכן צריך למנות את בני ישראל דווקא קודם קבלת התורה ללמדנו קודם קבלת התורה שאם תקבל את התורה באמת אתה יכול להפוך לאדם גדול ב שכל אחד יש לו חלק בתורה ואם לא ישלים את חלקו בתורה החלק שלו יהיה חסר יש אנשים שחלקם גדול יותר ויש אנשים שחלקם קטן יותר אבל בתמונה שלימה אם חסר אפילו חלק קטן בכמונה ענקית גם אם חסר בורג אחד כל המכונה משובשת אני מרגיש שאחד הכנרים היה חסר אדם התארח פעם אצל מנצח תזמורת גדול אמר לו המנצח אתה יכול להשאיר אותה ואם אתה רוצה אתה יכול ללכת אבל אם תשאיר בביתי הערב אני מבקש ממך להיות בשקט כי היום בערב תערך הופעה של מקהלה שאני אימנתי אותם שנים רבות אמנם קבלתי כרטיס להגיע להופעה אבל אני כבר זקן למעלה מתשעים ואין בכוחי לנסוע לשם ולכן סדרו לי שידור בטלפון כדי שאוכל להתרשם מהתזמורת.

רואים עד כמה המצריים ידעו מכה התפילה ולכן לא נתנו להם להתפלל. ומי יודע כמה יותר מוקדם היו משתחררים אם היו מתפללים, ועוד רואים שאותו פרעה שאינו יודע מי ה' מפחד מהתפילה. וכן בזמן החורבן לא נתנו להתפלל, וכמו שכתוב במדרש איכה רבא (פ"ה) 'על צוארנו נרדפנו, יגענו ולא הונח לנו, דאיתא שם שנבוכדנצר צוה לנבזראדן וא"ל, אלקיהם של ישראל מקבל בעלי תשובה, וידו פשוטה לקבל שבים, לכן מיד כשתכבוש אותם לא תניח אותם שיתפללו, כדי שלא ישובו לד' ואלקיהם ירחם עליהם כו', כיון שכבש אותם (והכריחם ללכת מירושלים לבלב, מהלך ט"ו יום) כשהי' אחד מהם עומד (מרוב עיפות) הי' לוקח אותו ומחתכו אברים אברים כו' והמה הולכים בעל כורחם כו' כיון שהגיעו לפרת (פי' נכנסו לבלב) נתנו להם רשות לנוח. הה"ד (תהלים קל"ז) 'על נהרות כבל שם ישבנו גם ככינו עד לשם לא ישבנו' עכת"ד המדרש הרי לנו מפורש שנמנעה מהן התשובה הרחמן יצילנו (יבנה המקדש עמפא) רואים עד כמה הבינו שונאי ישראל את כוחה של התפילה.

שכל אחד מהכוכבים שטחו הוא כמה פעמים יותר מהעולם, ורק ממרחק נראה לנו הכוכב קטן כל כך, אף ישראל כן, נראים לכאורה אומה קטנה מאד מול שאר האומות האדירות, אבל למעשה כחם של ישראל רב מאד, וכל מערכת השמים ורבי רבבות של שרפים חיות ואופנים תלויים בבני ישראל למטה, וישראל קדושים הם כסלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכל יהודי בפרט אף אם הוא נראה לנו לפעמים בלי חשיבות, אבל באמת הוא כמו כוכב שעולמות העליונים תלויים בו, וזהו והיה זרעך ככוכבי השמים, שאין הכוונה בכמות אלא באיכות וכמו שנתבאר. ויהודי צריך לידע את מעלתו שהוא כמו כוכב, כשעושה מצוה הוא משפיע שפע רב של טובה בכל העולמות, ובמעשה עבירה ח"ו הוא פוגם בצבא מרום ולכן עונשו רב מאד. (טעם ודעת)

למה בכו שפרעה מת

"ויהי בימים הרבים ההם וימות מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה הקשה"
 וצ"ב מדוע כשמת פרעה נאנחו בני ישראל, והרי היו צריכים לשמוח?

אלא מתרץ השל"ה הקדוש: כשמלך מת, כל העם בוכים ומספידים אותו, ומי שלא בוכה עליו ולא משתתף בצער העם, מראה שמזלזל במלכותו. והנה כשפרעה מת בכו כל המצרים על מיתתו וגם בני ישראל היו חייבים לבכות – כדי שלא ייראו כמזלזלים במלכותו ויענשו על כך. אבל בני ישראל בכו על משהו אחר לגמרי – הם בכו על העבודה הקשה, וכל המצרים חשבו שהם בוכים על פרעה... אבל התורה אומרת: "וידע אלוקים" – ה' ידע שבני ישראל לא בוכים על מיתת פרעה הרשע אלא על עבודתם הקשה ואז הושיע אותם ה'... ואם כן מובן מדוע בכו בני ישראל כשפרעה מת, כי היו חייבים לבכות עם כולם, אבל הם בכו בכי אחר – בכי על העבודה הקשה...

זיזעקו ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה' (שמות ב, כג) שאע"פ שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הבטיח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ואמר לו, "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" וא"כ נשאלת השאלה מה להם לישראל לזעוק, לצעוק, להתפלל ולבקש מאת ה' שיוציאם ממצרים והרי בין כה וכה חייב הוא לקיים את הבטחתו שהבטיח לאברהם אבינו?
 קושייה זו הביא בספר שי לתורה שהקשה ראש ישיבת בריסק הגאון רבי משולם דוד סולובייצ'יק שליט"א,
 וכך היתה תשובתו: תשובה ברורה ומוצקה על שאלה זו איני יודע, אך יסוד גדול ומבהיל טמון בזה!

למעשה פרשת שמות

ואתם תחרשוני, ואיך אחרי הבטחות נפלאות כאלה עדיין זה נחשב לעת צרה. אמנם הא גופא צ"ב, מפני מה באמת משה האריך בתפילה אחרי שכבר הובטח הכל] ובפסיקתא כאן איתא: אמר להם, אפילו אתם שותקין ה' ילחם לכם וכו'.

ומאידיך צ"ע, מאחר שישראל אכן נתונים בצרה, אדרבה כ"ש שצריך להתפלל ולהאריך בתפילה בעת סכנה, ואם לא עכשיו אימתי. וכדמצינו שכן עשה משה במלחמת עמלק, והיה ידיו אמונה עד בא השמש (להלן יז, יב) שהאריך בתפילה עד גמר המלחמה.

ותו, אהא דכתיב ויסע מלאך האלקים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם, פירש"י: אין אלקים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים, ע"כ, וצ"ב, מה ארע דווקא עכשיו, אחרי שכבר נצטוו דבר אל בני ישראל ויסעו ואחרי שהובטח להם ה' ילחם לכם וגו' ואכבדה בפרעה, שאז נתעורר דין על ישראל אם להנצל אם להאבד עם מצרים. וכן צריך לבאר, מה שפירש"י בפירושו השני עלי הדבר תלוי ולא עליך, משמע שאין מה לדאוג כלל. וזה לכאורה סותר לגמרי הפירוש הראשון שאומר שישראל נתונים בצרה, ויל"ע בכל זה.

אלא כל אלה זה רק עם התפילה ולכן התעורר הדין שאם אל יתפלל לא יקבלו וכמו שראינו המצרים

מה בין המנהיגות של משה למנהיגות של פרעה

אמת וצדק בכל מחיר

וישמע פרעה... ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר (ב טו)

ללא "ותעל שועתם אל האלקים" לא יועילו אפילו הבטחות בכדי להינצל מגזירות קשות וחמורות!! צריכים להגיע למצב של צעקת בני ישראל באה אל. מכאן אנו למדים עד כמה מוטלת החובה על כל יחיד ויחיד לזעוק ולבקש מה' על כל צרה שלא תבוא, בפרט על צרת רבים שאם לא כן איננו מובטחים שניוושע.

ויסוד זה מפורש בדברי הרמב"ן (שמות ב, כה): והאריך הכתוב להזכיר טענות רבות בגאולתן וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים זירא אלקים וכו', כי אף על פי שנשלם הזמן שנגזר עליהם, לא היו ראויים להגאל כמו שמפורש על ידי יחזקאל, אלא מפני הצעקה קיבל תפילתם ברחמים.

ויש להוסיף מש"כ בפרשת בשלח

הקשה בעיון הפרשה (גליון קע"ד בשלח ב) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו וגו' ויסע מלאך האלקים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם (יד, טו;יט) מה תצעק אלי, למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונים בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי, עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמ"ש להלן, על בני ועל פועל ידי תצוני (ישעיהו מה, יא).

וילך מאחריהם, להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר מלאך ה' וכאן מלאך האלקים, אין אלקים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה, אם להנצל אם להאבד עם מצרים (רש"י)

הנה מה שפירש"י (פסוק טו): לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונים בצרה, צ"ב, מהא דכתיב (לעיל פסוק יג-יד) שמושה אמר לישראל: יאל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' ילחם לכם

לנו והחרטה היתה אוכלת את לבנו כך היא על כל פנים הרוח הנושבת כיום עצום ענין אל תתערב!!
 על רקע דברים אלה מתנשא לפנינו משה רבינו במלוא יפיו והדרו. התורה מלמדת אותנו ומספרת לנו על סבלו של משה רבינו ממעשיו, סבל שנמשך כששים שנה שהן כמחצית שנות חייו, ואף על פי כן הוא לא התחרט. עשרות שנים הוא גלה גלות אחר גלות כדי שלא ייתפס. הוא שילם מחיר כבד על זעקת האמת וההתערבות למניעת עוול, אך לא התחרט לרגע קט! כל זאת מנין לנו?

את התשובה לשאלה זו מספקת לנו, המחצית השנייה של הפסוק המספר לנו על בריחתו ועל ראשית נדודיו, הוא מגיע למדין אחרי ששים שנות נדודים, וחושב לקבוע שם את מושבו (ראה, רמב"ן) אך מיד בהגיעו לשם הוא רואה עוול הוא אינו מכיר שם איש, עדיין אינו יודע היכן יאכל והיכן יישן. גם טיבם של אנשי המקום אינו ידוע לו, אולי הם אנשי רשע שיש להישמר מפניהם, אבל הוא רואה לפניו עוול בנות באות להשקות את צאן אביהן, והרועים מגרשים אותן.

אנו היינו זועקים לעברו של משה: אל תחזור על שגיאותיך מן העבר! על התערבותך למניעת עוול כבר שילמת מחיר כבד! וכי ששים שנה לא לימדוך לקח, לא להתעבר על ריב לא לך?! תשובתו של משה לעצותינו הטובות: זיקם משה וישיען. מעשה זה מלמדנו למפרע מה היו הרהורי לבו של משה, באשר להתערבותו במריבות בעבר. במשך ששים שנה הוא היה שלם עם מעשיו, אמנם נדד ואמנם סבל במשך שנים ארוכות אבל מדרך האמת הוא לא אז אפילו כמלא נימה! אפשר לומר ששישים שנות שינון וחזרה כסוגית האמת, הולידו פעילות נוספת למען האמת.

זאת למדנו מקיפול מאורעות ששים שנה בתוך פסוק אחד. פסוק זה מהווה עטרה לראש משה

בין תחילת פסוק זה המספר על בריחתו של משה מפני פרעה לבין סופו המתאר את בואו למדין, אומר הגר"ש שבדרון זצ"ל בספרו 'לב שלום', (הו"ד בילקוט יוסף לקח) מפרידות כששים שנה, לדעת הרמב"ן! עובדה יוצאת מן הכלל זו, בודאי ללמדנו באה. אכן יסוד גדול וחשוב טמון כאן בין מלות הפסוק.

מן הראוי להקדים ולומר, כי התורה כולה 'תורת משה' היא, כלומר, כל מה שיוזכר מפרשת שמות ואילך הוא דבר ה' אל משה רבינו. אמנם שונים הם פסוקים אחדים בפרק זה, שבהם התורה מתארת את מעשי משה רבינו עצמו, בטרם נגלה אליו ה'. בזה אומרת לנו התורה, ראו נא את קצות דרכיו, התבוננו כיצד היה נראה בצמיחתו ובגדילתו וכזה ראה וקדש!

התבוננות בפסוקים ספורים, אלה מאירה לנו שני דברים עיקריים: הראשון - טוב מידותיו ומעשי החסד בעזרה לאחיו, לבנות יתרו ולצאן. השני - עמידה נחרצת על דרך האמת והצדק, ללא מורא וללא כל חשבון! דבר המתגלה בהריגת המצרי, בגערה ברשע וכן בהצלת בנות יתרו מיד הרועים.

עתה, נסורה נא ונוכחה מה גדולים היו מעשיו. הוא נאלץ לברוח ממצרים, מאימת חרב פרעה המאיימת על חייו, כל זאת בגלל שפעם אחת קינא את קנאת היהודי המוכה, בראותו שנעשה לו עוול. בפעם השנייה, למחרת כאשר ניסה להציל נרדף מיד רודפו, מיד הלשינו עליו בעקבות זה הוא נתפס נידון למוות וברח בדרך נס. כאשר אנו מנסים לחשוב אלו מסקנות היינו מסיקים לעצמו אילו הינו במקומו, מסתבר שהינו לומדים לקח ומוחליטים שלהבא לא נכניס את ראשנו למריבות של אחרים גישה זו היתה מתחזקת בקרבנו אילו היינו סובלים סבל מתמשך כתוצאה מהתערבותנו במריבות בגין כך היינו מייסרים את עצמנו מדוע התערבנו על ריב לא

למעשה פרשת שמות

ונחת. ברור שאנשים זקנים אינם מעוניינים לקבל על עצמם תפקידים חדשים, בפרט כאשר מדובר בתפקידים הכרוכים בעול כבד ומשמעותי.

אך הנה לפנינו, שני קשישים, האחד בן שמונים שנה ואילו השני בן שמונים ושלוש, ושניהם מקבלים על עצמם בגילם המופלג- את עול הנהגת כל עם ישראל! ולא זו בלבד שהתפקיד שהם מקבלים על עצמם כרוך בעול כבד מנשוא, אלא שהוא אף רצוף סיכונים!

הלא ידוע, כי כאשר משה ואהרן הודיעו כי הגיע הזמן להיגאל, התקבצו ובאו איתם זקני ישראל. אולם כל אותם זקנים שיצאו איתם, בדרכם אל פרעה- נשטמו והלכו להם.

וזאת אנו רואים בדברי רש"י הקדוש המבאר את הפסוק: "ואחר באו משה ואהרן" (שמות ה, א). הם נשטמו אחד אחד מאחר והם פחדו מפני תגובתו של פרעה, המלך המצרי לדרישתו של משה רבינו כי ישלח את ישראל מארצו.

אך הנה, מי הם שני הנציגים שנותרו והופיעו בפני פרעה בלא חת? משה ואהרן בני השמונים ומעלה. הנה כי כן נראים זקני תלמידי חכמים, זקני מנהיגי העדה! ככל שהם מזדקנים יותר- כך הם מוסיפים לעשות חיל יותר ויותר בעבודת בוראם!

[ואף אנו, מן הראוי שנלמד מדרכיהם ונדבק בהנהגתם. ככל שמתבגר האדם, וקרוב היום בו עתיד הוא לעלות וליתן דין וחשבון על מעשיו לפני שופט כל הארץ מתחייב הוא שמאמציו ועבודתו הרוחנית יתגברו בכפל כפליים, בהשתדלות אחרונה לחטוף עוד ועוד כל זמן שיכול עדיין לעשות זאת, בטרם יהיה מאוחר מדי!]

ונוסיף בזה "כי תשא את ראש בני ישראל" (לי - י"ב) כותב האלשיך, כשאתה בא למנות ראש ומנהיג

מקבל התורה, ואישיותו מכריזה קבל עם ועדה: ראו נא בריה שבראתי בעולמי! לעולם לא התחרט ובמדין הוא נכנס שוב לסיכון, כי לאמת אין גבול ואין מחיר משה אמת ותורתו אמת. עכ"ד.

נוסיף בזה דברים ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו [ב', י"א] ופרש"י, וירא בסבלותם - נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם, עכ"ל.

והנה בפשוטו היה אפשר לפרש דכיון שיצא משה רבנו אל אחיו, ראה ממילא סבלותם, אמנם ברש"י כאן מבואר דראיה זו לא היתה ראה דממילא גרידא, אלא שהביט בכוונה בסבלותם, וזהו שפירש שינתן עיניו להיות מיצר עליהם.

ומבואר יותר מזה שלא שראה ולא יכל להתעלם אלא חיפש מעיקרא את הצדק והאמת.

וכידוע מה שאדם רוצה לראות הוא רוא

ונוסיף בזה דברים ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה (שמות ז ז) לכאורה עלינו להבין, מה מקום מצאה התורה לציין כאן את גילם של משה ואהרן?

אומנם מדברי הפסוק משמע, שנקודת הציין אשר בהקשר אליה ביקשה התורה להזכיר את גיל המנהיגים הייתה הופעתם לפני פרעה מלך מצרים.

אולם עדיין צריך לבאר: מדוע מציינת זאת התורה דווקא כאן, בהקשר לאותה פגישה?

וביאר הרב 'מקדש הלוי' על פי דברי דוד המלך בתהילים (צ, י): "מי שנותרנו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה"

דרך העולם היא, שככל שהאדם מזדקן יותר כך הוא מסיר עול מעל צווארו, פורש מתפקידים לוחצים, ומשתדל להעביר את ימי זקנתו בשלווה

למעשה פרשת שמות

פרעה נדרש להכיר טובה למורת שאיבד את מלכותו

לעומת זה פרעה לא עמד בצדקו וכשהורידוהו מגדולתו תוך ג' חודשים למד 'לקח', ולא כמו משה רבינו שהחזיק מעמד שישים שנה (720 חודשים) וכמו מבואר בדברי הרב מאיר חדש זצ"ל בספרו אור מאיר (א עמוד קפ) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. ומפרשים חז"ל בילקוט שמעוני (שמות רמז קס"ב) 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א ח) אמר רבי אבא בר כהנא וכי מלך חדש היה, אלא שחידש עליהם גזירות של פורענות. ד"א הוא היה פרעה הראשון אלא שאמרו לו (-המצרים) בא ונדווג לאומה זו (-בא ונשעבד אותם) אמר להם עד עכשיו היינו משלהן ואנו מזדווגין להן אילולי יוסף לא היה לאותן אנשים ידים ואתם מזדווגין להם? (-פרעה מוכיח את עמו ומנסה למנוע אותם מלגעת ולשעבד את ישראל, שהרי כל הטוב והשפע שהושפעו על ארץ מצרים באו בזכות יוסף שניהל את מצרים באופן מושלם, הציל את כל האנשים שבה מחרפת רעב, ורומם אותה לעושר ושגשוג. ולכן כהכרת תודה וטובה ליוסף דורש פרעה מהעם המצרי להימנע מלגעת בבני משפחתו ובצאצאיהם). מיד הורידוהו מכסאו ג' חדשים, כיון שראה כן אמר להם כל מה שאתם אומרים אני שומע לכם לפיכך ויקם מלך חדש'.

פרעה מלך מצרים זוכר את יוסף ומכיר לו טובה ועל כן מנסה למנוע מעמו לשעבד את ישראל, אולם המצרים התנגדו ואף נקטו בצעד קיצוני ויוצא דופן והורידו את פרעה מכסא מלכותו שלשה חדשים והכל כדי לאלץ אותו להסכים לדעתם ולשעבד את ישראל.

לכאורה יש לשאול: לפי מה שמבואר בתורה ובדברי חז"ל שפרעה חשש מאוד מהריבוי העצום

על בני ישראל, "ונתנו איש", ונתנו איש כזה "כפר נפשו", שמוכן למסור נפשו עבור עם ישראל.

משה רבנו היה הראשון שהראה דוגמא אישית של מנהיגות אמיתית, כשאמר [ל"ב - ל"ב] "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

מסירות נפש כזאת מצאנו גם אצל מרדכי היהודי. [ברוב השנים שאינן מעוברות פורים חל בשבוע של פרשת כי תשא]. מרדכי היהודי לא כרע ולא השתחוה להמן בשושן הבריה. מדוע היה צריך להפגין כך במפגיע לעיני כל, היה מספיק שהיה יושב בביתו וממילא היה מונע מעצמו את הצורך לכרוע ולהשתחוות אומר ר' שלמה לווינשטיין, מרדכי ידע שהמן שונא יהודים, וכל מטרתו היא להרוג אותם, לכן בכוונה תחילה נמנע מרדכי לכרוע ולהשתחוות לו, וחשב, אולי כשהמן יראה שאני לא משתחוה, יתרגז, ואז הוא יהרוג אותי, וכשיגיע למלך עם תכנית להרוג את היהודים, הדבר ייראה מוזר בעיני המלך, האם מידי יום יהרגו יהודים בממלכתו? וא"כ, מרדכי התכוון למסור את עצמו על כלל ישראל כדי להצילם, אלא שהמן הבין שמרדכי טומן לו פח, הוא ביקש "להשמיד את כל היהודים עם מרדכי". המן הבין שרק אם ישאף להרוג את כולם יחד ולא בשלבים, אז יש לו סיכוי להוציא לפועל את זממו. וכמו מרדכי, גם אסתר פעלה במסירות נפש ממש למען עם ישראל, כשנכנסה למלך בלי שהוזמנה, ידעה שהיא מסתכנת בנפשה. ואמנם, מובא במדרש, שכשבאי הארמון ראו את אסתר נכנסת למלך, החלו לחלק את הירושה שלה - "יחלקו בגדי ועל לבושי יפילו גורל" [תהילים כ"ב - י"ט]. אלו דוגמאות של מנהיגים אמיתיים, שמוכנים למסור את נפשם על כלל ישראל. (.

האמתיים של מצרים כמה שהכריחם בעת הרעב למכור את כל אשר להם הן את בהמתם והן את אדמתם וגם את עצמם לעבדים ונמצא כעת שכולם הם עבדים וממשלת מצרים היא ממשלה על עבדים והיחידים שהם בני חורין ויש להם נחלה ואחווה הם רק בני ישראל ממשפחת יוסף שבאו רק לגור בארץ ולמעשה נאחזו בה כמוש"כ כראשית מ"ז וישב ישראל בארץ מצרים וגר ויאחזו בה וגר והיינו שקנו שמה אחווה ונחלה ואך המה הם כעת האזרחים העומדים ברשות עצמם והעם המצרי האמיתי הוא עם של עבדים ובילקוט שמעוני פרשה זו רמז קס"ז מביא המעשה ממש שבהיותו ילד הסיר את העטרה מעל ראש פרעה וישימה על ראשו ונבהל המלך וכל שרי המלוכה ויעץ בלעם הקוסם להרוג את משה ובתוך הטענה על משה אמר ויהי בהרעיב אלקים את הארץ וישלח יוסף ויבא את אביו ואת אחיו מצרימה ויכלכלם בלא מחיר והון ואותנו קנה לעבדים וכו' ומעין טענה זו בא עכשיו המלך להוכיח לעמו שכל כוונת יוסף בחקקו החוקים הללו היו רק לטובתו ולטובת אחיו שהביאו למצב כזה שהמצרים הם עבדים ורק העברים הם הבני חורין וכדי שיוכל להוציא את זדון לבו שייסכים העם לרדות בישראל בפרך החניף לעמו וקם המלך החדש ובטל גזירות יוסף היינו חוקי

יוסף שחקק לפניהם וכמו שמתרגם אונקלוס בכ"מ חוקים גזירות כן כאן הכוונה דלא מקיים גזירת יוסף היינו החוקים שחקק יוסף לפניהם וכעת ביטלם וחדש החוקים הישנים שהיו מקדם שרק ילידי העם והארץ הם נחשבים לאזרחים והזרים הבאים לגור שם נחשבים לגרים ומשועבדים לילידי הארץ וזהו המובן שנתחדשו גזירותיו היינו שחדש החוקים הישנים והוא ענין אחד עם התרגום דלא מקיים גזירת יוסף דהיינו שביטל את חוקי יוסף וחדש את החוקים הישנים שהיו מכבר ומעתה כל העם שהיו רשומים עד עכשיו בפנקסי הממשלה שהם עבדים כעת

שיש לבני ישראל, פן תקרה מלחמה ויצטרפו עם שונאי מצרים להלחם בהם. אם אלו היו חששותיו ופחדיו של פרעה, מה תביעה יש עליו מצד הכרת הטוב, שהיה צריך להכיר טובה ליוסף שהציל את מצרים מהרעב וכו', וכי משום הכרת הטוב צריך פרעה לוותר על כל המדינה שלו והם יאלצו לברוח! עד כדי כך צריך להיות מחוייב להם, למסור את המדינה לבני ישראל רק בגלל שיוסף הציל אותם בשנות הרעב!?

את השאלה הזו שאל הגרא"ל שטיינמן בהזדמנויות שונות (והובא בספרו איילת השחר עה"ת) והוסיף לבאר ולתרוץ בטוב טעם: באמת כך טבעו של אדם: בכל מה שרואה אצל זולתו יכול לפרשנו לכאן או לכאן, לטוב או למוטב, כיד הדמיון הטובה עליו, הכל תלוי בגישה הראשונית כיצד מביט הוא על הענין. והנה פרעה, הרי באותה מידה שהתלונן וחשש מפני ישראל, יכל לראות גם אחרת: הנה יש כאן יהודים שמתנהגים כראוי וכהוגן, למה לחשוך בם שייצטרפו למלחמה נגדו?! הרי עד עתה הם רק הטיבו עם מצרים ולמה להעליל עליהם שהם חורשי רע?! אלא הכלל הוא שכאשר לאדם אין הכרת הטוב, אזי גם כשרואה מולו אנשים טובים ושקטים, מעלה דמיונות וחסדות שוא ובצירוף מדותיו הרעות (הפוסל במומו) מעליל עליהם. אבל אם היה מכיר בטובה, לא היה מגיע לידי כך שיעבידם בפרך... ומכאן גודל התביעה עליו!

כתב הבאר יוסף עמ' קפא לבאר איך באמת יכל לכפור בטובה

וז"ל החוקים הקיימים מה שקבע יוסף היינו מה שקנה את כל אדמת מצרים לפרעה ואת כל העם קנה אותם לעבדים ובה עכשיו המלך להוכיח לעמו שכל מה שעשה יוסף היה הכל בכוונה להיטיב לו ולאחיו ולכל משפחתו ולהרע לכל התושבים והאזרחים

ומדייק רבינו גרשום (שם) דר' יהושוע בן פרחיה נקט את הדוגמאות הללו כדי ללמדנו שיש תבדל בין התגובה שלו כלפי מי שהיה אומר לו לעלות, לבין התגובה שלו כלפי מי שהיה אומר לו לרדת. דאמנם היה ר' יהושוע בן פרחיה כועס על מי שהיה אומר לו לעלות, עד שהיה מוכן להרוג אותו, אולם לא היה הורג אותו בידיים כי אם בגרמא שהיה כופתו לפני הארי, ברם לאחר שעלה להיות נשיא אם היה אדם אומר לו לרדת היה רבי יהושוע בן פרחיה כל כך כועס עליו עד שהיה מאבדו בידיים על ידי שהיה מטיל עליו קומקום של חמין. וכו'.

ומעתה נראה ונבין שהניסיון בו עמד פרעה, היה ניסיון קשה עד מאוד, שהרי פרעה היה מלך על מצרים שהיתה אימפריה ששלטה בכל העולם והעם המצרי הוריד אותו מהמלכות רק כדי שישכים לשעבד את ישראל. ופרעה מוכן לרדת מגדלותו וממלכותו, כיון שהוא מלא הכרת תודה וטובה ליוסף. וכך עובר יום ועוד יום ובכל יום באים אליו המצרים ומבקשים ממנו להיות להם מלך והם מוכנים לקבל את מרותו ומלכותו, רק אם ישכים לשעבד את ישראל ולמרות הניסיון הגדול נשאר פרעה איתן בדעתו ואינו מוכן לכפור בטובתו של יוסף. וכך עוברים שלושה חדשים, תשעים ימים של מסירות עצומה, של ביטוי נשגב של הכרת הטוב, עד לרגע שפרעה מחליט לשוב לכסא המלכות ולשעבד את ישראל. ואפילו על מצב כזה, אפילו על מסירות שכזו, אפילו על אדם שהיה מוכן לרדת ממלכותו ומשלטון על כל העולם - רק בגלל ההכרה בטובתו של יוסף, מכל מקום כאשר מפסיק פרעה לכטא את הכרת הטובה שהוא חש כלפי יוסף, מתארת התורה את פרעה כאדם אשר לא ידע את יוסף. עכ"ד.

כי באמת היה מוטל עליו להיות כמו משה שהפסיד הכל.

שחרר אותם ונהפוך הוא שבני ישראל שהיו בני חורין הם צריכים להיות נכנעים ומשועבדים תחת יד המצרים שהם האזרחים מכבר ובני ישראל הם רק זרים וגרים בארץ ואולי יש להעמיס ענין זה במה שאמר הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו היינו רב שהם הרב כלומר האדון לנו כמו שמצינו בחז"ל כ"פ שהשתמשו במלה זו על אדון העבד שנקרא רב כמו שאמרו יכול הרב לומר לעבד וכו' ועוד והוא מעין טענת בלעם הנוכרת לעיל ואתנו קנה לעבדים ומה שאמר ועצום היינו ברכוש ונחלה וכמו שאמר אבימלך ליצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד וכן נתכוין כאן לענין שנאחזו בארץ ברכוש ונחלה וזו הטענה המבוארת לעיל שבני ישראל השתלטו להיות אדוני הארץ וכל זה היה להוכיח לעמו על הצורך לשעבד את בני ישראל תחת עול השעבוד.

הקושי לרדת מהרבנות

והנה אם נתבונן נראה שלרדת מגדולה זהו דבר קשה מאין כמוהו וכדאיתא במנחות (קט ע"ב) 'תניא אמר ר' יהושוע בן פרחיה בתחילה כל האומר לי עלה לה אני כופתו ונותנו לפני הארי (בתחילה הייתי שונא את הרבנות וכל האומר לי עלה לגדולה אני כופתו לפני הארי. רש"י) עתה (אחרי שעלה שדולה והיה לנשיא) כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין שהרי שאול ברח ממנה (מן המלוכה) וכשעלה ביקש להרוג את דוד'.

ומבואר שאפילו התנא הקדוש ר' יהושוע בן פרחיה, שמעיד על עצמו שכל כך ברח מן השררה עד שאם היה אדם אומר לו לעלות ולהיות נשיא היה כופת אותו לפני הארי, מכל מקום אחר שעלה ונעשה נשיא אינו מסוגל לרדת ממדרגתו, עד שאם יבוא אדם ויאמר לו לרדת הוא ישפוך עליו קומקום של חמין.

בלחם ובמים כאשר קרבו למולו, כמ"ש אתה עובר היום את גבול מואב את ער וקרבת מול בני עמון ... והנה עמון הרשיע בזה יותר מכולם, כי בני עשיו והמואבים כאשר ידעו שהזוהרו ישראל שלא יתגרו בהם, הוציאו לחם ומים חוץ לגבולם, ועמון לא אבו לעשות כן ... ולכך הקדים הכתוב עמוני והקדים להזכיר פשעו, על דבר אשר לא קדמו אתכם" וכו'.

חסרון הכרת הטוב הינו חטא הגרוע אף מעוון שכירת בלעם לקלל את ישראל

אכן, מלמדנו הרמב"ן, חסרון הכרת הטוב הינו חטא הגרוע אף מעוון שכירת בלעם לקלל את ישראל, ובלשונו "הרשיע בזה יותר מכולם", כי הכרת הטוב אינה מעלה טובה או יתרון הכשר, אלא זו תכונה הכרחית שבהעדרה גדול הוא עוונו של האדם.

כיצד משכנע יוסף את אשת פוטיפר

כאשר אשת פוטיפר מפתה את יוסף הצדיק, הוא נזעק ואומר: "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים" (בראשית לט, ט), המלים "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת", ו"חטאתי לאלוקים", הן כעצם אותה משמעות, מדוע כפל יוסף את דבריו?

מבאר נפלא האלשיך הקדוש: יוסף מדבר כאן על שתי דברים: "איך אעשה הרעה הגדולה הזאת" - להיות כפיי טובה לבשר ודם, שאם כה אעשה, אהיה גם כפיי טובה לה, "וחטאתי לאלוקים",

יוסף לא משך את בגדו – משום הכרת הטוב

הים ראה וינס אמרו במדרש שוחר טוב (תהלים קיד ט) 'ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה ינוס הים מפני הנס, שנאמר (בראשית לט יב) ויעזב בגדו וינס' אף הים יהיה נס מפניו'

נקודת הזכות המיוחדת, שיש באותה מנוסה של יוסף מאשת פוטיפר, עד כדי שינוס הים מפניה כשיראה את ארונו של יוסף, טעונה ביאור.

ומה היה קורה אליו היה מתגבר היה סובל כמו יוסף אפילו 12 שנה אבל לבסוף היה מנצח וכן משה סבל שישים שנה ולבסוף נהיה מנהיג הדור

וכן יוסף אחר שעלה לגדולה לא נקם בשר המושקים כיון שסו"ס עשה לו טובה ואפי' לאשת אדוניו הוא לא נקם בה למרות מה שעשתה לו

וכן יוסף הצדיק איבד הכל בשביל הכרת הטוב, ולא הסכים לשמוע לאשת פוטיפר ואמר לה (בראשית ל"ט ט) 'אינינו גדול בבית הזה ממני, ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו, ואיך אעשה את הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים' הדינו שאינו רוצה לכפור בטובתו של אדוניו.

ולא הזכיר את חומרת החטא של אשת איש, אלא כפיות טובה כי המידות הרעות הם שורש הכל וכמו שמצינו שהכתוב אומר "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם ... לקללך ... לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימין לעולם" (דברים כג, ד-ז). השוותה כאן התורה את עמון שלא הסבירו פנים לישראל, למואב ששכרו את בלעם לקלל את ישראל. ולכאורה, הלא קללת בלעם חמורה היא פי כמה מאיזשהו חוסר נימוס, ואיך יתכן להעניש את בני עמון בעונש שווה למואב!

כותב הרמב"ן בפירושו לפסוק "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים": "והנראה אלי כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה, שהיו גמולי חסד מאברהם שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי, ובזכותו שלחם ה' מתוך ההפיכה, והיו חייבין לעשות טובה לעם ישראל והם עשו עמהם רעה, האחד - שכר עליו בלעם בן בעור והם המואבים, האחד, לא קדם אותו

למעשה פרשת שמות

יודע שאם יתפשו אותנו עלולים להרוג אותנו, ובכל זאת אינו מסוגל להיות כפוי טובה! יש בו מידת הכרת הטוב עד כדי מסירות נפש!

מה היה שכרה של מידת הכרת הטוב שהיתה ביוסף ובישראל?

רבותינו אומרים שים סוף לא רצה להיבקע לפני ישראל.

מה פרוש הדבר? הלא ישראל נמצאו בסכנת נפשות! איך לא רצה להיקרע לפניהם?

הסיבה לכך היתה, משום שהקב"ה צווה עליו לזרום תמיד, להיות מלא במים ולא להתייבש. ומאחר שזה היה הטבע שנקבע ונחקק בו לעולמי עולמים, כשאינו נקרע הוא עושה בזה את רצון קונו. לא רצה, אפוא, הים להפסיק לעשות את רצון קונו ולהיקרע לפני ישראל.

אולם כאשר ראה הים את ארונו של יוסף - מיד נקרע: "הים ראה וי נס". (תהילים קיד, ג) חז"ל אומרים שהים נס מפני הנס, על יוסף נאמר: "וינס ויצא החו צה", (בראשית לט, יב) וכשראה אותו הים אמר: גם אני אנוס מפניו. מה קשורה מנוסתו של יוסף למנוסת הים?

כשנס יוסף מאשת פוטיפר, הוא השאיר בידיה את בגדו ונס החוצה. בפעולה זו עשה יוסף מעשה המנוגד לטבע האדם. באפן טבעי, אדם שומר על חייו ונשמר מכל דבר שעלול להביא עליו רעה, אבל יוסף הצדיק אינו כך - על אף שבדרך הטבע היה צריך לקחת את הבגד כדי להציל את חייו, הוא לא עשה כך, כדי שלא להיות כפוי טובה!

אמר הים: אם יש אדם שמשוגל לפעול נגד טבעו, גם אני מסוגל ללכת כנגד טבעי ולהתייבש, ומיד נחלק!

הנה מבואר ברמב"ן (בראשית שם) שהיה בכוחו של יוסף לעמוד נגד אשת פוטיפר ולהוציא את בגדו מידה, אך יוסף הצדיק לא רצה לעמוד נגד אשת אדונו שהיטיב איתו. היתה זו מידה מופלאה וגדושה של הכרת הטוב, כי ודאי עלה גם על דעתו של יוסף שתוכל להעליל עליו בזה, ואף על פי כן הניח בגדו בידיה מפני שלא רצה לפגוע בכבודה. נראה שעוצם גדולת המעלה של הכרת הטוב של יוסף, היא אשר גרמה לים שינוס. (הגרי"ל חסמן ע"פ אור יהל ח"א שביבי אור)

[רואים שכביכול יוסף עשה כפי הדין ופסיד מזה, זה לטווח קצר נראה אבל לטווח ארך בודאי שוא הרויח שניה מלך]

[ונוסיף בזה דברים ממש"כ הרב ראובן אלבו (האור לחיים יתרו תש"פ)]

הרמח"ל כותב, שכאשר מקבל אדם מזורתו טובה ורעה, את הרעה עליו לשכוח, ואת הטובה עליו לזכור, ולהמתין לזמן שבו יוכל להחזיר לו טובה תחת טובה. באופן מופלא כזה נהגו ישראל!

כך מדריכה אותנו התורה לנהוג. היא מצווה אותנו: "לא תתעב מרצי כי גר הייתי בארצו" (דברים כג, ח). לפיכך דור שלישי של מצרי יכול להתגייר ולהיעשות יהודי. סוף כל סוף הוא שימוש לך כאכסניה. אף על פי שעשו המצרים צרות צרורות לישראל - השליכו ליאור את כל הבן הילוד, והעבידו את ישראל בפרך - אין הם זוכרים להם את כל זה, רק את טובתם, שהיו להם כאכסניה...

הכרת הטוב כזו היתה גם ביוסף הצדיק לגבי אשת פוטיפר. כשתפשה אשת פוטיפר את יוסף בבגדו, יכול היה לקחת את הבגד מידה בכח, אך הוא לא עשה זאת, באומרו: איך אהיה כפוי טובה כלפיה? היא הכניסה אותי לביתה, ואני אוכל ושותה וישן שם! איך אוכל לכפור בטובה שאני חייב על כך?!? הוא

בשירי זמרה", היכן מצינו שבחר הקב"ה בשירי זמרה. ומבאר על פי הילקוט שמעוני) נח רמז סב) שמושעה שנולד יעקב אבינו עד שאמרו בניו שירה על הים היו גרים ותושבים ומשועבדים, וכיון שהודו להקב"ה מתוך הייסורים, בחר בהם, שנאמר "ישעיה מג, כא) "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו", הרי שהקב"ה בחר בישראל מחמת השירה ששרים לפניו ומודים לו ומספרים תהילותיו. ומביא עוד "שירי זמרה לקב"ה הוא סגולה למחילת עוונות, כנראה ממדרש שוחר טוב) יח) שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, בידוע שנמחלים לו עוונותיו ונעשה כבריה חדשה". רבי עקיבא איגר הביא) ברכות נד) דרשה שנשא רבינו אשר במסיבת הניצחון המלכותית שנערכה לאחר שניצחה פרוסיה במלחמה גדולה. בתוך דבריו אמר כי חיוב הכרת הטוב כלפי הקב"ה היא כשם שהמיטיב לזולתו וזולתו מכיר בטובה ומודה לו על כך, גורם בזה שישוב להיטיב לו באחריתו, ולהיפך אם אינו נותן לו תודה גורם בזה שימנע טובתו מכאן ולהבא. "כמו כן אם אנחנו מכירים בטובת ה' יתברך עלינו ומודים ומברכים אותו, זה גורם שיוסיף ה' להיטיב עמנו. אבל אם אנחנו כפויי טובה חלילה מבלי לברך ולהלל לה, זה גורם שימנע ה' הטוב מאתנו ולא יוסיף להראותנו בנפלאותיו וישועותיו עמנו".

ונראה שזהו פירוש הכתוב) תהלים נ, כג) "זובח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלוקים", שבזכיחת התודה הוא שם שביל ודרך לקב"ה שיחזור עוד באותה הדרך להיטיב לו ויראנו בישע אלוקים.

כמו שמובא בספר "פלא

יועץ", שכל מי שנעשה לו נס

והוא אומר שירה, שכרו שעושים

בשעה שעם ישראל התגלו גם הם במידת הכרת הטוב ולא נלחמו במצרים, משום שהיו האכסניה שלהם, הם נעשו ראויים לנס זה שהוא נגד טבעו של הים. עכ"ד.]

ואותו יוסף, כאשר הוא שולח את אשר על ביתו לרדוף אחרי האחים, הוא פוקד עליו לשאול אותם "למה שילמתם רעה תחת טובה" (כראשית מד, ד), ומדוע לא שאלם שאלה עניינית פשוטה: "למה גנבתם את גביעי?", הגאון רבי אברהם מנחם רפא זצ"ל (מחכמי איטליה) בספרו "מנחה בלולה" לומד מכאן כי גדול עון כפיות טובה מעוון של גניבה בידים...

ואפשר להוסיף שהם מצאצאיו של יוסף שעושים נס למי שמכיר טובה כי הם כי שוב יודה.

ומלבד זאת המידה הנעלה של הכרת הטוב מורידה ממרומים שפע רב על האדם עצמו ועל כל העולם כולו, כמפורש מעצם בריאת העולם שלא הוריד הקב"ה גשמים לעולם, עד שברא את האדם שהכיר בטובתן של גשמים וביקש עליהם) רש"י בראשית ג, א). (וכעין דברי הפלא יועץ) ערך נפלאות) "הזוכר נפלאותיו יתברך, בעבור זה ניצול מצרה.

וכפי שאמרו במדרש שוחר טוב שלא גאל הקב"ה את ישראל ולא עשה עמהם נסים אלא בשביל שהיו מזכירים נפלאותיו". ולזה כיוונו חז"ל באומרם) ברכות לה, א) "כל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה, כאילו גזול לקב"ה וכנסת ישראל" שאם הוא כפוי טובה כלפי הקב"ה ונהנה בלא ברכה, הרי הוא גוזל את הקב"ה במה שהיה מוטל עליו החיוב לברכו, וגם גוזל שפע מכנסת ישראל על ידי שמונע ההשפעה וההטבה שחלילה לא יבואו לעולם, ונמצא שכולם מפסידים מחמתו.

מרח"ה קניבסקי שליט"א תמה) טעמא דקרא, שצח) אודות הנוסח בברכת ישתבח "הבוחר

למעשה פרשת שמות

משה רבינו לא הולך לגאול את עם ישראל משום שחייב ליטול רשות מיתרו

משה רבינו נצטווה לשוב מצרימה, והוא עצמו גם יודע שבני ישראל במצור ובמצוק ובמצב של פיקוח נפש וכאמרו "אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים" (שם), ואעפ"כ במקום למהר מצרימה, הוא שב אל יתרו לבקש רשותו כי "נפשו הוא חייב לו".

אליהו הנביא מוסר נפש על בן הצרפית

במדרש מוכח שחיוב הכרת הטוב מגיע עד לכדי חובת מסירות נפש, "וכן את מוצא באליהו, בשעה שהלך אצל צרפית האלמנה מת בנה, התחיל מתחנן ואמר 'הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה, וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו ויחי'". גם במעשה זה של אליהו יש משום מסירות נפש עבור מי שפתח לו פתח, שהלא הטיח דברים כלפי מעלה ויכול היה להיענש בעוון חילול ה', ואעפ"כ לא נרתע, וברי היה לו שמעשה זה יגרום לקידוש ה', א"כ מוכן היה אף למסור את נפשו למען הדבר, ומסירות זו למה? כי "מי שהוא פותח פתחו לחברו, נפשו הוא חייב לו".

הוספה

לפי"ז מובן למה כשבאו לנקום במצרים משה הקפיד על הכרת הטוב כדי שלא תוכ"ד יעשו סתירה להכרת הטוב

ולכן משה רבינו ביקש רשות מיתרו ללכת משום הכרת הטוב

וכן משה רבינו לא הכה את הקרקע אלא אהרן

כי כאשר בונים הכרת הטוב לדורות צריך להקפיד גם על דקיות שכאלה

"העתירו בעדי" (ה, ד) זהו דמות של אותו מלך רשע וכן כל מלכי אומות העולם, שרק טובתם עמד

לו נס אחר, שנאמר: "זבח תודה

יכבדנני" וגו', ובהמשך כתוב:

"אראנו בישע אלקים" – אראה לו

עוד ישועות. אדם שאומר תודה, ה'

ראה לו עוד ועוד ישועות. ובספר

"האלשיך" מפרש על הפסוק: "כי טוב חסדך

מחיים שפתי ישבחונך"

וגו', שלראות את החסד של ה'

ולשבח אותו על חסדו זה טוב יותר

מהחיים!

ולהמתיק הדבר יותר, נביא את דברי הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל בספרו "מנחת כהן" (פרשת בשלח) שהיה כאן עונש של מדה כנגד מדה - כמו שהמצרים גמלו רעה תחת טובה ליוסף שהחיה אותם ברעב, כך גם הקב"ה החריב את מצרים על ידי משה שעשו עמו טובה והחיו אותו וגידלו אותו.

גדול חיוב הכרת הטוב - עד מסירות נפש ואף במצב של פיקוח נפש

אחת הפרשיות שבתורה אשר בכוחה ללמד על חשיבותן של המידות עד אשר בלעדיהן לא ניתן לקיים מצוות בשלימות הראויה, היא פרשת שליחת משה למצרים. על הפסוק "וילך משה וישוב אל יתרו חותנו" (שמות ד, יח) איתא בתנחומא (סי' ט"ז): "ובשעה שא"ל הקב"ה למשה ועתה לך ואשלחך אל פרעה א"ל משה רבון העולם, איני יכול מפני שקבלני יתרו ופתח לי את פתח ביתו ואני עמו כבן, ומי שהוא פותח פתחו לחברו נפשו הוא חייב לו ...".

למעשה פרשת שמות

יהרגו את המצרים בעצמם, שכן "בירא דשתית מיא מיניה לא תישדי ביה קלא", - בור

ששתית ממנו מים אל תשליך לשם אבן, ואחרי שהתגוררו במצרים כ"כ הרבה שנים, מצד

הכרת הטוב, עדיף לשנות הטבע, ולקרוע את הים בשביל שלא ילחמו ישראל בעצמם

במצרים. וכדי להשמיענו נקודת מוסר זה הדגיש הכתוב לאמור "וחמושים עלו ישראל", שתדע שאעפ"כ שהיה להם כלי זיון, עדיף לשנות הטבע ושלא לפגוע במיטיב לך.

(ע"פ 'תורת משה' לחת"ס)

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה, ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק' אשדוד

יצ"מ לימדה את חשיבות הרגע

לכן זה התחיל בפה רך ומי שלא התפתה לא הפסיד לנצח¹³

לפניהם, וע"ז ביקש העתירו "בעדי". פרעה ביקש שיבקשו רק בעדו, אבל לא היה איכפת לו כלל מה יהיה עם עמו, משא"כ מלכי ישראל וגדולי ישראל תמיד נכנסין ויוצאין בעם ודאגתם לטובת העם קודם טובתם שלהם.) (טעם ודעת)

וחמושים עלו בני מוארץ מצרים) יג, יח)

ברש"י כתב וחמושים מזוינים. יש להבין מה בא הפסוק ללמדנו בזה, מאי נפק"מ אם עלו

מזוינים או לא. עוד יש להבין, למה אכן לא השתמשו בכלי הזין שלהם בעמדם על הים, בכדי

להילחם במצרים? והרי ידעינן שאין הקב"ה עושה ניסים בחינם "לא עביד קוב"ה ניסא

למגנא", ולשם מה קרע את הים וניער את פרעה, בעוד שיכלו ישראל להרגם בכלי זינם?

אמנם מוסר גדול לימדנו הכתוב בזה. שאף שיש בידם כלי זיון, אינו מדרך המוסר שהם

¹³ "ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך" א, יג) קודם התחיל בפה רך, ואח"כ כבר לא היתה להם ברירה. כדי לחדד את הרעיון מובא משל נפלא: זלמן, אדם עני ורש, נתן את עיניו באחת הווילותהיפות השוכנות בחופיקיסריה. הוא ידעשהסיכויים שהווילהתהיה שלו שואפים אלפחות מאפס... אבל הוארצה, כל כך רצה...וכשאדם מאוד רוצה, מוחו עובד "שעותנוספות"... לקח קצת זמןעד שהבזיק רעיון במוחו. הוא דפק בדלת הווילהוביקש לשוחח עם בעלהבית. לאחר כמה מילותנימוס פתח זלמן את פיוואמר: תשמע, אני אדם עני כפי שאתה רואה, אין לי בית, אני צריך רק מקום לתלות שקית של חפצי

היצר לומר לו שלא חטא ואם חטא הוא דבר מועט וזהו וכל יצר מחשבות לבו רק רע למעט הרע כל היום היא שיחתו עד אשר מעט מעט מפילו לבאר שחת שוחה עמוקה היא אצלי ההדיוט כוונת אומרם ז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר דבתחילה אחר שעבר הנה היצה"ר מגלה פנים בתורה שלא כהלכה להורות כי חטאו הוא דבר קל מאד שכמעט אינו בסוג חטא ואף אם הוא חטא דבר קל מאד הוא וכאשר החוטא סבר וקביל ולבו נטה לעצותיו ודמיונותיו הכוזבות ונתאמת לעניות דעתו כי החטא קל שבקלים אז יתגבר עליו היצר באמור אליו כמה גדלה נפשך אשר לעוצם דקות מחשבותיך הטהורות נכנסת כספק וחשבת כי היה סרך חטא באשר עשית האמנם לפי האמת אין כאן חטא כלל כי הוא מותר וכשה לטבח יובל המאמין לו יחיש לעשות כמעשהו ממנו והטיבו אשר דברו העובר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר כי לרוב התגברות יצרו ונטיית לבו לעצותיו ידמה כי העבירה כהיתר בכמה וכמה

לימוד אי יסוד הפסח סדיניו הן הם עיקרים ושרשים גדולים ארזי הלכנון הרמים והנשאים להעיר לב האיש הישראלי לעזוב ארחות רשע וחשב מחשבות לבלתי ידח ממחיצתו והשליך מעליו טומאת חלאת וזהמת הצר הצורר היצר הרע אשר בתועבותיו ועלילותיו מרימותיו ותחבולותיו דכא לארץ חיתו כי גבר אויב אחז שמורות עיניו פרש רשת לרגליו להעבירו על דעת קונו מעט מעט זעיר שם זעיר שם לאט לאט ומראה לו פנים מפנים כי אשר נתרשל בעבודת ה' או שחטא הלא מוער הוא וכמעט אינו איסור ויצא למעון טעון טענות ותואנות דקות צנומות שדופות נאחו בסבך קורי עכביש וזה כל פרי למעט חטאתו וכמו שפירשו כת הקודמין כוונת הכתוב וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום הכונה רעצת היצר הוא להמעיט לחוטא חטאו ולהראות לו כוחא דהיתרא ואם תמצא לומר שהוא חטא איננו כי אם כל שהוא ומעט אשר היה וז"ש וכל יצר מחשבות לבו רק רע רק היא מיעוט כלומר כי תוקף מרמת

והם גילו את מקוריהם - השקית של זלמן... הם פתחו ולא האמינו למראה עיניהם, ולריח אפם... בשר נבילה נח לו בשקית... טרם התאושו מהטראומה והנה זלמן מופיע, והפעם בידושקית גדולה יותר, התחלתי לסחור בנבילות, נימק. כעת אנירוצה לתלות "סחורה" חדשה... בעל הבית כמובן התנגד, והעני לא התבלבלונופף בחוזה שבידו... שטח המסמר מושכר לי, זכותי לעשות בו ככולהעולה על רוחי ועל אפי "על אפך ועל חמתך"... בעל הבית נדהם, הרבה

מה לעשות אין לו... תוך זמן קצר בעל הבית ובני ביתו עזבו את הווילה, עדשיגמר החוזה עם זלמן... בדיוק לרגע זה חיכה זלמן הוא בעל הבית! יש לוווילה פרטית, בשליטתו, ואין איש יכול לפצותפיו... כך מתנהג היצר הרע! הארוצה להיות בעל הבית. איך הוא משיג את מטרתו? הוא מבקש דבר אחד - תן לי לתקוע מסמר! וכך לאט לאט הוא כובשאותנו...

ותלה שקית... כעבור שעה חזר, דפק בדלת וביקש לקחת את השקית הקודמת ולתלות חדשה... בעל הבית קבלו במאור פנים... כעבור חצי שעה העניין חזר על עצמו, ובעל הבית רוחו התחילה לקצור, נשמתו החלה להעלות את קצה מהתופעה ששמה, אבל אין לו מה לעשות, הסכם זה הסכם... לאחר תקופה, זלמן התחיל להגיע באמצע הלילה והעיר את בעל הבית משנתו לא אחת... כשהתופעה חזרה על עצמה מדי יום, החליט בעל הבית מחוסר ברירה לתת לזלמן מפתח, שיכנסויצא לבד, וכך לא יצטרך להתעורר משנתו... זלמן החל לראותאור בקצה המנהרה, הנה כבר יש לו מפתח, הוא כבר שותף... לאחר זמן הוא נכנס, תלה שקית ונעלם... לאט לאט חשו בניהבית בצחנה. ריח נוראי. הריח הלך והתגבר

מתירין אבל אחריו ולשרפו ולשרשו ולהוציאו לא ידענא למה גם על טעם יש לי קצת מגנום ומי עדיף זרה דאמרה תורה ולא ידבק בידך מן החרם וכל המודה בה ככופר בכל כולה ולא מצינו שהצריכה תורה וביטול וכו' מכל מקום הרי אתה שלא החמירה בעבודה זרה כמו בחמץ עדיין צריך טעם ועל כן אני סומך על שאמרו רז"ל במדרשות כי חמץ בפסח ליצה"ר והוא שאור שבעיסה ולכן כלה יגרש אותו האדם מעליו ויחפש עליו מבואות מחבואות מחשבותיו ואפילו כל לא בטיל והרי זה אמת ונכון עכ"ל לנכח יביטו שהרב ז"ל פשפש ולא מצא טעם לחומרות חמץ אשר תורה ורז"ל טפי משאר איסורין על הפשט והדין והוצרך לסמוך עצמו על כי החמץ רמו ליצה"ר כמבואר היטיב ונמצא שהרמו של החמץ הוא כי כל החומרות האלו לעורר האדם להתרחק מאוד מאוד מן היצה"ר בחורי וסדקי חדרי לבו אם שמץ דבר החיד"אש ממת הרב לימוד א

ויש להוסיף על זה את משלו של ר' חיים שמואליביץ

מה רוצה הכלב?

אכן מאמץ רב עלינו להשקיע במלחמה תמידית זו, וכמו כן עלינו גם לדעת ולהכיר את תכסיסי היצר הרע. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל נהג להתריע פעמים רבות מפני שיטותיו המחוכמות ונכליו של היצר. הוא סיפר משל המובא במדרש:

בשוק של רומי חיו כלבים ערמומיים, היה הכלב רובץ על פתח חנותו של האופה, משים עצמו כישן ולוטש עיניים בהחבא על המגשים העמוסים בדברי מאפה מפיצי ניחוח. "מה רוצה הכלב?" שואל ר' חיים, והדגיש את המילה האחרונה בהתכוונו ליצר הרע, - "לחמניה אחת"! האם האופה - האדם - ניח לו זאת? בודאי שלא. הוא שומר על הלחמניות לבל יחטוף הכלב אף אחת מהן. מה עושה הכלב? הכלב

אופני פסקי הרו"ש ולענה ופסקי תוספות יום יום באופן כי מדבר קל יביאהו לחמור ממנו והולך ומתגבר לאט לאט על כן בא האלהים בצאת ישראל ממצרים ובאהבתו ובחמלתו קדשנו במצותיו וציונו להרחיק החמץ בבל יראה ובל ימצא ואסור בכל שהוא כי החמץ רמו ליצה"ר והגאון וצריך להתרחק מאוד מאוד ממנו עדכי בל יראה וכל ימצא וכל שהוא ממנו פשע רב כי כן היצה"ר אפילו בכל שהוא מטמא ומדמע ומקעקע כל הבירה וכאשר כל זה מפורסם שנוי ומשולש בפרקי דחסידי מוס"ר מלכים ואם כל התורה בכללה יש בה רמזים ותוכחות מוסר כאשר עין אדם רואה בספרן של צדיקים כמה פנים לפנים עוד בה במצות חמץ יותר על כל המצות כי בשאר מצות יש בכל אחד טעם כעיקר לפי הפשט אבל במצות חמץ הפשט שלה הוא הרמו יכבר נשאל הרדב"ז ז"ל בתשובות הנדפסות חדשות מעתה באשכנז סימן תקע"ו יחזה דעת על אשר החמירו בחמץ כל כך ומה גשנתה חמץ משאר איסורין שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה שרוף וכלה וביטול והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבולין ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו בכל שהוא ואינו מתבטל כלל וחומרות כאלו לא נמצאו בכל איסורין שבתורה דאי משום דאית ביה כרת הרי חלב ודם אי משום דאסור בהנאה הרי כלאי הכרם ושור הנסקל וכמה איסורי הנאה שלא החמירה תורה בהם כל כך ואי משום דלא בדילי מיניה אינשי כוליה שתא הרי יין לניזיר דלא בדיל מיניה וחדש דלא בדילי מיניה כוליה שתא ולא תמירי כולי האי והשיב הרב ז"ל כלשון הזה שני דברים נאמרו בתשובת דבר זה אחת שלא נמצאו בכל איסורין שבתורה שייצטרפו כל גאלא חמץ בלבד וכיון שיש בו חומרות הללו החמירה עליו תורה חומרות אחרות ובאו חכמים והוסיפו חומרות ותו דחמץ הוי כדבר שיש לו מתירין שהרי תלוי בזמן וכו' וקשיא לי עליה דהאי נהי דסגי האי טעמא לענין דאפילו לא בטיל כדבר שיש לו

למעשה פרשת שמות

לעשות בבתיתכם, מבואר שפטרם לא משום שלמדו, שאם לא כן היה אומר לנו ללמוד).

וצ"ב למה פטר פרעה את שבט לוי שמנו כ 278,000 אנשים שלא לעבוד עבודת פרך? בו בזמן שמי שהיה מחסיר מהמלאכה היו שמים את בנו במקום הלבניה. וכי הסיבה שפרעה פטרם כי הם למדו תורה, וכי פרעה מעריך את לימוד התורה, הרי פרעה אמר שאינו מכיר את ה', ולמה שישחרר את מי שלומד את תורתו.

מטרת השיעבוד היתה לשובם

אלא תכלית מטרתו של פרעה לא היתה השיעבוד אלא לשובם, ולכן ביקש שיבנו לו את פיתום ורעמסס - שהיו שתי הערים היחידות שבנו בני ישראל, ובבנייתן הם עסקו במשך כל שנות שיעבודם... נקל לתאר כי באופן טבעי אין זה הגיוני שמאות אלפי פועלים יבנו רק שתי ערים במשך קרוב למאה שנים, אולם טיבן של הערים הללו היה שונה האדמה שם לא היתה ראויה לבניה מה שגרם לכך שכל עמלם של בני ישראל - שקע בתהום או נפל והתמוסס! (שמו"ר א' י') נקל לתאר, כי עבודה כה חסרת תועלת וסיפוק - היתה קשה שבעתיים לבני ישראל!

לפי"ו נבין ג"כ למה פרעה שיעבדם בפרך כמבואר בחז"ל (שמו"ר א' י'), שבתחילה פנה פרעה אל בני ישראל וביקש מהם 'טובה'... הוא ביקש כי יעזרו לו בבניית אותן שתי ערים לאוצרות התבואה, בהכריזו כי הוא עצמו ישתתף במלאכה בפועל ואף ישלם את שכרם של העובדים (ספר הישר וכ"כ במדרש הגדול, וכ"כ רש"י (סוטה יא): בפרך בפה רך. משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה). פרעה הציג את הדברים כביכול אינו מבקש מבני ישראל להשתתף בעבודה אלא משום שהוא מעריך את מקצועיותם וחכמתם.

בשוק של רומי היה משים עצמו כישן, אך ברגע קט של היסח הדעת היה הופך תבנית שלימה. במהומה שהיתה קמה, היה הכלב חוטף לחמניה אחת, כשהיתה המהומה שוככת, היה האופה עורך את המאזן, 'נו, רק לחמניה אחת, לא נורא'. אבל הכלב - השיג בדיוק את מה שרצה!

כך היא דרכו של היצר, הוא רוצה להכשיל את האדם רק בפרט אחד, כדי שמחר יוכל להכשילו בפרט נוסף, שהרי כך אמרו חז"ל: "כך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה". אך איזה בר דעת מיושב בדעתו יניח ליצר להכשיל אותו? אבל ליצר יש סבלנות. הוא מחכה לרגע של היסח הדעת, ואז ברגע הזה הוא מחולל מהומה, הוא מכניס את האדם למצבים פתאומיים, לכל מיני מצבי לחץ, אי נעימויות, ובהזדמנות זו הוא מצליח להכשיל אותו בפרט קטן אחד. בקצת לשון הרע, במעט שקר, בהתפרצות קטנה של כעס, בחילול שבת "קטן", מה כבר עשיתי? חושב האדם בלבו, אך הוא אינו יודע שזה הדבר שאותו רצה היצר הרע בלבד.

למה פטר פרעה את שבט לוי מעבודת פרך?

כתוב במדרש (תנחומא, פרשת וארא, אות ו) 'אמר רבי יהושע בן לוי: שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך'. וכן כתוב ברש"י (ה ד) 'ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם לכו לסבלותיכם'. 'לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיתכם. אבל מלאכת שיעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות. משה ואהרון כל הזמן יוצאים ונכנסים, סימן שהם לא היו בעבודת פרך'. (מהלשון לכו למלאכה שיש לכם

נמשלו מצריים כמרור (דכתיב וימררו את חייהם. רש"י) מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה ופירש רש"י בתחילה נשתעבדו להן ע"י שחר שהיו שוכרים אותן.

והמהרש"א פירש, ע"פ מה שאמרו (סוטה יא.) בפרך, בפה רך, ופירש רש"י שם, משכום בדברים וכו' והיינו כמו שמפורש שם בגמ' וישימו עליו שרי מסים על פרעה שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה וע"י זה משכום בדברים לומר כלום אסטגים אתה יותר מפרעה. עיי"ש.

וצ"ב שהרי הטעם של אכילת מרור הוא על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים (כדאיתא בפסחים פ"י במשנה דר"ג ה"י אומר) וא"כ מה הטעם לחקת דבר שתחילתו רך וסופו קשה, כחזרת משום שתחילתו רך, וע"י זה נזכור שהמצרים התנהגו אתנו מתחילה ברכות הלא עיקר הזכרון הוא על המרירות וקושי השעבוד שהיו לאבותינו, ומה מוסיף לעצם זכרון המרירות מה שבתחילה שעבדו אותנו בפה רך.

בא לרמוז על רמאות פרעה שהעבדים בפרך – פה רך

אלא ביאר בספר באר יוסף לר' יוסף מסלנט זצ"ל שגם בזה, מטרתם של המצרים היתה לשבור אותם, כי הענין הוא, שאינו דומה מי שסובל יסורים הבאים עליו והוא איננו אשם בזה ולא גרם לו זאת בידיים, למי שהביא על עצמו היסורים ע"י שנתפתה מאחרים והאמין להם, וע"י זה גרם לו הצרה בידי ה' הוא, וענין זה היה כאן בשעבוד מצרים, כי אם היו המצרים מטילים מיד את שעבודם על בני ישראל בכח וביד חזקה, לא היה אצלם הצער גדול כ"כ כמו עכשיו שהם בעצמם קבלו בתחילה את העבודה הקשה והעול הכבד ברצונם וחפץ לבם, שבמצב כזה, מלבד עצם הקושי שבשעבוד והעינוי הנורא שסבלו מהעבודה הקשה והנגישות, עוד הוכפל להם הצער והכאב כשהיו

בני ישראל נעתרו לבקשתו של פרעה, ואמנם, בימים הראשונים הוא עצמו התייצב בכל יום באתרי הבניה והשתתף במלאכה, כאשר הוא אף מקפיד לשלם את שכרם של בני ישראל באופן מלא... באותם ימים רשמו נוגשיו של פרעה את המכסות שהספיק כל אחד מבני ישראל להשלים, כביכול מבקשים הם לציין לשבח את בעלי ההספק הגבוה ביותר.

כמוכן לנוכח עבודתו הפיזית של פרעה במלאכת הבניה - איש לא יכול היה להרשות לעצמו להתבטל לרגע. כולם עבדו במלא המרץ שלא לדבר על התשלום הנאה שהיה תמריץ כשלעצמו שכן על כל לבנה שליבנו קיבלו בני ישראל זהוב שלם. נקל לתאר, כי בני ישראל הצליחו לייצר באותם ימים מכסות נאות ביותר של לבנים לבניה אף שלא היו אלו מכסות ריאליות בהן ניתן היה להתמיד לאורך זמן.

אכן, בשלב מסוים הודיע פרעה כי מהיום ואילך מחוייבים כל בני ישראל להמשיך במלאכה אף שמאומה לא ישולם להם בשכרם, ואילו בני ישראל לא היו יכולים להתרשל במלאכתם - שכן המצרים דרשו מהם לעמוד במכסות הבלתי הגיוניות אשר הם כבר הוכיחו כי ביכולתם לייצר! כל נסיון להסביר כי לא הרי הספק חד פעמי במשך יום או יומיים של עבודה נמרצת. כהרי הספק קבוע כמשך תקופה- נפל כמובן על אוניים ערלות...

ולכאן למה לא הכריח אותם מעיקרא לעבוד עד סוף הכח ומי שלא שיממת כמו שעשו הגרמנים ימ"ש.

מה הענין בחזרת שתחילתו רך וסופו קשה

ונקדים מה שהקשה בספר באר יוסף לר' יוסף מסלנט זצ"ל שמבואר בגמרא פסחים (ל"ט.) מצוה בחזרת, דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה

למעשה פרשת שמות

שנמשכו אחרי הפה-רך, כל זה כפל להם את המרירות והצער ביותר'.

למה לשון הרע גורם השיעבוד

ולפי"ז נבין ג"כ מה שכתוב במדרש (שמו"ר א, ל) 'היה משה מהרהר בליבו ואמר מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהם היאך יהיו ראויין לגאולה לכך אמר אכן נודע הדבר. עתה ידעתי באיזה דבר הם משתעבדים'.

וצ"ב מה המיוחד בחטא הלשון שגורם שיהיו שישתעבדו בהם.

אלא שהיות ולשון הרע גורם שהאדם יתחרט על מה שאמר, שאילו היה יודע שיתפרסם לא היה אומר. לכן נענשו שפרעה גרם להם להתחרט על מה שמעיקרא עשו הרבה.

וזה עוד מטרת שיעבוד מצרים שיבינו עד כמה גורלי החלטה אחת שהרי מה שעבדו באותו זמן קבע להם את העבדות לתמיד.

(ומבואר בשפ"ח שהרי נגזר עליהם להשתעבד

או מה נוסף ע"י הדיבור לשון הרע אלא ביאר

שנוספה עבודה בפרך)

וזה עוד מטרת שיעבוד מצרים שיבינו עד כמה גורלי החלטה אחת שהרי מה שעבדו באותו זמן קבע להם את העבדות לתמיד.

שמים על לבם תמיד, שהם בעצמם קבלו עליהם זאת לכתחילה ברצונם, ובוה גרמו להביא עליהם השעבוד הזה בידם הם, ובראותם את אחיהם בני לוי שהיו חפשים ומשוחררים מכל שעבוד ועול עבודה, מפני שלא נתפתו ולא שעו בתחילה לדברי המצרים ופיתוייהם, והם, בני ישראל, מוטלים תחת עול השעבוד בסיבת זה שנמשכו אחרי הפה-רך, כל זה כפל להם את המרירות והצער ביותר, ולכן קבעו לזכרון זה את עיקר המצוה של אכילת מרור למין הזה של חזרת שתחילתו רך וסופו קשה והוא קודם לכל המינים, כדי להדגיש בוה ביותר את המרירות שהיתה אז לאבותינו, במה שקבלו עליהם הם עצמם את הפרך והשעבוד הקשה, בסיבת הפה רך שנתפתו לה.

ואולי י"ל ג"כ, שבמה שתיקנו לטבול את המרור בחרוסת (מלבד הטעם המוזכר בגמ' כדי להמית הארס שבתוכו, וכן שאר הטעמים בגמ', זכר לתפוח וזכר לטיט) הוא גם לזכרון זה, שהמרירות שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, היה באופן כזה שהיה מטובל לכתחילה במתיקות, וכדוגמת זה המרור ששטוח על פניו החרוסת המתוק, כך הראו לנו המצרים בתחילה פנים נעימות ושוחקות, ובקרבם שמו ארבע לשעבדנו בתכלית השעבוד, וכל זה מזכיר ביותר את המרירות שמררו המצרים לאבותינו, וכמו שנתבאר. עכ"ד.

ולפי"ז מובן למה לא העבדים קשה כמה שיותר, כי רצה שירישו שהם גרמו לעצמם לעבוד קשה.

ולפי"ז מובן למה הוא לא העביד את שבט לוי כדי שבנ"י יראו את אחיהם בני לוי שהיו חפשים ומשוחררים מכל שעבוד ועול עבודה, מפני שלא נתפתו ולא שעו בתחילה לדברי המצרים ופיתוייהם, והם, בני ישראל, מוטלים תחת עול השעבוד בסיבת זה

למעשה פרשת שמות

לו כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני אני רוצה:

למרות שהיה אז עת רצון משה לא נענה

ונוסיף בזה עומק נוסף שלמרות שהזמן שמושה רבינו ביקש שוב, היה זמן של רצון שהיה זה לאחר חטא העגל, שביקש משה רבנו ע"ה מהקב"ה כמה בקשות ונענה. לאחר מכן בקש מהקב"ה (שמות ל"ג י"ח) הראיני נא את כבודך. וכתב רש"י שם ראה משה עת רצון ודבריו מקובלים והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו מתבאר מדברי רש"י, שלמרות שמושה רבנו ע"ה השתוקק לראות את הקב"ה, המתין עד שתהיה עת רצון ורק אז ביקש זאת מהקב"ה. מ"מ כלפי לראות את כבודך שלא רצה בעבר לא נענה.

והארכנו בזה במלעשה על אלול עי"ש

ולהאמור מבואר למה דווקא עכשיו נרמז דבר זה למשה רבינו כיון שזה מטרת יצי"מ.

למה הוצרכו ללכת בחיפזון

וכן רואים בפסוק: 'כי בחיפזון יצאת ממצרים, ולא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, דלכאורה מדוע היה כך שהצטרפו לצאת בחיפזון. והרי רעת החיפזון גרועה ובפרט שמבואר במכילתא (פר' בא פי"ג. שמו"ר י"ט ו') 'שהיה הולך מבית לבית היכן משה היכן אהרן, ואפילו הכי לא רצו לצאת לפי שאמרו לו וכי גנבים אנחנו שנצא בלילה אלא המתין א"כ למה זה הסכימו לצאת בחיפזון שנראים כגנבים.¹⁴

משה רבינו בסנה לא רצה לראות אף שזכה לשכר על זה מ"מ א"כ כשרצה לראות אמר לו כשרציתי לא רצית וכו' שהפסיד ההודמנות

ויש להוסיף מש"כ הגאון רבי שמואל רוזבסקי זצ"ל בספרו זכרון שמואל (עמ' תקלג) שכתוב במדרש (שמו"ר מה ה) ויסתר משה פניו, רבי יהושע בן קרחה אמר לא עשה משה יפה שהסתיר פניו, שאלולי שהסתיר פניו היה מגלה לו הקדוש ברוך הוא מה למעלן ומה למטן ומה שהיה ומה עתיד להיות, ובאחרונה בקש לראות, שנאמר: הראני נא את כבודך, אמר הקדוש ברוך הוא כשבקשתי לא בקשת, עכשו שבקשת אני מבקש.

אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אף על פי כן הראה לו שלש, בשכר שלש זכה לשלש, בשכר ויסתר, וידבר ה' אל משה. בשכר (שמות ג, ו): כי ירא, (שמות לד, ל): ויראו מגשת אליו. בשכר (שמות ג, ו): מהביט, (במדבר יב, ח): (ומדרש זה חולק על הגמ' בברכות ז).

ומבואר שאע"פ שזכה לשכר גדול על שירא מלהביט, מ"מ כאשר ביקש שיוכה להביט בדרכי ה' הוא לא זכה, ואמר לו ה' כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני אני רוצה, כי כאשר ה' נותן לאדם משהו הוא צריך לנצלו, ואם אינו מנצלו מה רב עונו והפסדו גדול.

ומסיים ר' שמואל ז"כך הוא הדבר שכל אדם לפי ערכו אם מזמנים לו דבר והוא אינו מנצלו, נלקחת ממנו הטובה ושוב גם אם ירצה לקבל יתכן שיאמרו

שערי טומאה הרי אם היו נשארים עוד רגע לא היו יוצאים משם לעולם.

¹⁴ ולמה לא הוציאם ה' בלילה הרי רואים עד כמה רצו לברוח שכאשר ביקש ה' שישאלו כלי כסף וכלי זהב אמרו שלא רוצים כלום העיקר לברוח. ולמה עיכבם ה' ועוד למה לא חשש ה' שישקעו במ"ט

מוצא ומצוי לך, הטוף ושנה פרקך, שמא לא תפנה אם תאחר הרגע וזהו 'כי בחיפזון יצאת ממצרים'.

מעשה במכבי אש שאיחר רק כמה דקות

ויש להוסיף בזה מעשה שהובא בספר באר שבע (עמ' קל) על הרבנית קניבסקי ע"ה שסיפרה בשם רבינו (ר' חיים קניבסקי שליט"א) 'בוא וראה כמה גודל המעלה והחובה לקום כגבור כארי בבוקר ולבוא בזמן לתפילה והמעשה שהי' הוא כך: היה סוחר בעל בית מלאכה לייצור ארונות וכדו' שהיה מקפיד להגיע כל יום לתפילה אבל לא בזמן, פעמים בברוך שאמר ופעמים בישתבח, בזמן לא קבוע, והרב של ביכנ"ס ניגש אליו ושאל אותו אם הוא כבר כל כך מקפיד להגיע לתפילה למה הוא לא מגיע בזמן... השיב הסוחר מה משנה מתי אני מגיע? העיקר אני מגיע ומה משנה הרי בסוף אני משלים את התפלה אחרי זמן מה הגיע אותו סוחר אל הרב של ביהכנ"ס בפנים נפולות וסיפר לו שכל הבית מלאכה שלו נשרף, והוא יודע למה זה קרה לו, כי לא הקפיד להגיע בזמן לתפילה! שאל אותו הרב מאיפה אתה יודע השיב הסוחר שכשפרצה השריפה הזמינו מיד מכבי אש, ואכן הם הגיעו, אבל לא בזמן, קצת מאוחר וברגעים מועטים אלו הכל נשרף... מידה כנגד מידה.¹⁶

אלא מבאר ר' לייב חסמן זצ"ל בספרו אור יהל ("א א ד"ה חג הפסח עמ' קי"א) שזה היה כדי ללמדנו לקח ומוסר השכל לדעת כמה יקר הוא רגע בחיי אדם, שהרי אמרו חז"ל שהטעם שהוכרחו לצאת ממצרים מהר הוא, משום שבנ"י היו שקועים במ"ט שערי טומאה¹⁵, ואם היו נשארים במצרים עוד כמה רגעים בכדי שיחמיץ בצקם היו נשקעים חיינו בשער הני ושוב לא היו יכולים לצאת לעולם, והיו משועבדים לפרעה לעולם בגוף וברוח ללא תורה וללא יראה, והכל נהפך מקצה אל הקצה בהקדמת רגעים מעטים אלו שהוציאנו השי"ת מנוצרים שזכינו לצאת מאפלה של מ"ט שערי טומאה, לאור גדול של מ"ט שערי קדושה עד לקבלת התורה.

הרי עד כמה יכול אדם להחיות את נפשו ולהיטיב לעצמו לנצח אם יקדים אף ברגע אחד לשוב אל קונו, כי מי יודע מה יולד ברגע אח"כ ואולי ח"ו יהיה נשקע שלא יוכל לצאת עוד ח"ו. ועפ"ז יש להבין מ"ש חז"ל (אבות פ"ב) 'אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה, אינו ר"ל כשאפנה 'למחר' אלא אל תאמר לכשאפנה 'בעוד רגע' אשנה, אלא ברגע זה שאתה

¹⁶ לפעמים מתפתה האדם לבטל מהתורה מתוך מחשבה שאם הוא יבטל עכשיו מהתורה וירויח ממון, יוכל אחר כך ללמוד תורה מתוך בהתמדה מתוך ישוב הדעת.

וכמו כן, ישנם שאינם מזדרזים לחזור בתשובה, מפני שיש עוד זמן, ומבטיחים הם לעצמם שיום יבוא והם ישנו את סדר חייהם, ויהפכו לבעלי תשובה אמיתיים. אולם על פי רוב אין הדברים נעשים כפי המצופה.

המעשה שלפנינו ימחיש לנו את הדברים: משפחה אחת מן המכובדות בירושלים, עקרה לפני שנים רבות מדירתה בשכונה וותיקה, לשכונה אחרת. אחד מחדרי ארתם החדשה עוד לא היה פנוי, כי עוד התגוררו בו חלוץ ואשתו [חלוץ] באותן השנים היה כינוי לעולים החדשים שהגיעו לארץ, חניכי התנועות החפשייות שלא שמרו תורה ומצוות].

אלא רואים מכאן את יסוד הנכבדות שהוא השורש ותכלית יצי"מ. והארכנו בזה במקום אחר ולכתוב זה.

¹⁵ וכן אילו לא היו נגאלים היו שוקעים במ"ט שערי טומאה ולא יוצאים משם לעולם וכמו כתב האור החיים (שמות פרק ג ז) עוד ירצה לומר ראה הצער שישנם בו ועוד ראיתי עוני עמי שהם חלק ה' עמו והעוני הוא אשר הם במצרים כי אם ישראל מתעבבים עוד הם נאבדים ב"מ על דרך אומרים ז"ל (תגדה) ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין וגו' כי אם היו מתעבבים שם עוד היו נכנסים בני שערי טומאה ולא היתה תקומה לזה גאלם מיד ולא שהו אפי' שיעור שיספיק בצקם להחמיץ הגם שכבר בטלה עבודה מהם והיו שרי צוען המקום הוא גורם עינוי, והוא טעם אומרו (לקמן יג לט) ולא יכלו להתמחמה, והוא שרמו פי חכם ברוך הוא אשר במצרים. וכ"כ עוד האור החיים (דברים לב ז) ואמרו עוד (לקוטי תורה וירא) שאם היו ישראל מתעבבין במצרים היו נטמעים שם לעד לעולם כי היו נכנסים בני שערי טומאה.

מלמעשה פרשת שמות
[מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה]

'מצות' למלת 'מצוות', אין כל קשר בין השתיים! בעשיית המצות, באה הזריזות למנוע את חשש החימוץ. אשר יפסול את המצה יוליד דבר האסור באכילה. לעומת זאת, הזריזות בקיום מצוה, הינה לכאורה תוספת מעלה בלבד.

ונראה שלימוד גדול לימדנו חז"ל בדרשה זו. שכן הם ביקשו להבהיר לנו שכאשר אנו דוחים קיום מצוה כלשהי, אין זו פגיעה רק בזמן קיום המצוה, ואין מדובר כאן בהחמצת הידור גרידא, אלא הדבר עלול לשנות באופן מהותי את כל איכות קיום המצוה מן הקצה אל הקצה!

באותו רגע כעסתי נורא על אבי שלא לימד אותי מעט יהדות, אילו יכולתי גם אני להוציא ספר תהלים ולשפוך שיח ודמעות, כמה טוב היה לי. לא יכולתי לכבוש בתוכי את קנאתי באותם היהודים המאמינים, ובתוך כך עמדי וחשבתי:

רבנו של עולם, אתה יודע שאני לא יכול לדעת שאתה קיים, מפני שאבי לא לימד אותי, ואני זקוק לכך שתראה לי שאתה קיים ולכן אני מבקש ממך שתראה לי שאתה קיים על ידי כך שרסיס של פצצה יפגע באצבע שלי ולא אוכל יותר לירות.

והנה בו ברגע שגמרתי לומר זאת, עף לפתע רסיס ופגע באצבעי, ומעוצמת ההדף עף הרובה שלי למרחוק, ואני התמוטטתי מפתח. הכניסו אותי לבית חולים, ובדקו אותי ולא מצאו בי שום פגיעה, פרט לפגיעה באצבע, ועד היום אינני יכול לכופף את האצבע...

מכיון שקרה כך, הרי ה' יתברך הראה לי שהוא קיים, ואזי החלטתי שכאשר תסתיים המלחמה, אני אכנס מיד לבית כנסת, ואבקש מהיהודי הראשון שאפגוש, שילמד אותי יהדות.

ואכן אחרי המלחמה זכרתי מה שהחלטתי, אבל הייתי באמצע לימודי האגרונומיה (חקלאות), והיו לי עוד שלשה חדשים עד לסיום, והחלטתי שאני צריך מקצוץ ביד, לכן אגמור קודם את הלימודים, ואחר כך אלך ללמוד יהדות. חזרתי לגימנסיה

והנה אחרי שקיבלתי תעודת גמר, נכנסתי לבית כנסת, אבל הלב שלי היה קשה כמו אבן, ואני בן אדם שבלי לב לא עושה שום דבר. ביום כיפור הראשון עוד הלכתי לבית הכנסת, תפחתי סידור ורצייתי לומר משהו, אבל לבי היה מאובן. כך השארתי הכל, ונשארתי עד היום כמו שהייתי.

אילו היה אותו אדם מנצל את ההזדמנות הראשונה שנתן לו בורא עולם כדי לחזור בתשובה, ולא היה מחכה עד שיפנה מלימודיו ומעיסוקיו, יתכן מאוד שבורא עולם היה מרכז את לבו ומסייע בידו לחזור לדרך הישרה. אבל כבר אמר התנא: "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמה לא תפנה". (שאל אביך ויגדך חלק א).

ושמרתם את המצות (יב יז) וכתב רש"י ושמרתם את המצות - שלא יבוא לידי חימוץ וכו'. ר' יאשיהו אומר: אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות. כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצוות. אלא, אם באה לידך עשה אותה מיד.

לכאורה יש לברר, אומר הגרי"צ הלוי דינר זצ"ל בספרו 'מקדש הלוי', מהי ההשוואה בין הזריזות הדרושה לעשיית המצות, לבין הזריזות בקיום המצוות? הלא בפשטות, מלבד הדמיון שבין מלת

התעוררה להם בעיה מה עושים, כי מדובר בעוד שבוע ימים, ואותה משפחה היו חרדים, וחלוצי ואשתו חילוניים גמורים, ומה שיותר קשה שבאמצע ישנה שבת, ומי יודע כיצד ינהגו בשבת.

נכנסה אם המשפחה אל החלוצ, ואמרה: אנחנו שומרי שבת, אנא אל תחלל את השבת ואל תכאיב לנו. שמע החלוצ, והבטיח בנימוס שלא יחלל. באה השבת, וכלפי חוץ באמת לא ניכר שום חילול שבת. אבל האשה לא התאפקה, והציצה דרך החלון, וגילתה שהחלוצ כותב בעצם יום השבת.

היא היתה נסערת מאוד, אבל נזהרה מלומר דבר, אלא קראה לבנה הגדול וסחה לו את המעשה, ואמרה לו שיעשה כהבנתו. הלך הבן ונקש בדלת. לאחר שפתחו לו, אמר שבת שלום, והתחיל לדבר על הא ועל דא, עד שהגיע לנקודה העדינה ואמר: הבטחת לנו שלא תחלל שבת, ומדוע כתבת?

השיב החלוצ בהתנצלות: לא ידעתי שמדובר גם בזה, אני הבנתי שלהדליק כלי בשול שבת זה מרעיש, יכאיב ויפריע לכם, הבטחתי שלא אחלל שבת, אבל לכתוב בחדר שלי על זה לא הבנתי שזה נקרא לחלל שבת, אבל אם זה מפריע לכם, אני אמנע מכך.

בניתיים התחיל בנייהם שיחה, שבמהלכה שטח החלוצ את כל פרשת חייו, וכה אמר: אני יהודי מאמין בדיוק כמוך. אומנם אבי ואמי היו רפורמים עוד ברוסיה, ואני למדתי בגימנסיה ולא ידעתי בכלל מהי יהדות, ורק מזה שהאנטישמים צעקו "יודי!" (יהודי), ידעתי שאני יהודי אבל לא יותר מזה.

והנה פרצה מלחמת העולם הראשונה, וגייסו אותי לצבא, והגעתי לקו החזית יחד עם חברי. שכבנו בחפירות שמעליהן היו שקי חול, והיינו יורים ללא הפוגה, ולנגד עינינו אנשים נופלים כזבובים. לאחר קרבות ממושכים יש תמיד איזו הפוגה קצרה, ובאחת החפונות תבחנתי בכך שכמה מן החיילים היהודיים שבינינו מנצלים זאת, וקוראים ספרי תהילים ובוכים, והרגשתי שנעשה להם קל על הלב.

למעשה פרשת שמות

כשם שאדם המשתתף באפיית המצות מעבר לזמן המותר, עלול לגלות שבמקום שתהיה בידו מצה שבה הוא יכול לקיים את מצוות בוראו, יהיה בידו חמץ שיש איסור חמור לאכלו בפסח, כך גם אדם המשתתף בקיום המצוה עלול לגלות כי במקום מצוה יש כאן עבירה דהיינו שעצם מהותה של המצוה משתנה ולא רק פרט מפרטי קיומה. וכאן, עלינו להתעורר בכמה מצוות שבהן שיכה במיוחד השיהיו והעיקוב, כמו מצות התפילה.

למה ה' הטעה את פרעה לפני בעל צפון
ולפי מובן למה ה' הטעה את פרעה לפני בעל צפון שלמרות שבמכת בכורות נכחדו ואבדו כל אלילי מצרים. אולם רק "בעל צפון" נשאר קיים, וזאת כדי להטעותם. שעיקר כעסם של המצריים על עם ישראל היה על כך שרוששו אותם ונטלו מהם את רכושם. עתה חשו שיכולים הם להישען על בעל צפון האליל החזק מכולם והבלתי מנוצח, שהוא ינקום מישראל את נקמתם, וישיב להם את רכושם. (כלי יקר שמות יד ב)

אלא כדי להשיב לפרעה מידה כנגד מידה וטעהו לפני בעל צפון וכיו"ב שיראה עד כמה חשוב לנצל את הרגע.

ויש להוסיף מש"כ הגר"א על פירש רש"י: "אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם: 'זעבדום ועינו אותם' (בראשית טו, יג) - קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (בראשית טו, יד) - לא קיים בהם".
והקשה הגר"א "למה צריך לתת טעם כדי שלא יאמר אותו צדיק, וכי אם לא יאמר אותו צדיק הקב"ה לא יקיים את הבטחתו שהבטיח 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'?" ועוד צריך להבין מדוע היציאה מארץ מצרים הייתה בדרך רמאות, שאמר משה לפרעה 'נלכה נא דרך שלושת ימים' (שמות ג, יח) בעוד שהיה בדעתם שלא לחזור כלל?¹⁷

כאשר אדם מבקש לנסוע ברכבת, הוא יודע שאסור לו לאחר אפילו ברגע אחד. הוא מקפיד להגיע בזמן, ומשתדל אפילו להגיע דקות מספר לפני הזמן, כדי שחלילה לא יאחר את השעה ויפסיד את הרכבת. מדוע שונה לחלוטין, אצל רבים מאתנו הגישה כלפי התפילה? מדוע אנו מרשים לעצמנו לאחר מעט, ואין אנו מקפידים להגיע רגעים מספר קודם שעת התפילה? האם החמצת מצות התפילה בשלימות, חמורה פחות מהחמצת הרכבת?

הרי פשוט שכאשר מאחרים לתפילה ויש צורך להתפלל בחפזה, בעקבות כך התפילה לוקה בחסר. היא בודאי אינה דומה כלל לתפילתו של מי שמוגיע לתפילה מבעוד מועד ומתפלל בנחת, כך הופכים את התפילה ממצוה לחמץ, ואולי ממצוה לעבירה חלילה.

לפי"ז מובן למה דקדקו עם משה על שאיחר והתעכב בברית למרות שלא מענישם על עשה אלא בעידן דריתחא כמבואר במנחות (מא). אלא שאני

¹⁷ ועוד אפשר לומר שבה ללמד שאין לדחות שום מצוה גם כדי להביא נאולה לכן דיקדקו עימו בזה.

¹⁸ ונוסף בזה מדברי הגר"א שהובאו בלמעשה על מגילת אסתר ז-ה. והמלך קם בחמתו

למעשה פרשת שמות

אלא ביאר הגר"א, שברמאות זאת שילם הקב"ה לפרעה מידה כנגד מידה, שהרי בתחילת השיעבוד כשהתחילו מצרים להעביד את ישראל, הכל נעשה ברמאות, כמבואר במדרש (רבה טו, כ): בתחילה הלך גם פרעה עצמו לעבודה. ואמרו- אם המלך עובד כל שכן עבדיו. אח"כ היה משלם להם בכסף טוב על מלאכתם, ועבדו ועשו הרבה לבנים יותר מהראוי לעשות. ואחרי כן אמר להם- אם היה ביכולתכם לעשות הרבה לבנים בעד ממון, כעת מוכרחים אתם לעשות סך לבנים זה ללא תשלום. רמאות גדולה הייתה גם כשאמר: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב). הוא הורה למילדות העבריות- עשו עצמכן כאילו באונס אתן עושות, ותשליכוהו ליאור, ואחרי כן כשיבואו היהודים לפני לדון על כך, אני אמעט בחומרת הדבר, ואצדיק אתכן, וכשתעשו כך פעם אחר פעם, שוב לא יבואו אלי כלל לדין על עניין זה.

אלא מתרץ יסוד נפלא: הנהגת הקב"ה היא שכל רשע צריך להיענש מידה כנגד מידה. אם המן היה בא לאחשורוש בצורה ישירה, ואומר לו כך יש לי צוואה מסבא עמלק למחות את זכרם של היהודים מהעולם, וראיתי את היהודים עושים כך וכך, ונניח שהיו אלו דברים אמיתיים, ואחשורוש היה כועס וגוזר גזירה, אז היה המן מקבל את סופו באופן ישיר. אבל חז"ל אומרים שהמן היה בא יום עם סיפור חדש על היהודים, והכל היה שקר וגוזמא! לכן מידה כנגד מידה הוא צריך לצאת מהעולם ע"י שקרים דוקא. גם אצל פרעה היה אותו דבר, כי הוא רימה בפה רך את בני"י שיכנסו לעבדות, ולכן השאיר את יבעל צפון כדי שיחשוב שהוא שומר על מצרים, וכך פיתה אותו הקב"ה שיבא לים וסילק אותו מהעולם. (נפלאות המגילה עמ' 74)

וכמ"ש "להגיד כי ישר חי צורי ולא עוולתה בוי", פירוש: הקב"ה ישר, ומה שנראה לפעמים שעושה עוולה, כמו כאן למשל, לא עוולתה בו אלא במי שהדין נעשה בו. לפי שהקב"ה נפרע מידה כנגד מידה (הגר"א).

ועיי לקמיה על והמן נופל מדברי רבינו החיד"א

והמן עמד לבקש על נפשו - כאשר המלך יצא החוצה, אמר המן לאסתר את כל מה שלא יכל לומר בנוכחות המלך, כמבואר לעיל (הגר"א).

עוד אמר להן- כשאתן מילדות, אם זכר הוא- תחנקו את הוולד בשעת מעשה, בלי שתבחין היולדת בנעשה. על כן, אף הקב"ה להבדיל אלף אלפי הבדלות, נהג עימו ברמאות, כנגד הרמאות שנהג עם ישראל. בתחילה נצטוו ישראל לשאול מהמצרים כלי כסף וכלי זהב, ואחר כך נאמר להם לבל ישיבו את הכלים.

כמו כן אמר משה לפרעה 'לכה נא דרך שלושת ימים' (שמות ג, יח), כדי שפרעה ועמו ירדפו אחריהם ויבואו אל הים. וידוע מה שמובא במדרש (לקח טוב), שכשבא פרעה לים עשה הקב"ה שהים יראה לו כיבשה, ולא היה ניכר כללמקום הים, ופרעה היה סבור שארץ אחרת היא, ורדף אחריהם אל מקום הים, ואז החזיר הקב"ה עליו את הים והטביעו. וזה מה שאומרת הגמרא (ברכות ט ע"ב): "וישאלום" (שמות יב, לו): "אמר רבי אמי: 'מלמד שהשאלום בעל כורחם. איכא דאמרי, בעל כורחם

והמן נופל על המטה - לכאורה היה צריך לומר נפל, לשון עבר: אחז"ל, מלמד שבא מלאך והפילו עליה. ופרש"י, נופל מלשון עושה והולך. נופל ורוצה לזקוף - והמלאך מפילו. כלומר, שכך קרה כמה פעמים (מגילה טו).

וכן מפרש רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול נופל על המטה אמרו רז"ל בפי"ק דמגילה שבא מלאך והפילו עליה ויש לחקור שהמן לא כיון לזה ואיך בא מלאך והפילו עד לבא חמת המלך הגם לכבשו כוי והפשוט והלא זה שקר ואיך המלאך עשה כן

אלא תירץ א. בזה דאמרין בעלמא הוא עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה עמו שלא כהוגן, ובהיות המן מחויב כמה רבבות מיתות על עונותיו ועונות אבותיו, אין זה כלום כלפי תוקף עונותיו ומילתא זוטרתא לגביה.

ב. ועוד שהמלאך לא אמר כלום רק הפילו, ואחשורוש חשב כך ואיהו קמטעי נפשי והיה לו לחשוב שמהפחד נפל.

ג. אמנם מצאתי דאמרו ז"ל אמר לאוחביו שאם היה שואל מאסתר היא מתרצת לו כמ"ש הרב מנות הלוי בפירוש אף לא הביאה אסתר. וממילא נראה דבגוים מחשבה רעה מצרפת למעשה לכן בא מלאך והפילו כדי ונימוס.

ישראל בארץ מצרים שקטים ומעונגים. ב' מיתת האחים שכל זמן שאחד מן האחים קיים היו המצריים מכבדים אותן וכמו שפי' ז"ל (סוטה י"ג.) בפסוק (בראשית נ יד) וישב יוסף וגו' ואחיו וגו' אחר קברו את אביו ועיון שם דבריהם. ג' מיתת כל הדור פי' כל הע' נפש שכולן היו חשובין בעיניהם ובאמצעותם לא היה להם פנים להשתעבד בהם, או לצד שהיו בני דעה ואין מציאות למצריים להתחכם חכמתם שמתחיל בפה רך כי היו בני הדור ההוא חכמים ויכירו החכמה ולא יקבלו עשות להם דבר בשום אופן, ד' ובני ישראל וגו' כי אם לא היתה ההרגשה הגדולה שפרו וישרצו וגו' במאוד וגו' ותמלא הארץ וגו' לא היו נותנים לב לבקש תחבולות אלא ההרגש הגדול הוא הסובב באמצעות העדר המונע שהוא יוסף ואחיו וכל הדור, ובוה נתיישב אומרו ובני ישראל ולא אמר ויפרו וגו' כי לא בא להודיע ענין הרבוי אלא להודיע כי הוא זה סובב הגלות: עכ"ל

ונרחיב בדבריו שכתב הסיבה שהתחילה השיעבוד רק לאחר שמת יוסף וכל הדור ההוא 'או לצד שהיו בני דעה ואין מציאות למצריים להתחכם חכמתם שמתחיל בפה רך כי היו בני הדור ההוא חכמים ויכירו החכמה ולא יקבלו עשות להם דבר בשום אופן'.

כי הרי איך פרעה התחיל השיעבוד

עה"פ ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה (בראשית לט י) מבוא בספר אוצרותינו

~

היצר המתוחכם מתחפש לידידו האהוב של קרבנו, שכביכול הפיץ אך ורק בטובתו, בשעה שהשונא הכי גדול של האדם, הרי הוא היצר הרע,

דמצרים. ואיכא דאמרי בעל כורחם דישראל". וביארו בגמרא- דבעל כורחם של ישראל הוא משום משוי. ולכאורה דבר תימה הוא שלא רצו לשאת את משא האוצרות! על פי האמור מובן, ישראל אמרו: "למה לנו לשאול כל כך הרבה כלים מהמצרים ולשאת עלינו את המשא הכבד, הלא המצרים יבואו בעצמם אל הים ויביאו איתם את האוצרות?". אכן כל זה נצרך, רק כדי שלא יאמר אותו צדיק: "ועבדום ועינו אותם- קיים בהם. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול- לא קיים בהם", ולשם כך נצרך שהיציאה עצמה תהיה ברכוש גדול, אבל באמת לא היה הכרח בזה, כי המצרים היו אמורים להביא בעצמם את אוצרותיהם אל הים

ולפי"ז יובן מה שהקשה האור החיים הקדוש על הפסוק וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא: (שמות א ו) והקשה האור החיים

א. למה כתב וימות יוסף והרי כבר כתוב (סוף ויחי) וימת יוסף בן וגו',

ב. מה בא להשמיענו שמתו האחים וכל הדור.

ג. עוד מה קשר יש בין מיתת האחים והדור לאומרו ובני ישראל.

ד. עוד צריך לדעת טעם אומרו כסדר זה ובני ישראל וגו' שאם בא להודיענו פריית ורביית בני ישראל היה לו לומר כסדר זה ויפרו וישרצו וגו' בני ישראל:

אלא מבאר האור החיים את סיבת השיעבוד וז"ל 'אכן ב' כתובים הבאים כאחת להודיע השתלשלות התחלת השיעבוד וסיבותיו, והם במספר ד'. הא' מיתת יוסף שאם היה יוסף קיים יספיק שלא ימשלו בהם המצריים הא למדת שכל זמן שיוסף קיים היו

למעשה פרשת שמות

בספרו "אני לדודי" (עמ' א) מיוסף הצדיק. איך הרגיש יוסף שאשת פוטיפר מתכוונת רק לטובתה ולא לטובתו? ראה יוסף שהיא מנסה לדבר על לבו כל יום מחדש, והבין שאם מבקשת היא את טובתו, אינה צריכה להתחנן אליו יום יום, ולכן לא שמע אליה, וזהו שנאמר "ויהי כדברה אליו יום יום" - בגלל שהיתה מדברת אליו יום ויום - ולא שמע אליה;

~

בזמנו של רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל, הצטרף למשפחת המלוכה בפראג כומר שונא ישראל מובהק שהצביע לעצמו מטרה להשניא את היהודים על המלך.

מפעם לפעם היה נכנס לויכוח חריף עם רבי יונתן אייבשיץ. אך לרבי יונתן היתה סיעתא דשמיא מיוחדת, ה' חננו בשכל חריף, הגיון בריא ומחודד ופעם אחר פעם היה משיב לצורך מנה ארת אפיים.

יחשוב האדם לעצמו: אם יבוא אויבי המושבע, ויתן לי עצות והמלצות לעשות כך וכך, ויבטיח שרק את טובתי הוא מבקש, וכי יעלה על דעתי לשמוע בקולו וללכת אחר עצותיו?! הרי בודאי טומנים הם בחובם מלכוודות! מה שונה אם כן היצר הרע, . מי הולך לשמוע ולקבל עצות ממישהו ששונא אותו...

ובפרט שאותו שונא (היצר) מגיע יום יום ומתחנן אלינו בכל לשון של בקשה ובכל דרך שנשמע לעצותיו 'הטובות': וחזור על כך בכל הזדמנות, האם יש מציאות כזו שאדם יבוא ויתחנן לחברו שיואיל לקבל ממנו טובות... בעל סחורה טובה אינו צריך להכריז על סחורתו למוכרה, כי הכל קופצים לקנותה ממנו, אלא אם כן סחורתו פגומה, והוא מחפש קונה תמים שיקנה ממנו התול בשק. אף היצר מבקש הוא בהצעותיו ה'רווחיות' להמיתנו ולהורידנו לבאר שחת, וכמו שאמרו חז"ל בגמרא (סוכה נ"ב ע"א) על הפסוק: "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" (תהלים לז, לב)¹⁹.

את הסתכלות זו על היצר - לומד הגאון רבי דוד יידו הכהן זצ"ל (מגדולי ראשי הישיבות בגרבא)

ושתים ירף ממך ולא יעלה על לבו להלחם בך, לדעתו יתרון כחך על כחו, והוא מתיאש מנצחו אותך ומנובר עליך. אבל היצר אין מספיק לו ממך נצח פעם ונאמה פעמים בין שנצח אותך בין שנצחתו כי אם ינצח אותך ימיתך ואם תנצחנהו פעם אחת יאבדו לך כל ימך לנצח אותך כמו שארז"ל את תאמנן בעצמך עד יום מותך, ואינו מקיל בקטנה שבקטנות וענין לנצח אותך בה כדי שתהיה לו מדרגה לנצח אותך במה שלמעלה ממנה ועל כן ראוי לך שתהיה נזהר ממנו. ואל תמלא ממאשלותיו בך בלאומה רק יגדל בעיניך המעט שבמעט מנצחו והמצער מהתנברותו כדי שתהיה לך מדרגה אל מה שלמעלה ממנו כי במהרה תהיה תשוקתו אליך, ולא יעמוד לפניך בעמדך כנגדו כמ"ש (בראשית ד) ואלו תשוקתו ואתה תמשל בו, על כן אל יבהילך דברו ואם עצמו חייליו. ואל יפחידך עינו ואם רבו עורויו. כי עיקר כונתו לאמת השקר ומגמת חפצו להעמיד הכוב וכמה היא קרובה מפלתו ואבודו מהר אם תרשק לחולשתו. וכמו שספר עליו החכם באמרו (קהלת ט) ומצא בה איש מסכן חכם, ספר על האדם בעיר קטנה מפני שהוא העולם הקטן וספר על כלי גופו ומדות נפשו באנשים מעט ומעטו אצלו כנגד גודל לב האדם ואורך מאוייו בעולם הזה וחסרון כחו והשגתו אותם, וספר על היצר בשר הגדול לרוב חייליו ואנשיו וצבאותיו ואמר וסבב אותה מפני שהוא מקיף כל עיני האדם בנראהו ונסתר. ואמר ובה עליה מצודים גדולים לרוב הרחוקים הרעים ומחשבותיו הרעות ומקרויו המגונים שמשדל להמית את האדם בהם כמו שאנו עתידים לבאר בעז"ה בשער הזה, ומה שאמר וצא בה איש מסכן חכם ר"ל על השכל. ומה שספר עליו במסכן מפני שאנשיו ועורויו מעטים כמו שאמר עליו ואדם לא זכר ואמר וחכמתו המסכן בויהי, ועם חלשותו כבר ספר מהירות תשוקת היצר אליו בחלמנו בו ותשוקתו מסתלקת מעל האדם בכלקה, כי המעט מן האמת ינצח הרבה מן השקר כאשר המעט מן האור דוחה הרבה מן החשך.

¹⁹ וכמו שכתב החובת הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה) והוא שאומר בן אדם ראו לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמשך בכחות נפשך והמערב בזוג רוחך והמשתתף עמך בהנהגת חושך הגופניים והרוחניים המושל בסודות ס"י"א (מדות) נפשך וצפון חובך בעל עצתך בכל תנועותיך הנראות והנסתרות שתהיינה ברצונך האורב לפתות פסיעותיך (ס"י"א לעלות פשיעתך) ואתה ישר לו והוא רע לך ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך, לבש לך בגדי הידידות ועדה עדי האהבה לך ונכנס בכלל נאמניו ואנשי עצתו וסולת אוהביו, רץ אל רצונך כנראה מרמזותיו וקריצותיו והוא מורה אותך בחציו הממיתים לשרשך מארץ חיים כמ"ש הכתוב במי שענינו כך (שם כו) כמתלהלה הוירה זקים חצים ומות כן איש רמח את רעהו ואמר הלא משחק אני. ומן החזק בשלוחיו אשר יורה אותך וילחם אותך בהם במצפון עיניך שישדל לספק עליך אמתתך ולשגב מה שתנבר לך ולערב את נפשך במחשבות כוזבים וטענות שקרים יטריד אותך בהם ותועלותיך ויסקפ עליך מה שתנבר לך מאמונתך ודעתך. ואם תהיה נזהר ממנו ותזמין לו שלוחי שכלך תלחם אותו בהם ותסקפ חציו מעליך תנצל ותמלט ממנו בעוה"י. ואם תשדך עיניך אליו ותמשיך אחר רצונו לא ירף ממך עד שיאבדך בהיני העולמים וישרשך משני המעשים כמ"ש בסעיף מסעיפו ואיש אחד מחייליו (שם כז) כי רבים חללים הפילה ועוצמים כל הרוגיה דרכי שאלו ביה וגו'. על כן אל תטרידך מלחמת זולתו ממלחמתו וקרב בלתי קרבו והחריב עם מי שהוא רחוק ממך מן החריב עם מי שלא יפיר ממך ודחיתו מי שפעל יגיע אליך כי אם ברשות מדחות מי שאינו שואל רשות בהמצאו עמך.

ואמרו על חסיד ששאל אנשים שבים ממלחמת אויבים ושללו שכל אחר מלחמה חזק אמר להם שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שכל התעתודו מלחמה הגדולה אמרו לו ומה היא המלחמה הגדולה אמר להם מלחמת היצר וחייילו. ומן השני המלחמה אחי כי כל אויב שיש לך כשנצח אתו פעם

עוד לא סיים הכומר את דבריו לפני העגלון הסמיקו. הוא לפת את השוט בחרדה, ונענע בראשו לשלילה נחרצת. רק אחרי כמה שניות, הצליח להוציא מפיו מלים בודדות בקול נמרץ ותיקיף: "לא! לא ולא!".

הכומר שהיה משוכנע שעני מדוכדך כמוהו יקבל את ההצעה בשתי ידיים, עמד מולו נבוך. מיהר הכומר להתעשת וביקש לברר: "לא נכריח אותך או את בני משפחתך לעשות צעד בניגוד לרצונכם, אך תואיל להסביר לי: מה ההגיון שבהחלטתך? מדוע מתנגד אתה לעסקה קוסמת שכזו?".

באותה שעה עמד רבי יונתן אייבשיץ בצידי האולם, והתפלל להקב"ה שיתן חכמה בלב היהודי לענות כסיל כאיוולתו. עיניו של העגלון נחו על הכומר והמלך, והיה ניכר כי הוא חושש מלענות ושוקל בדעתו האם בכלל להשיב. "אל תפחד", הרגיעו המלך, "דבר כאוות נפשך. לא נעשה לך כל רע".

אזר העגלון כוח והשיב: "כאשר הצעת לי את העסקה, נזכרתי בצוואתו של אבי המנוח זכרו לברכה. אבא גם הוא היה עגלון - נקי כפיים וישר דרך. לפני מותו ציווני לחיות כיהודי ירא שמים סר מרע ועושה טוב. מלבד זאת לימדני פרק במשא ומתן והליכות חיים.

בני היקר, אמר לי, 'משאיר אני לך שני סוסים חזקים וטובים, מהם התפרנסתי בחיי. שמור עליהם והתפרנס מהם גם אתה. אך היוהר בני וזאת תדע, אם תיתקל בסוחר סוסים שיציע לך להמיר את סוסך בסוס משובח יותר, והוא גם מוכן להוסיף סכום כסף - אל תסכים! הרי לא סתם מוכן הוא לתת לך סוס ועוד לשלם כסף על ההחלפה. הסוס שנראה טוב ומשובח בודאי סובל ממחלה נסתרת או שהינו גנוב וכיוצא. גם אם יבוא סוחר ויציע לך סוס תמורת

יום אחד, ויכוח נוקב מול רבי יונתן הסתיים בניצחון סוחר לרעתו של הכומר, קם הכומר על עומדו, ואמר בפני המלך: 'יודע אדוני המלך כי כמובן הצדק אתי, ודת הנצרות הינה הטובה והמעולה שבכל הדתות, אלא שמוחו השנון ופיו החד של הרב אייבשיץ הם שעומדים בעוכרי, הצדק לא עמו אלא אומנות הויכוח בידו ותו לא. ואם תרצה כי אוכיח לך את צדקתי, הזמן לכאן יהודי פשוט ורגיל, שיעמוד איתי בויכוח, ואז ניווכח בעליל איזו דת נכונה!.

נימנו וגמרו כי היהודי הפשוט הראשון שיחלוף ליד ארמון המלוכה, ייקרא פנימה לעמוד בויכוח עם הכומר.

לא עבר זמן רב ועגלה רתומה לסוס חלפה ליד הארמון, ובה עגלון יהודי לבוש בגדים מרופטים ובידו שוט גדול. הכניסו אותו בפקודת המלך, והכומר קיבל את רשות הדיבור.

'יש לי עסקה להציע לך', פתח הכומר תוך שהוא מחכך ידיו בהנאה, 'מהיום, ואילך המלך יאשר לך משרת 'עגלון' בחצר המלוכה'. המלך הנהן בראשו, והכומר המשיך 'משרה רמה זו תניב לך משכורת מכובדת וקבועה, מכאן ולהבא לא תזדקק יותר לחסדם של אנשים, אתה ובני משפחתך העניים תוכלו להתגורר הנם בסמוך לארמון, תהנו מזכויות אזרחיות מלאות, תקבל גם תואר אצילים ומאומה לא יחסר לך. בנוסף לכך, נדאג לעולם הבא שלך ושל משפחתך, שם תתענגו בשכר נצחי.

הכומר השתהה לכמה רגעים ומיד המשיך: 'בתמורה לכל הטובות האלה, עליך להסכים רק שאתיז עליך מעט מים ואכריז באותה שעה 'מעתה ואילך נוצרים אתם'.

כמה נכונה צוואתו של העגלון! השמן מציע לנו שפע של סוסים טובים ללא כל תמורה, שלל תחליפים מהנים ומענגים, ואנו במקום לבחון את הצעותיו הנדיבות, מתפתים פעם אחר פעם לקנות את סחורתו בלי לשאול מה הרווח שלו בהן, ובסוף מגלים שהסוסים גנובים וחולים. מופתעים לראות שהחלפנו עולם נצחי בעולם חולף.

בל נשכח את צוואתו של עגלון יהודי זקן

מו לג-ד) 'זהיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם' ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו בעבור תשבו בארץ גושן כי תועבת מצרים כל רעה צאן'

וביאר הכלי יקר את טעם הדבר: 'יש לחוש שלכך הוא קורא אתכם כדי לבחור בכם אנשים למלחמתו לפיכך כשישאל לכם מה מעשיכם ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך'.

וכן לבסוף שלקחם לקח החלשים שבהם ובמו שכתוב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה: (מז ב)²⁰

אתו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצה" (שם מז, כא). יוסף מעביר את המצרים, ממקום למקום. מבארים רבותינו, כי בצעד הזה שנקט יוסף, רואים את חוכמתו ותבונתו. ידע יוסף כי בסופו של דבר, תכלית הרעב במצרים היא כדי שאחיו יבואו להתגורר שם. והנה דרכו של עולם, כאשר מגיע אדם למדינה זרה, הוא חש תחושת זרות וחוסר ביטחון, לכן העביר יוסף את המצרים ממקום למקום, כדי שגם שהמצרים יחושו עצמם זרים במקום בו יתגוררו. כך דאג יוסף לאחיו, שלא תהיה להם אי-נעימות בהיותם זרים במצרים, שהרי המצרים עצמם אינם תושבי המקום.

סוסך, ללא כל תוספת תשלום מצידו, גם כן אל תסכים, כי גם במקרה כזה ודאי יש לו חשבון של רמאות והונאה, שכן לשם מה יחליף סוס בסוס ללא כל טובת הנאה לעצמו?! רק אם יבוא סוחר ויאמר לך: יקח סוס כתחליף לסוסך, ובתמורה שלם לי כך וכך כסף, תתחיל לבדוק את הסוס אם הוא אכן מתאים לך ותכין את עצמך לקראת העסקה, שכן כאן טמון מקח הגון, וכוננתו של הסוחר ישרה!

'אדוני הכומר' סיים העגלון ופנה ישירות אל הכומר, 'הצעת לי כעת עסקה ובה כל טוב העולם הזה - בתוספת חיי נצח טובים בעולם הבא, ולמרבית הפלא אינך דורש ממני כל תשלום או תמורה, כל זה הוכיח לי שסחורתך פגומה, כנראה שמשוהו רקוב בה... לכן אני מסרב בתוקף לעסקה!..'

חיך רחב התפשט על פני המלך. הוא ציוה לאחד המשרתים שיעניק לעגלון מתנה יקרת ערך ושילחו לנפשו לשלום.

הכומר המובס והכאוב, פנה לרבי יונתן ששאתך כל העת והודה בפניו: 'ניצחתי, רבה של פראג, גם הפעם!..'

²⁰ והאנשים רעי צאן כי אנשי מקנה היו (בראשית מז, לב). מעודי תמהתי, מה העניין בכך שאבותינו היו רועי צאן.

במבט שטחי נראה, כי מלאכת רעיית צאן מתאימה לאנשים פחות-ערך, בעלי מוח צר, ולא לאנשים בעלי יצירה ושכל עמוק. מדוע, אם כן, אבות האומה, גדולי עולם, עסקו ברעיית צאן.

והנה בהנהגתו עם אחיו, ראה יוסף את הנולד, ועוד בטרם בואם למצרים, כבר הכין את הקרקע לירידתם.

כאשר אוזל כספם של המצרים, והם מבקשים מיוסף לקנות אותם ואת אדמתם, כדי לתת להם בתמורה מזון, אומרת התורה: "ואתה עם העביר

ואמרו כולם שאינם יודעים לעשות לבנים, ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה". שבת לוי עמדו נגד הפיתויים, ולא רצו לקבל על עצמם שום עול אחר שאינו עול תורה, ובזכות זה נפטרו מגזירת השעבוד.

ומבואר שהסיבה שנפטרו כי התחמקו מעיקרא ואמרו שאינם יודעים לשעות כלום.

וכן מצינו במשה רבינו שבחכומכתו הביא לעמ"י חופש ביום שבת

את זה הבין אפילו פרעה הרשע. ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם (שמות ב, יא). אומר המדרש דבר אחר וירא בסבלותם, ראה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה

בסך הכל רועי צאן, ואין הם יודעים לעשות דבר מעבר לכך.

רועה צאן, יוצא עם צאנו מחוץ למקום ישוב, שם הוא נמצא לבדו עם השי"ת. יש לפניו את השמים ואת הארץ ותו לא. ההתבוננות בבריאה, באין כל מפריע, גורמת ליראת שמים. לכן האבות הקדושים היו רועי צאן. הם יכלו להתעסק במסחר, באבנים טובות ומרגליות, אבל בהיותם רועי

צאן, כל זמנם היה מוקדש להתעלות רוחנית. נוסף על כך, "ורחמי על כל מעשיו" (תהלים קמה, ט). רועה צאן נמצא כל הזמן עם הצאן ומרחם עליהם, נותן להם לאכול ולשתות. דרך זה ניתן לרכוש מידות טובות. הצאן נמצא כל הזמן תחת חסותו, והוא דואג לו ובכך הוא מתעלה ברוחניות. זו היתה ההסתכלות של יוסף הצדיק, כאשר דאג לאחיו לבל יפגעו ברוחניות. בהיותם רועי צאן, מופרדים מן המצרים, מתבודדים עם צאנם, ויכלו להמשיך ולהתעלות מעלה מעלה.

ופירש רש"י ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, ובנימין, אותן שלא כפל משה שמותם כשברכן, אבל שמות הגבורים כפל. וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה, ולגד אמר ברוך מרחיב גד, ולנפתלי אמר נפתלי, ולדן אמר דן, וכן לזבולון, וכן לאשר. זהו לשון בראשית רבה (צה, ד). שהיא אגדת ארץ ישראל.

הרי שאילו יוסף היה חי היה מתחמק מלעבוד מעיקרא בידעו שאין מתנות סתם ולכן לא שיעבדום אלא לאחר שיוסף נפטר.

וכמו שמבואר בבדעת זקנים מבעלי התוספות (ה, ה) כתב "אמרו שבת לוי, עתידים אנו לעבוד עבודת משה של הקב"ה, חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שבר שיתן לנו, וענו הלוויים

אבל יותר מזה, יוסף דאג גם לרוחניות של אחיו. כאשר הגיעו אחי יוסף לבשר ליעקב אבינו כי יוסף חי, אמרו לו בשם יוסף כי הוא "מ של בכל ארץ מצרים" (שם מה, כו) - לא מצרים מושלת עליו, אלא הוא מושל על מצרים. בכך רצה יוסף לבשר לאביו, שהוא נותר בצדקותו וטהרתו, גם בהיותו משנה למלך מצרים.

זו היתה מעלתו המופלאה של יוסף, שעל אף שהתגורר במצרים, בתוככי הארץ הטמאה, נותר בצדקותו וכך גם גידל את בניו. אך בנוגע לא חיו, יוסף לא היה בטוח שגם הם יוכלו לעמוד בניסיון הקשה הזה. הוא ידע כי כאשר פרעה יראה אותם ויבחין כי הם פקחים, גיבורים, יפים ונבונים, בוודאי ירצה למנות אותם למשרות רמות במצרים. את האחד ימנה אחראי על הכלכלה, את השני על הביטחון, וכך כל אחד ואחד מהאחים יקבל משרה שלטונית רמה.

חשש יוסף פן בהיותם בשלטון, הם לא יעמדו בניסיון כמותו, לכן הורה להם להגיד לפרעה שהם

למעשה פרשת שמות

להן כמו שתאמר, הלך משה ותיקן להם את יום השבת (לנוח) שמות רבה שמות א, כח. (הטור) א"ח סי' רפא) מפרש בכך את התפילה (בשבת בבוקר) ישמח משה במתנת חלק ו, משה רבינו הביא לאבותינו במצרים את מתנת השבת.

לתגובות P0583271323@gmail.com

להוסיף למאמר על פסח החלטה אחת קובעת הרבה וכתב האבן עזרא וידעו מצרים. הנשאים. גם הנטבעים לפני מותם כי אני ה': ומבואר שמטרת ה' שידעו המצריחם הנטבעים לפני מותם שאני ה' ולכאן טירחא זו למה הרי תיכף ימותו אלא מכאן ראויים חשיבות של רגע אחד של אמונה להביא יונה הביא שאמר שואוני והטליוני חשיבותו של רגע או שהעונש הוא שיראה שטעו ולא יכול לתקן למה למשה רבינו לא היה כח להילחם בעמלק והיה צריך להחזיק את ידיו אומר התי' מפני שהתעצל ונלחם עימם מחר ולא היום עי' מש"כ בזה בלמעשה פרשת קדושים מה שהאדם רוצה לראות הוא רואה

מלמעשה

... איש כפי אכלו לקטו (טז, כא) הגאון הצדיק רבי אליה לופיאן זצ"ל, אומר חידוש נפלא, מבהיל על הרעיון: הכתוב אומר: "זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגלגולת מספר נפשותיכם איש לאשר באהלו תקחו" (טז, טז). לאחר מכן (פסוק יט) מופיע הציווי: "איש אל יותר ממנו עד בוקר". ומיד אחר כך (פסוק כ) התורה מספרת: "ולא שמעו אל משה וייתירו אנשים ממנו עד בוקר וירום תולעים ויבאש ויקצוף עליהם משה". אנשים אלו, כפי שגילו לנו חז"ל, היו דתן ואבירים. ומה היה ה"חשבון" שלהם להותיר מן המן למחר? הם אמרו לעצמם: "מי יודע מה יהיה מחר? מה נאכל

מחר, אם, חלילה, לא ירד מן? מה שבטוח בטוח! נאכל היום רק מחצית העומר שלקטנו ואת מחצית השניה נאכל למחר! ליתר בטחון! האמת היא שקשה לדמיין מצב שכזה... אנחנו קמים בבוקר פותחים את – הפרזיזדר ומוצאים בו, ברוך השם, אוכל מכל טוב. גם אם הוא ריק – נגשים למכולת הסמוכה. ואם במכולת לא יהיה את שחשקה נפשינו ישנם סופרמרקטים ענקיים ששם יש הכל... דתן ואבירים חששו שעלול להיות מצב בו הם יקומו בבוקר ולא יהיה כלל מה לאכול! אין שום אוכל במחנה כולו! זה מצב לא קל.. לכן, ליתר בטחון, השאירו חצי מהכמות היומית למחר... אי אי אי! לא היתה להם את מידת הבטחון בהשם יתברך שיתן להם את אכלם גם מחר! הם אכלו היום רק חצי עומר ושמרו את החצי השני למחר...

ומה אומר הפסוק שלאחר מכן? (פסוק כא) "וילקטו אותו בבוקר בבוקר פרוש: כמה אכלתם אתמול? חצי עומר? מכאן והלאה – איש כפי אכלו" תקבלו כל יום רק חצי עומר... "כפי אכלו!" כפי המידה שאכלתם אתמול, בעטוי של חוסר הבטחון שהיה לכם, כך תקבלו מכאן ולהבא מידי יום ביזמו במשך ארבעים שנה! מוראדיג! (יחי ראובן)

להוסיף למאמר על פסח החלטה אחת קובעת הרבה

ויש להוסיף מש"כ הו"ד באספקלריא פסח תשפ

ולפי דברי הכלי יקר שהובא שם מובן שפרעה חשה שהוא ירוויח וירש גם את עמו, וה' עשה שהפסיד וכדי לנקום בו כנגד מה שעשה להם בפרך.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומוח"ס ויען יוסף, שלהן מלכים ושאל

אמר אויב ארדוף אשיג אהלק שלל

אמר אויב ארדף אשיג אהלק שלל (שמות טו, ט – מתוך שירת

הים)

למעשה פרשת שמות

בהיכלו, אז אריק חרבי ותורישמו ידי כדי שתהיה גלויה ומפורסמת הנקמה שאעשה בהם על שמרדו בו והביאו עשר מכות על מצרים. ובהו מדוקדק הלשון תמלאמו תורישמו שקאי הכל על ישראל" עכ"ל.

לפי דבריו מובן מדוע הקדים הכתוב לשון "אחלק שלל" ל"אריק חרבי", כיון שנעשה הדבר בכונה תחילה ע"י פרעה, שמקודם הוא עצמו ועמו יחלקו להם שלל, ואז ילכו להלחם עימם ולרשת אותם ולקחת את השלל שנתנו להם מידם.

ג. רבינו האוה"ח הק', מפרש את לשון הפסוקים וסידרם, כי באמת כונת פרעה לא היתה להרוג את כל בני ישראל, אלא מתחילה לשלול את שללם ולקחתם לעבדים, ורק את גדוליהם להרוג, וזה לשונו: "אחלק שלל. הנה הרשע חשב עשות ג' דברים. א' שוה בכוחו והוא לשלול כל שללם, והוא אומר אחלק שלל, ב' שיקח אותם לעבדים כבראשונה, והוא אומר תמלאמו נפשי פי תמלא נפשי מהם כשאחזור לכבוש אותם לעבדים. גם רמו שיוסיף לעשות בהם חפצו בעיני יותר ממה שעבר. ג' להרוג משה ואהרן וקניהם וגדוליהם, והוא אומר אריק חרבי וגו' ואומר תורישמו ידי ירצה על דרך אומרם ז"ל (שמות רבה פ"א) בפסוק (ב' ט"ו) ויבקש להרוג את משה שבקש להורגו בסייף ולא שלטה בו וכו', והוא שאמר משה (לקמן י"ח ד') ויצילני מחרב פרעה לזה" עכ"ל.

לפי דבריו מובן גם סדר הדברים, שמכיון שלא חפץ בהריגת כל ישראל אלא בלקיחת שללם, אמר מתחילה "אחלק שלל", אחר ביות ישראל, סבר לקחתם לעבדים וע"ז יאמר אח"כ "תמלאמו נפשי", ואחר שיקח את כולם בשבי, סבר להרוג רק את גדוליהם וקניהם, כדי לשבור את רוחם, וע"ז יאמר רק בסוף "אריק חרבי תורישמו ידי". והקב"ה ברחמיו הרבים הפר עצתו וקלקל מחשבתו והשיב לו גמולו בראשו.

ד. רבינו בעל הפנים יפות, מפרש כי הטעם שהזכיר פרעה את ענין חלוקת השלל מרם הזכיר את הריגת יריב חבר, הוא לפי שתמנו פרעה לבוא ולזנוב בישראל מאחוריהם, ודרכם היתה בעת הליכתם, לקחת את הרמוש בעגלות בסוף השיירה, נמצא כי כאשר יגיע אליהם פרעה, הוא ימצא את סביבת השלל לפניו מרם יתחיל הוא להילחם עם האנשים.

וזה לשונו: "אמר אויב ארדוף אשיג וגו'. לפי פשוטו לפמ"ש לעיל, שהיה יכול פרעה לבוא אליהם בקרוך, לפי שהורג והיו

ויש להקשות, מדוע הזכיר תחילה את השלל, ואח"כ הזכיר את ענין ההריגה "אריק חרבי תורישמו ידי", הלא דרך המלחמה היא קודם להרוג את היריב, ואח"כ לקחת את שללו.

ת. אחר העיון בדברי המפרשים, נראה כי אפשר לבאר ולתרוץ שאלה זו בכמה דרכים:

א. רש"י הק', ביאר כי באמת לשון זו שאמר פרעה "אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל", לא נאמרה תוך כדי הרדיפה אחר עם ישראל בדרכם אחריהם לים סוף, אלא נאמרה ע"י פרעה לאנשיו, כאשר הם היו בתוך מצרים, והיה פרעה צריך לפתותם בדברים כדי שיבואו עימו לרדוף את עם ישראל.

והנה דרך העולם, כי שלל המלחמה כולו הולך למלך, וגם במלחמה זו, הבינו המצרים כי שלל המלחמה יגיע לפרעה, ולכן לא "השתלם" להם לסכן את עצמם במלחמה עבורו. לפיכך היה פרעה צריך "לשנות את הכללים", ולקדים ולהבטיח להם שאם יבואו עימו למלחמה, אז השלל של יריביהם יגיע להם, וע"ז נשתמנעו ובאו עימו למלחמה אחר ישראל.

וז"ל רש"י (שמות ט"ו, ט'): "אמר אויב - לעמו כשפיתם בדברים, ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי" עכ"ל. מעתה מובן מדוע הקדים את ענין חלוקת השלל לענין המלחמה "אריק חרבי", כיון שהבטחת השלל היא גרמה לו שיוכל לרדוף עם חייליו אחר ישראל ולהריק חרבו עליהם.

ב. רבינו הכלי יקר, מבאר כי לשון "אחלק שלל", באה ללמדנו כי מה שהשאיילו כל מצרים לבני ישראל כלי כסף וכלי זהב ושמלות, לא נעשה על דעת כל אחד ואחד מהמצרים בדעתו הפרטית, אלא היתה זו הוראה מפרעה, שישאיילו כליהם לישראל. וכונה דוונת נסתרת היתה בזה לפרעה, כי רצה שבני ישראל יתעשרו תחילה מטוב מצרים, ואח"כ כאשר יכה אותם במלחמתו, יירש הוא את שללם, וירש הוא אויבים עשירים ולא אויבים עניים.

וז"ל הכלי יקר: "כך אמר פרעה, מה נקמה היא זו שאנתקם מן העבדים שהיו עסוקים בחומר ולבנים וידל ישראל מאד, אלא אדרבה אחלק להם שלל משלי ומשל עמי על ידי שישאיילום כלי כסף וזהב ושמלות ועל ידי זה יהיו ספונים וחשובים, וזה שאמר אמר אויב ארדוף ואשיג אותם כי יבוא יומם, אבל לא עכשו מיד אלא תחילה אחלק להם שלל משלי, וכאשר תמלאנו נפשי שימלא נפשי אותו כל טוב ויהיה שקט ושאנן

למעשה פרשת שמות

"היה שם יהודי אחד" - ממושיך הדרשן - "בשם גרשון בן עמינדב..."

כל הקהל מתחיל ללחוש: "נחשון בן עמינדב", אבל מיודענו הדרשן עושה עצמו כאינו שומע וממושיך לתאר במילים ציוריות את התלבטויותיו הקשות של גרשון בן עמינדב, מה עליו לעשות בעת הזו:

מצד אחד נצרך מעשה של מסירות נפש לקפוץ למים, מצד שני - מה יהיה על אשתו וילדיו הקטנים, מי ידאג להם כאשר ימות בטביעה? ואף על פי כן, החליט גרשון בן עמינדב, יש למסור נפש בלי להתחשב בשיקולים אחרים כלל!

בינתיים ניגשים לגבאי כמה מתפללים זועמים והטיחו בו: "הרי היהודי אמר שאינו איש דברים, למה לחצת עליו לעלות לדבר?!...!"

"ובכן" - המשיך הדרשן - "היה ברור לו שללא מסירות נפש לא יזוז דבר. החליט אפוא גרשון בן עמינדב שהוא קופץ לתוך המים. אלא שלהפתעתו המרובה, את מי הוא פוגש שם? את... נחשון בן עמינדב שהקדימו בכמה רגעים..."

"אם לא היה נחשון מקדים את גרשון - עד היום היה הנס נקרא ע"ש גרשון!"

"כך מפסיד אדם זכות עולמית של קידוש ה' בעקבות השתהות ותהיות" - סיים הדרשן. "כשיש לך רעיון טוב - הזדרז לקפוץ ולבצע אותו מיד. קנה את עולמך לפני שיקדימוך אחרים!" (ומתוק האור)

סמוכים למצרים, אלא שהתחכם לבוא מאחריהם כדי שלא יהא להם מקום לברוח ודרך המשאות לילך אחרי העם, לכך אמר פרעה, לעמו כשיבואו מאחריהם ימצאו תחלה השלל ההולך אחר ישראל, והם החמורים שנשאזו ביזת מצרים וטול כל אחד חלקו למלאות מהם הפסדם, והיינו דאמר ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי שימלאו ההפסד שהיה ביזת מצרים, ואח"כ ילחמו בהם ויבזו כל אשר להם עד שירש אותם לגמרי" עכ"ל. ונמצא שגם לפי דבריו סדר הלשון מכוון, שלפיך הקדים את ענין "אחלק שלל" לענין המלחמה "אריק חרב".

יש לך רעיון טוב? הזדרז לקפוץ ולבצע אותה לפני שיקדימוך אחרים!

בחול המועד פסח נכנס אברך לבית כנסת בין מנחה למעריב. הגבאים הבחינו בו ומיד פנו אליו בבקשה שידרוש דרשה קצרה לפני הציבור. סרב הלה ואמר: "לא איש דברים אנכי...". אבל הגבאים לא ויתרו, הפצירו בו עד שנעתר לומר כמה מלים.

העלוהו אחר כבוד אל הבימה והוא פתח ואמר כך: "רבתי! עוד כמה ימים יחול 'שביעי של פסח', בו קוראים אנו בתורה את פרשת קריעת ים סוף. נתבונן מעט מה ארע שם.

"כולם ודאי יודעים כמה נורא היה מצבם של עם ישראל באותה עת. מאות אלפי יהודים צועדים עם נשותיהם וילדיהם הקטנים, מאחוריהם שועטים מיליוני פרשים מצריים, ולפניהם - ים סוף. אין לאן לברוח!"

"באותם רגעים נצרך מעשה של מסירות נפש שיציל את עם ישראל ויגרום לכך שהים יבקע. ללא מעשה של מסירות נפש - לא היו יכולים להנצל!"

למעשה פרשת שמות

הרכב התקדם עוד במעלה הכביש. משפחת כ. הגיעה לביכר המפורסמת בכניסה ליישוב מירון. הרכב פנה שמאלה במטבעיות, ולפתע נעצר בחריקה...

"מה קרה?" נפלטת הקריאה מפי כולם, והתשובה נגלתה לעיניהם מיד השער הצהוב המפורסם בכניסה ליישוב מירון היה סגור. בפתח עמד שוטר בעל מבע פנים אטום, שהחווה להם בידו לשוב על עקבותיהם.

הרכב כ. התמהמה מלשוב על עקבותיו, כביכול לא הבין את שרמזו לו השוטר. הוא התקדם עוד מעט לעבר השער, ונבלם בחסר סבלנות.

"מה, אתה לא מבין רמזים!?" קרא לעברו השוטר בחסר סבלנות, "קבר הרשב"י" סגור היום לכניסת רכבים, תמשיך הלאה, מה לא ברור כאן!?"

כן. הציון היה סגור לכניסת רכבים. לרב כ. ארכו כמה שניות לעכל את דברי השוטר. הוא ניסה להתעניין לפשר הסגירה הפתאומית, אך נתקל בתגובה אטומה וקצרת רוח. משכך, עבר להשתמש בנשק הרגש... הוא ניסה לדבר על לב השוטר, הצביע לעבר הילדים שהיו אחוזי הלם, ניסה להסביר לו היכן ומתי התחילו הבקר את מסעם, ועד כמה ציפו הילדים לנסיעה הזו. אלא שכפי הנראה הוא לא היה הראשון שניסה לדבר על ליבו הבוקר, ותגובתו החוזרת והנוקשה של השוטר הייתה בהתאם...

בלית ברירה נאלץ האב לאכזב את ילדיו ולספר להם כי יהיה עליהם לוותר על הביקור במירון.

אמנם הם לא ידעו על כך מראש, אך בשנתיים האחרונות סגירת הציון במירון קרתה לא מעט. עוד לפני האסון הטרגי בל"ג בעומר האחרון, הספיקו שערי הציון להינעל עוד כמה וכמה פעמים, בכל עת שהרשויות הששו מהדבקה המונית מפאת אירוע צפוף מתוכנן.

הלחץ של הרשויות התגבר בפרט לאחר האסון הנורא שהתרחש בל"ג בעומר אשתקד, שבו נספו ארבעים וחמשה יהודים קדושים וטהורים כתוצאה ישירה מהדוחק הגדול והצפיפות ששררו במקום.

לאקר האסון הקשיחו הרשויות עוד יותר את הנהלים. מפעם לפעם, כאשר התקרב יום מיוחד, שעלה חיש

ולפי האמור מובן ביתר שאת למה עשה ה' שהחלטה אחת תקבע הרבה שהרי זו היא תכלית יצי"מ

תפילה תמימה שפתחה שערים

את הנסיעה הזו תכננו ילדי משפחת כ. במשך זמן רב. משפחת כ. שייכת לקהילה חסידית מוכרת שקבעה לה משכו באחת מערי הדרום, ולנסיעה הזו הם זכו לאחר שעמדו בהצלחה במבצע חיווק שנמשך במשך חודש שלם, והשתתפו בו כל ילדי המשפחה, כשהפרס הגדול שהובטח להם היה נסיעה משותפת לצפון הרחוק. הנסיעה תכננה כדי להחליף אויר ואוירה, ובעיקר כדי לשאת תפלה על קברי הצדיקים הטמונים בין רגבי אדמת הגליל, ביום המסגל, ז' באדר, הילולא דמשה רבנו רעיא מהימנא.

אתא ובא ראש חודש אדר. ההתרגשות בקרב ילדי המשפחה הלכה וגאתה ככל שהיום הגדול הלך והתקרב. ביום שלפני הנסיעה המיוחלת שכר האב רכב מרווח שיוכל לאכלס ברחבות את כל ילדי המשפחה. השכם בבקר, טרם אור ראשון, יצאו בני המשפחה על מטלטליהם למסע הנחשק, כאשר התוכנית היתה לפתח את היום בתפלת שחרית בציונו של התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי הטמון ביישוב מירון.

הדרך הארכה מהישוב הדרומי שבו התגוררו בואכה מירון עברה על כולם בטוב ובנעימים. הילדים היו מרתקים לנוף הנפלא שהלך והתחלף ככל שהאיר היום. הנוף הדרומי הצחיח הצבוע בחום חדגוני הלך ונצבע בירוק ככל שרכבם התקדם לכון צפון.

כאשר סוף סוף החל הרכב לטפס בכביש המתפתל בואכה מירון, ההתרגשות ניכרה ביושביו. הגדולים מבין הילדים זמוזמו במרץ את השיר המפורסם "לכבוד התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי...", שיר שהכירו היטב מהשתתפותם בשנים עברו במעמד ההדלקה במירון. בשנתיים האחרונות, עקב מגבלות הקורונה, לא עלה בידם להשתתף במעמד גדול ונשגב זה ועתה היתה ההתרגשות גדולה בהתאם.

למעשה פרשת שמות

שבת קודש בחוקתי - מתוך הספר "ההר הטוב הזה" מאת מרת פועה שטיינר על אביה, הגאון רבי שלמה מן ההר

שנת תש"ח, הרובע היהודי במצור, ביום שישי י"ט באייר, הוכרזה הפסקת אש, ובמפקדת הלגיון התנהל משא ומתן על כניעה.

יוצאים מהמרתפים. עדיין אין יודעים מה יהיה ולאן נלך. אנשים הולכים הביתה לארוז חבילות, מקווים שנורשה לקחתן.

אבא ואמא עולים הביתה, לעיניהם נגלה מחזה מזעזע - פגז פגע בבית, חור בתקרה, על השולחן ערימת אבנים וזכוכיות, הרהיטים מנוקבים, הכל מלא אבנים טיח ושברי זכוכית. רגעים אחדים עמדו המומים. "הבא לי שמיכה" אמרה אמא לבסוף "צריך לאסוף בגדים". אבא עשה כמצוותה.

אחר פנה למטבח, בפניה עמדה הטנג'ה - חבית חרס גדולה - שלהפתעתו, לא ניזוקה בהפגזות, הרים את המכסה וגילה שהיא מלאה מים. "נפלא, אתרחץ לכבוד שבת!" "מה?!" אמרה אמא "אין לך דאגות אחרות? בא עזור לי".

אבא הוריד את המזוזות, עטפן במטפחת והכניסן לילקוטו... אמא מחתה את הדמעות מעיניה והמשיכה להוציא בגדים מן הארון. אבא ניגש למזוון והוציא את פמוטות הכסף - "ערב שבת היום". יחד קשרו את ארבעת הקצוות של שמיכת הצמר והורידו אותה לחצר.

בחצר שררה מהומה, חבילות נערמו, אנשים התרוצצו אנה ואנה, אחרים עמדו מוכי הלם. לא נראה היה שאיש מכל הציבור נותן את דעתו על השבת הקרבה.

כבר חצות היום, בימים כתיקונם מתחילים בהכנות לשבת עוד בטרם יאיר היום, כך חונך אבא מילדותו. "זכור את יום השבת לקדשו - מצוה זו מה תהיה עליה היום?" - בער הדבר בקרבו. הוא עלה שוב הביתה, הפעם לבדו. ניגש לארון, הוציא את חליפת השבת, חולצה לבנה, מגבת... וערך רחצה כדת וכדין, אמנם המים היו קרים, אך עם כל נטלה ונטלה ששפך על עצמו אמר: "הריני מתרחץ לכבוד שבת קודש!" באשמורת בוקר יום השבת הגברים יוצאים בשבי הלגיון לירדן. בצהרי היום מגיעים למחנה בלב

שתגרם בו ציפיות יתר, הודיעו הרשויות במפתיע כי שערי מירון סגורים לכניסת מתפללים.

גם הפעם, לקראת ז' באדר - יום שבו רגילים המונים מבית ישראל לעלות לצינונו של רשב"י - הודיעו הרשויות על סגירת הצינון למתפללים. משפחת כ. לא הייתה מעדכנת בעובדה זו, וכמאמר הפתגם הידוע: "כגודל הציפייה גודל האכזבה", הם התקשו עד מאיד לעכל את העבדה.

בלית ברירה סב הרב כ. על עקבותיו. הוא חנה בצד הדרך והחל לשקל את צעדיו, האם להמשיך ולנסוע להתפלל בצפת או שמא לחנות בחניון סמוך ל'היסחב' עם הילדים רגילת במעלה ההר בואכה ציון הרשב"י...

אלא שאם הוא חשב 'להרים ידיים', ילדיו לא היו מוכנים לכך בשום פנים ואופן; "אבא", הפתיע אותו מאחור קולו הדקיק של שמוליק בן השש, 'הרי תמיד אתה אומר לנו שתפילה עוזרת בכל מצב, ועכשיו אנחנו מתייאשים עוד לפני שהתפללנו?!"

"נכון, איך לא חשבנו על כך?!" התפלאו כלם, ובאותו רגע בקעה התפלה מפי כל הילדים. איש איש בשפתו, בקשו בלשונם התמימה והילדותית בקשה פשוטה: שהשער של מירון יפתח בפניהם, והם יוכלו לעלות ולהתפלל על קברו של רשב"י.

התפלה התמימה ארכה דקות בודדות בלבד. ומיד עם סיומה, כשכל הנוסעים ברכב חדורים באמונה תמימה, פתח האב בנסיעה מהירה לעבר השער. גם הפעם השער היה סגור, אלא שהאב התעלם והחל לנסוע לעברו באיטיות. השוטר היה אותו שוטר שעמד שם קודם. אלא שלמרבה הפלא, הפעם הספיק לו מבט קצר לעבר הילדים היושבים ברכב, כדי לפתוח בפניהם את השער, ללא אמר ודברים.

כן, באותו בוקר היו הם מבין היחידים שהצליחו להיכנס ולהשתטח על צינונו של רשב"י הקדוש, וכל זאת מכיתה של תפלה תמימה. (וכל מאמינים בחוקתי תשפ"ב הובא ע"י הרב פנחס זרביב מכון למעשה לתגובות ולחומר

נוסף p0583271323@gmail.com)

למעשה פרשת שמות

איך אברך מגדיל את המשכנתא כשהמשפחה גדלה

לא אשכח את היום הזה בו יהודי יקר שראה אותנו בבית החולים שאשתי ילדה את הילד הרביעי התקשר לקחת את פרטי החשבון על מנת להעביר את הפרטים לאיזה תורם החפץ בעילום שם שרוצה לעזור לאברך שאשתו ילדה, לא תליתי בזה הרבה ציפיות...

אך לא אשכח את הבוקר שהתקשרתי לבנק לברר את היתרה לבדוק שאין מינוס חלילה... ואני שומע שהיתרה היא חמש מאות אלף ₪

מיד אמרתי כמה צריך להודות לה' על התורם החפץ בעילום שם. ורצתי לספר לרעייתי על גודל הנס...

וכבר תכננו מה לעשות בסכום הזה לכסות את רוב המשכנתא החדשה וכו' וכו'

וכמוכן נתנו שבח והודאה לה' למרות שאינני יודע מה מצא בי, אבל אני סומך עליו בוודאי שהבין שהדבר הנכון ביותר הוא לעזור לאברך שכמוני.

אבל השמחה לא ארכה זמן רב שהיות ומכרתי את הדירה למישהו למרות שהוא היה צריך לשלם בעוד חודשים וחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו, ולכן לא חשבתי כלל שזה קשור אליי.

אבל ליתר בטחון כשהגיע הבוקר התקשרתי אליו לשאול אם הוא הפקיד סכום כסף, והוא אישר שהוא גם פרע את המשכנתא וגם שילם את שאר הסכום...

ואז חשבתי לעצמי למה באמת בורא עולם לא שולח לי חמש מאות אלף ₪

ועניתי כי הקב"ה רוצה לבחון אותי בכל זמן מחדש האם אני מספיק חזק באמונה ובטחון או שאני לא מספיק חזק האם אני עובד אותו

ואז התחלתי להתבונן ולראות איך ה' שולח לי בדיוק את מה שאני צריך כי בחודש טבת תשפ"א

מיד לאחר שקניתי את הדירה ולקחנו על עצמינו משכנתא גבוהה שלא ידענו האיך נשלם אותה?

המדבר. כלואים בין גדרות תייל גבוהות, מעמידים לפניהם דוודים מלאי מים, אנשים דוחפים, כבר שעות ארוכות שלא שתו דבר.

בראותו את המהומה, החל המפקד הערבי לצעוק ולקלל, הוא ביקש להשליט סדר והדבר לא עלה בידו. "מי כאן מוכתר?" קרא נרגז, אך איש לא ענה לו. "מי כאן מוכתר?" צעק שוב כשהוא סוקר את הקהל הנדחק סביבו. פני הכל היו שחורות מפיה ומעשן המלחמה, הבגדים שלא הוחלפו שבועות מאובקים ומוכתמים, לפתע בלט לעיניו איש אחד רחוף למשעי, לבוש חליפה נקיה ויפה, חולצה לבנה... איש זה היה אבא.

"אתה המוכתר" צעק "מדוע אינך בא כשאני קורא לך?!" באין ברירה הבקיע לו אבא מעבר בין האנשים והתייצב על יד המפקד. "חלק מים" - פקד.

מאותו יום ראו בו מפקדי המחנה את ה"מוכתר" של השבויים. הכבוד שרחשו לו עקב כך סייע לא אחת בפתרון בעיות. זאת ועוד, בשעת המפקד היומי שארך לפעמים שעה ארוכה, הלגיונר היה מתבלבל בספירה בכל פעם מחדש... דרש מפקד המחנה ש"ח'וואג'ה מן ההר" יעמוד על ידו. כך היה פטור מלשבת ישיבה מורחית על האדמה המדברית הלוהטת במשך תשעה חודשים, עד אשר זכו להשתחרר ולשוב הבייתה בשלום. סיפור זה סיפר אבא שלש שנים קודם פטירתו. באותה תקופה כבר חלה והיה עסוק הרבה בחשבון נפש. הוא שאל את עצמו איך - בעד מצוה של רחצה לכבוד שבת שקיים ביום הכניעה - זכה לכבוד ולזכויות מיוחדות במשך תשעה חודשים, כל חודשי השבי. הוא חשש שמא ינוכח השכר שקיבל מחשבון זכויותיו... לבסוף הגיע למסקנה, שמצוה שאדם מקיים "בשעת הזעם" כאשר באותו מקום אין מי שיקיימנה ערכה רב עד מאד! "סיבה היתה מאת מסובב הסיבות, שלא נקרא באותה שבת בתורה - היה אבא אומר כאשר השיחה היתה מתגלגלת לנושא השבי - כל ישראל קראו אז את פרשת בחוקותי, ואנו חשנו כבר על בשרנו חרפות וקללות במידה גדושה. הס הקב"ה עלינו וחסך מאיתנו את קריאת הקללות הכתובות בתורה בפרשה זו!" (נר לשולחן שבת בחוקותי תשפ"ב הובא ע"י הרב פנחס זרביב מכון למעשה לתגובות ולחומר נוסף

p0583271323@gmail.com

למעשה פרשת שמות

ורעיתי עברה כמה השתלמויות וגמולים והרבה זמן שלא ראינו מזה כלום ולא נודע כי באו אל קרבנה.

אבל בחודש זה נזכרו לשלם למפרע עוד 1400 ₪ על עוד שלושה חודשים קודמים

וכן מכאן ולהבא נוסף סכום כזה למשכורת הקבועה ומזה יכלו לשלם חלק מהתוספת שלקחנו על עצמינו במשכנתא.

אבל עדיין אין הקומץ משביע את הארי, ולא הספיק לנו למה שאנו צריכים.

ובאחד הימים דיברתי עם ידידי הרב סהר כנפו שליט"א וכמסיח לפי תומו הוא שאל אותי אם יש לי ספר מסוים באוצר החכמה ועניתי לו שאין לי כי בשביל זה צריך לשדרג את התוכנה בכמה אלפי ₪ וכרגע אין לי את היכולת לזה.

הוא ענה לי שיש לו רעיון כסף מנלן היות ורבו ת"ח גדול שמוציא חוברת של שעורי תורה כל שבוע ורק חסר לו מקורות למה שהוא כותב.

אם תחפש לו מקורות הוא ישלם לך סכום הגון.

וכך היה עשיתי לו דוגמא ומצא הן בעיניו ומאז כל שבוע אני עורך ובהמשך הוא גם מינה אותי לערוך לשונית את הקובץ.

וכך נוסף לי הכנסה נכבדת שמאד היתה נחוצה לי לשלם את המשכנתא

וכל זה בלא שעשיתי שום השתדלות בדבר.

(ולפני כן כבר שנתיים אני עובר על דרושים ומחפש דבר כזה... ואין כלום).

ולמרות שמקצוע זה של עריכה תורנית מאוד מבוקש ורבים הקופצים עליו ה' הזמין לי אותו עד הפה. ולא עוד אלא עם דברי תורה נפלאים שכל שבוע אני מחכה מחדש לראות את הרעיונות הנפלאים שהרב ידבר עליהם.

וראיתי מזה שאין לנו כל מי לסמוך רק על ה' והוא העוזר והוא עזר והוא יעזור

(הרב פנחס זרביב מכוון למעשה)